

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

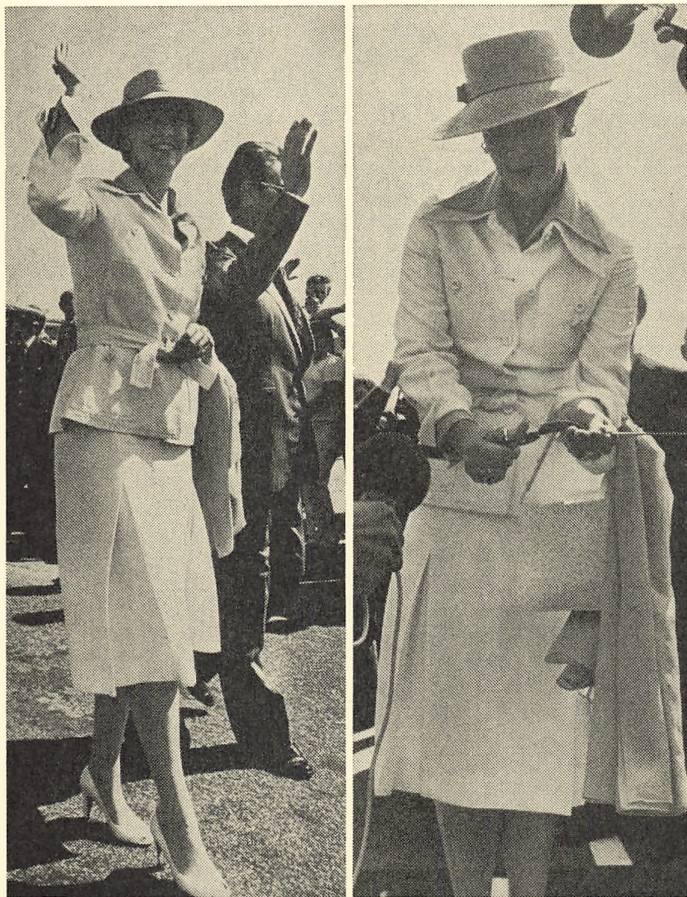
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk Aarvog for Skive og Omegn

Dronning Margrethe og prins Henrik indviede Sallingsundbroen i maj 1978.

ARTIKLER I SKIVE FOLKEBLAD OM SKIVEEGNEN

- Biblioteket i Egeris åbnet. 2. juni 1978. Af H. Frank Jensen.
- Overlæge Hans Bjerre, Jenle, tidl. Fåborg, død. 31. marts 1978.
Af Karen Strøm Hansen.
- I Fåborg-stuerne på Aakjærs Jenle (Solvejg Bjerre 70 år). Af Karen Strøm Hansen.
- Skives nye brandstation åbnet. 9. januar 1978. Af Ove Jacobsen.
- Christianitterne fremlægger plan på Lundhede. 3. august 1978. Af Robert Just.
- Sangkoret Crescendo får Årets by pris. 2. april 1978. Af H. Frank Jensen.
- Selchaus gård som egnsmuseum. 17. maj 1977. Af Margit Ahlmark.
- Den ny Selchaus gård. 30. august 1978. Af Margit Ahlmark.
- Slægten Bregendahl – fhv. gdr. Hartvig Bregendahl 70 år. 10. juni 1978. Af Karen Strøm Hansen.
- Skives ældste forretningsmand har lagt op. Interview med Niels Malthesen. 29. oktober 1977. Af Karen Strøm Hansen.
- Fik 35 år som arbejdslederformand. 29. oktober 1977. Af Preben Brask.
- Sidste støbning på Gyros jernstøberi på Østerbro efter 97 år. 10. juni 1978. Af Karen Strøm Hansen.
- Isenkram i Nørregade i næsten 100 år. (G. Langes forretning). 22. marts 1978. Af Karen Strøm Hansen.
- Den gamle købmand i Skives centrum, Peter Hansen. 22. juli 1978. Af Karen Strøm Hansen.
- Minedrift øger Sallings muligheder for at blive et nyt, dansk kraftcentrum. 14. april 1978. Af Preben Brask.
- Skivehus-skoleeleverne indtog den nye skole. 7. august 1978. Af H. Frank Jensen.
- Skive, verdens energiby nr. 1. 21. august 1978. Af Preben Brask.
- Skives middelalder gemt under Apotekerhaven. 1. oktober 1977. Af H. Frank Jensen.
- Skive museum køber Smidth og Dalsgaard for 18.800 kr. 1. oktober 1977. Af H. Frank Jensen.
- Skive sygehus – en arbejdsplads under forvandling. 29. december 1977. Af Karen Strøm Hansen.
- Gravskrifterne var forløberne for avisernes nekrologer. 14. oktober 1978. Af Karen Strøm Hansen.
- Jeg læste jura i min fritid. Advokat Gustav Balsner 70 år. 21. oktober 1978. Af Karen Strøm Hansen.
- Fra „kommuneunge“ til folkepensionist, en arbejderkvinde, Kathrine Ulstrup, fortæller. Af studielektor Helge Stavnsbjerg. Udgivet 1978 på eget forlag.

SKIVEBOGEN 1978

SKIVEBOGEN

HISTORISK AARBOG FOR SKIVE
OG OMEGN

69. bind 1978

SKIVEBOGEN

Udgivet af Historisk Samfund for Skive og Omegn.

Formand: Pastor emeritus Johs. Bang, Skive, tidl. Roslev.

Redaktionskomité: Forfatteren Kirsten Aakjær, arkivar Svend
Mortensen, studielektor Helge Stavnsbjerg.

Redaktør: Karen Strøm Hansen.

Tryk: Skive Folkeblads bogtrykkeri.

Jens Væver og snurrevoddet

Af Harald Nørgaard Pedersen, Skive

I det store værk »Historien i nyt lys« af den engelske historiker, Arnold Toynbee fremføres den påstand, at en kultur aldrig er skabt af en særlig fremragende race i kraft af dennes særlige raceegenskaber, noget man ellers har været tilbøjelig til at mene. Heller ikke udvikles en kultur der, hvor de naturgivne forhold er særlig gunstige. Tværtimod. Ligesom mennesker, født under de gunstigste materielle kår, ikke altid »bliver til noget særligt«, mens andre under ublide kår ofte når langt, netop på grund af kampen mod vanskeligheder, således blomstrer kultur også frodigst frem der, hvor naturen kræver, at de menneskelige ressourcer sættes ind med fuldest styrke for at skabe fremgang.

Begrebet kultur er her brugt som betegnelse for en praktisk og åndelig erfaringshelhed som resultat af menneskeligt virke. Begrebet kultur kan logisk tre- eller firedeles. Her samler interessen sig om den side, der betegnes materiel-teknisk kultur, omfattende redskaber og færdigheder, mere iøjnefaldende, og derfor lettere beskrivelig end de øvrige.

Det er umiddelbart indlysende, at de mange praktiske opfindelser, som gennem tiderne er gjort, indgår som væsentlige elementer i denne materiel-tekniske del af kulturen.

Bruger vi nu Toynbees teori på disse opfinders fremkomst, vil det sige, at opfindelserne er gjort for gennem en nyskabelse at overvinde vanskeligheder, man har stået ansigt til ansigt med, sagt med andre ord: Opfinderen har stået med en udfordring, der har provokeret hans åndsevner, hans fantasi og energi.

Denne artikel sigter mod at samle de væsentligste af de mange spredte oplysninger om Jens Væver, opfinderen af det epokeyørende snurrevod, derfor må artiklen også omfatte kendsgerningerne om opfindelsens betydning i store træk, men helt uden statistisk belysning. Som optakt gives en kort beskrivelse af Limfjorden før og efter 1825 set ud fra fiskerimulighedernes synspunkt for at svare på spørgsmålet: Hvad var det for en udfordring Jens Væver stod over for?

Limfjorden før og efter 1825

Den vekslen mellem sund- og fjordstatus, som gennem hundreder af år har præget Limfjorden, synes på langt sigt at være ophørt med året 1825, da havet brød gennem Aggertangen og på afgørende måde ændrede fjordens karakter og dermed fiskeriet. Indtil dette år var den vestlige Limfjord et brakvandsområde med en enestående rigdom af ål, laks, ørred og helt og dertil en mægtig bestand af gråfisk. Praktisk talt alle kendte redskaber og metoder var taget i brug for at bringe fisken i land: net, bundgarn, ruser, glib, bril, kroge, stang- og plumpjern og de forskellige former for vod, bestående af bølge- og pulsvod, men først og fremmest landdragningsvod, det i denne forbindelse interessanteste, idet det fiskede på samme måde som snurrevodet, men havde sine handicap i, at det kun kunne bruges et begrænset antal steder i fjorden, det skulle sættes fra kysten, altså over stadig samme smalle område, det havde 5-7 mands betjening og ofte lige så mange ejere, hvilket kunne give samarbejdsvanskeligheder, det var henvist til at bruges i højere grad sæsonvis end de fleste andre redskaber, og endelig fordrede det en stor båd, som var mindre egnet til andre formål. Med disse forskellige redskaber kunne man året rundt hente af fjorden rigdom, selv om ikke med lige godt udbytte til enhver tid på året, så dog uden de store udsving fra år til år.

Da fjorden efter 1825 var blevet et saltvandsområde, dræbtes eller fortrængtes alle gråfisk af saltvandet, hvorimod de mest attraktive fisk (ål og laksefisk) tilpassede sig den nye tilstand. Som erstatning for gråfisken kom, hurtigere end de

fleste vel havde turdet håbe, de saltvandsfisk, som nu havde naturlige betingelser i fjorden (torsk, sild, rødspætter). Fiske-redskaberne var det første kvarte århundrede ikke genstand for fornyelse, men nok for visse ændringer, idet der nu skulle fiskes på dybere vand, da det var her den bedste del af de »nye fisk« gik. Der er nok grund til at nære en vis skepsis over for de anvendte bådtyper og -størrelser, der næppe har været sø-gående i en sådan grad, at de på forsvarlig vis kunne klare de åbne vandes bølger og sundenes strømsætninger. Fiskeriet gav i det nævnte tidsrum et alt for ringe udbytte i forhold til arbejdsindsatsen og forekomsten af fisk.

Midt i århundredet viser imidlertid en af Limfjords-fisker-nes egne mænd sine standsfæller, hvordan fangsten skal hen-tes og med hvilket redskab, idet Jens Væver fra Krejbjerg i Salling opfinder snurrevoddet i 1848.

Jens Væver (1)

Jens Laursen står der på hans dåbsattest, men som de fleste andre på hans egn og i hans tid kun kendt under et kalde-navn, hvis oprindelse det ofte kan være svært at efterforske. Jens Væver blev han kaldt, og under det navn blev han be-rømt. Han er født den 6. november 1822 i Krejbjerg, Viborg amt, hvor hans far Laurs Klausen (død 1857) havde en land-ejendom, men også drev fiskeri. Vævernavnet har intet at gø-re med Jens Vævers eller hans fars erhverv, for ingen af dem har drevet den håndtering. Navnets oprindelse må søges læn-gere tilbage i slægten hos en kvindelig eller mandlig ane.

Der foreligger ikke noget om, at Jens har tjent bønder som dreng eller som ung mand, det var ellers mønsteret i det mil-jø, han voksede op i. Derimod siges det, at han tog del i hjem-mets arbejde, både landbrug og fiskeri, og her kunne der i de fleste af årets perioder være nok at tage sig til for ejeren og hans søn, hvad enten denne var dreng eller ung mand. Hjem-met benævnes som et lille landbrug, men af de mindste har det nu ikke været, idet der var 6 tdr. land, og man selv rådede over trækraft, »var kørende«, som det hed — med et par stu-de. Den langt overvejende del af limfjordsegnenes fiskerland-

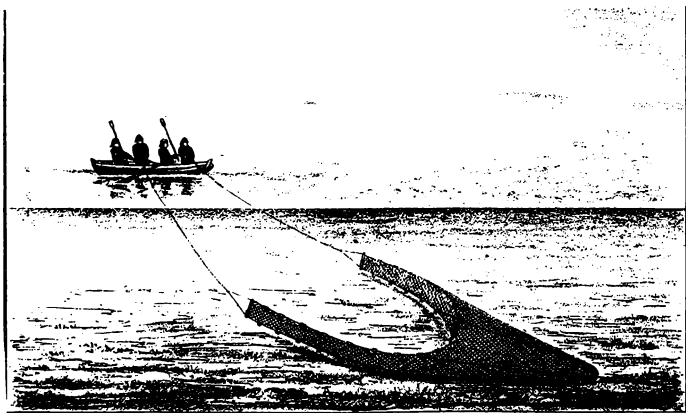
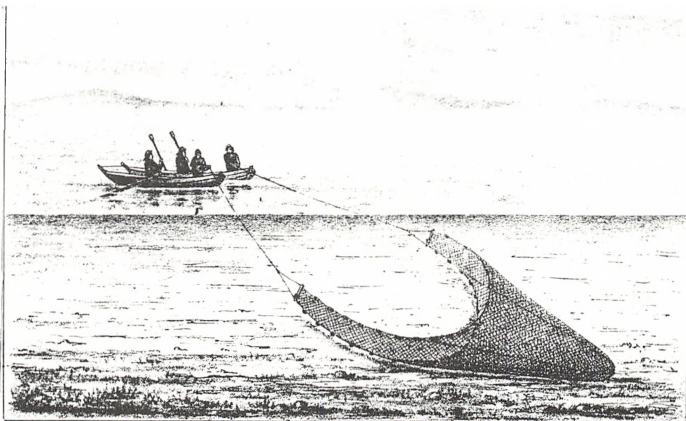
brug var mindre og måtte leje trækraft hos bønderne til pløjning og hjemkørsel af f.eks. tørv og betale med arbejde eller naturalier (fisk), sjældent med rede penge.

Jens Væver var flere år i træk indtil 1848 med som driver, når efterårskælvende kvier efter opkøb af tyskere skulle leveres i Holsten, Pommern eller Mechlenburg. En sommer tilbragte han i Mechlenburg som karl på en gård i forlængelse af arbejdet som kvægdriver. Rejserne ud i »æ Sonden« omfattede han med stor interesse og fortalte gerne om sine oplevelser. De lange dagsmarcher var for intet at regne — han gik hellere, end han lod sig køre, også som 90-årig. Han har sikkert nydt de mange oplevelser, de lange rejser har budt på, og det har frydet ham at have et nyt publikum at øse sit rige lune over og som offer for hans næsten harmløse gavtyvestreger — noget, der vendes tilbage til.

I en periode i sidste halvdel af 1840'erne var Jens Væver makker med sin mosters mand, fisker Laurits P. Olesen, Krejbjerg. Denne måtte opgive fiskeriet på grund af en ben-skade, og Jens fik en ny makker i båden, men ejerfællesskabet til båd og redskaber med onkelen trak Jens sig først ud af i 1849, da han indkaldtes til krigstjeneste.

På baggrund af beretningerne om det rige fiskeri i fjorden før Aggertangens gennembrud og med viden om, at der på dybderne gik store mængder fine rødspætter (2), som med de for hånden værende redskaber kun kunne fanges i beskedne mængder, er det givet, at fiskerne følte, at de fangede for lidt, men sådan var situationen, og den affandt man sig med — dog ikke Jens Væver. Han tog udfordringen op. Han har selv fortalt, at han i en længere periode havde tænkt over, hvordan det kunne lade sig gøre at fiske på dybderne på en effektiv måde.

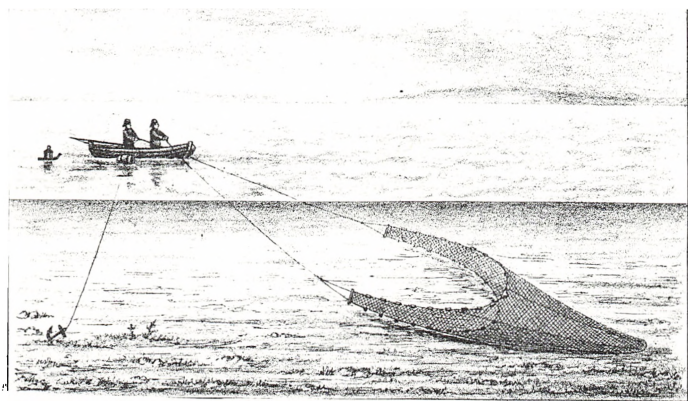
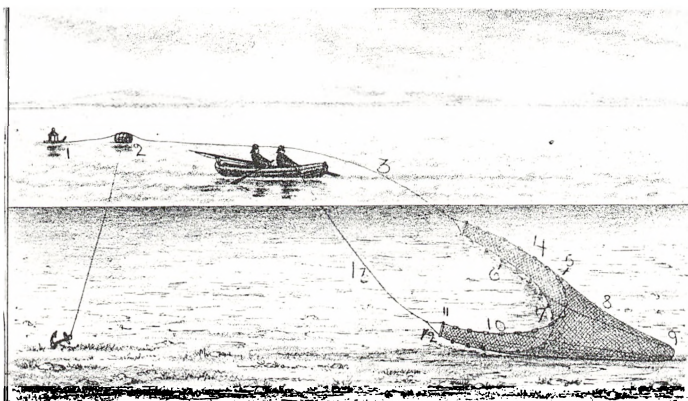
På en 8 mil lang vandring i eftersommeren 1848 til den kloge mand i Hjelm Mølle nord for Sevel for at søge råd for en nabos sygdom havde han rig lejlighed til at tænke problemet igennem. Resultatet af denne tænkning var, at han i fantasien så, hvordan et vod kunne bruges på dybderne, men han blev også klar over, at et vod, der kunne bruges af to mand fra én

Øverst ses fiskeri med et pulsvod og nederst fiskeri med bøttevod.

båd, ville give den enkelte fisker større udbytte, end fiskeriet med de gamle vod, der krævede 4-7 mands betjening og to både (eller én stor). Hans planer med det nye vod gik altså ikke alene ud på at kunne udnytte de hidtil utilgængelige rødspætteforekomster på det dybere vand, men stiledede også mod en rationalisering. Det var to høje mål at sigte på, men han var så sikker på at have fundet den rigtige løsning, at han på hjemvejen gjorde en afstikker til Skive, hvor han købte hamp, som hans moster, Johanne Olesen, spandt, og hendes mand Laust Peder Olesen, bandt nettet, hvoraf voddet fremstilledes.

Jens's vod adskilte sig ikke væsentligt i sin udformning fra de tidligere omtalte vod, der har været brugt mange steder langs landets kyster langt tilbage i tiden. Det var godt halvt så stort (7/13) som pulsvoddet og lidt mindre end bøttevoddet og landdragningsvoddet (kratvoddet), som de brugtes af limfjordsfiskerne. Pulsvoddet og bøttevoddet var jo nærmest stationære fiskeredskaber, som lukkedes om fangsten, efter at denne var skræmt ind i posen, mens landdragningsvoddet og snurrevoddet havde det til fælles, at de blev halet gennem vandet og affiskede et område, hvis størrelse var afhængig af vodarmenes samlede spændvidde og vodrebnes længder, men det geniale i Jens Vævers opfindelse er, at mens landdragningsvoddet drages mod land og kun kan sættes i én retning ud fra kysten og kun et begrænset antal steder i fjorden, så kan det nye vod bruges alle steder, hvor en båd kan forankres, og det kan fiske i alle retninger fra udgangspositionen (tøndens forankringssted) og derved i et antal sæt overfiske et cirkelformet område med en radius svarende til hver af vodrebnes omtrentlige længde. Området affiskes ideelt i otte sæt, idet første sæt spænder f.eks. fra N til NØ, andet sæt fra NØ til Ø o.s.v., og på den måde »snurrer« man sættene kompasset rundt, deraf navnet *snurrevod*. — Arbejdsgangen er følgende: Ankommet til den plads, fiskeren har udset sig, lader han bådens relativt store anker gå, ankertovets tamp kroges på mærketønden, som nu er forankret på udgangspositionen, og hvortil voddets 1. reb fæstes. Tovdyngen ligger på til-

Øverst ses et flynder- eller dlesnurrevod drages. Nederst udsættes et flynder- eller dlesnurrevod. På tegningen ses øverst til venstre 1. flynder med lygte. 2. mærketønde. 3. forreb. 4. forarm. 5. flåd på overtælle. 6. synk på undertælle. 7. kværk. 8. hov (forpose) 9. pisk (løft) 10. bagarm (2. arm) 11. vodstav. 12. hanefod. 13. bagreb (2. arms snurretov). Betegnelserne i parentes er de nutidige.

jen agter i båden, hoven (posen) ligger klar på agterdækket med forarmen (den, der først skal i vandet) oven over. 1. vodreb (forreb) lægges ud i en valgt retning under roning af begge fiskere. Nogle favne før 1. vodarm skal ud, drejes der styrbord (90°), og »formanden« (makkeren) ror begge årer alene, mens »bagmanden« (skipperen) i en ret linje sætter 1. vodarm, kværken (vodmunding), bagarm og nogle favne af bagrebet. Derefter tages kurs mod tønden med begge fiskere ved årerne. Her tages forrebet om bord, og båden fortøjes med en kort strop mellem tønden og en krog anbragt på bagbords ringdæk omtrent midt på bådens længderetning. Skipperen stiller sig agter, makkeren for i styrbords side, og nu begynder slæbet med indhalingen.

I starten under indhaling spænder voddet så meget som vodarmene og hovåbningen rækker. Under indhaling nærmer de to arme sig hinanden. Vandtrykket og vodrebenes placering forhindrer, at dette ikke sker for hurtigt, og det spiler hoven ud som en pose. Underkanterne af hovmunding og arme går langs bunden, da de er forsynede med stensynk, bundet eller syet til undertællen (et forstærkende reb), mens overtællen har korkflåd. Eventuelle fisk er spærret inde af voddets indsnævrende gærde og ender i vodposen, efterhånden som den trækkes over dem. Under indhaling pisker fiskerne med mellemrum et par hurtige slag med vodrebene mod vandoverfladen, navnlig i den sidste fase, det forhindrer en del fisk i at løbe ud til siden eller bagud.

Man vil nok gøre den indvending mod omtalen af snurrevoddet, at det i højere grad er en beskrivelse af voddets brug end af dets udformning, og det skal ikke benægtes, men det er tidligere sagt, at snurrevoddet i sin konstruktive udformning ikke adskiller sig væsentligt fra de traditionelle, hvilket har givet anledning til den påstand, at Jens Væver ikke har opfundet noget vod, for den opfindelse var gjort flere generationer før hans tid — og det er rigtigt, men hans geniale indsats består deri, at han opfandt en ny metode at bruge et vod på, og at han ændrede de fra gammel tid eksisterende vod, så de passede til den af ham udtænkte arbejdsmetode. Derfor er

det erkendt af alle, at Jens Væver opfandt snurrevoddet.

Det må have været spændende for Jens Væver og hans makker, da de første gang prøvede det ny vod og den ny metode i Nymølle Dyb (3), for selvfølgelig har det været her. Jens fiskede jo alle dage fra Nymølle i Rødding sogn, en god halv times gang fra hans hjem. Det blev imidlertid ikke nogen succes i første omgang. De kom i land med 14-16 rødspætter, og det var ikke bedre de følgende dage, men de var klar over, hvor fejlen lå. Bådens anker havde været stort nok til at forankre med under almindelige forhold, men i den ny situation skulle det holde båden, mens to stærke mænd lagde alle deres kræfter i for at drage voddet, og det var det for lille til, båden blev halet mod voddet. »A gik til grin i fjovten daw«, sagde Jens Væver, »men så kjøvt A en større anker aa æ Daath«, (fisker P. Dath, Gammelhede), »aa de ku' hold, aa saa ku' vi fesk«. De fangede en af de første dage i januar (1849) 34 ol flynder (34 x 80 stk.) og dagen efter 49 ol. Jens Væver sammenlignede fangstens størrelse med en mødding. Det gav gode penge. I 1849 havde Jens råd til at overtage sit fødehjem og gifte sig med datteren fra Bakkegaard i Krejbjerg, Ane Marie (1822-1874).

Samme år blev der anskaffet en mere velegnet båd, købt brugt i Aalborg. Det var en sjægt (4), en bådtype, som viste sig velegnet til limfjordsfiskeriet. Er teorien om, at man hidtil havde anvendt flad- og rundbandede pramme, rigtig, så vil enhver kunne indse, at var der nogen, der havde brug for en kølbygget båd, var det Jens Væver.

L. P. Olesens sønnesøn, lærer L. P. L. Blak har (1912) påstået, at hans farfar købte båden, andre, at det var Jens Væver. Da det økonomiske fællesskab på det tidspunkt ikke var ophævet de to parter imellem, er det vel mest sandsynligt, at de har købt sammen. L. P. O. kom ikke på fjorden mere — så det er ikke ham, der har brugt den. Med den fremsynethed og med det mod på at investere, som Jens Væver altid lagde for dagen, er det nærliggende at tro, at han var den første ved Nymølle, der anskaffede den ny bådtype.

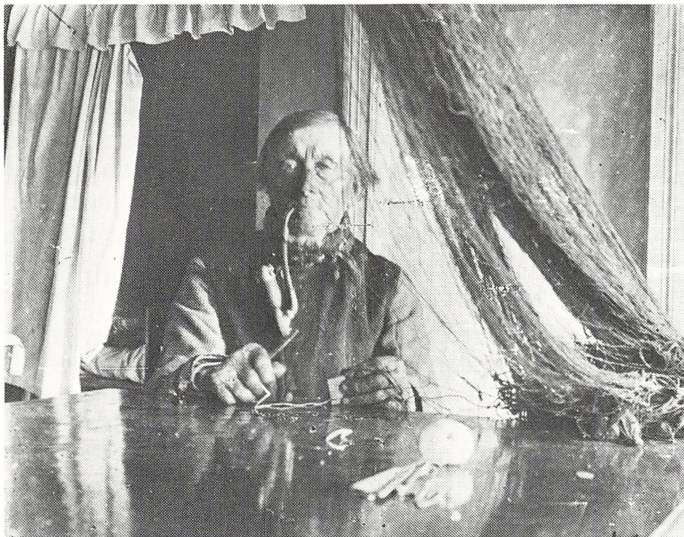
Under treårskrigen's to sidste år var Jens indkaldt til solda-

tertjeneste. Han har fortalt, at han havde været på session to gange, men var blevet kasseret, fordi han var for lille, men da krigen kom, »fandt de ud af, at de godt ku' bruge sådan noget bette grasværk«. — De egentlige krigshandlinger oplevede han ikke, da han under hele sin indkaldelse gjorde tjeneste som lazaretsoldat. For sin deltagelse modtog han krigsmedaljen og veteranpension (100 kr. årlig).

Hjemkommet fra krigen etablerer Jens Væver sig igen som fisker og driver sit landbrug. Han konstaterer, at faktisk alle fiskere ved landingsstedet har fået snurrevod, og i løbet af et kort åremål er det så udbredt i den vestlige Limfjord, at ethvert bådelaag med blot nogenlunde gang i tingene bruger det — og med et iøjnefaldende godt resultat. De første vod blev vel lavet af rødding- og krejbjergfiskere under vejledning af Jens Væver, som i overensstemmelse med sin holdning altid var rede med et godt råd og en håndsækning. Det blev også fremstillet af vodbinderier. Et af de ældste er vodbinderiet på Lundø, som er drevet gennem fire generationer af familien Bertelsen-Pedersen. Et udstillet snurrevod fik medalje i Paris 1867 og et andet i København 1888.

Overgangen til brug af snurrevodet kan for fjordfiskeriets vedkommende betegnes som en i højeste grad tiltrængt evolution, men ved overgang til snurrevodsfiskeri i havet med dæksbåde og indhaling med motorspil er der tale om en revolution for dansk havfiskeri og et merudbytte til en værdi af mange millioner. Det sidste lod dog vente på sig 40-50 år, efter at opfindelsen var gjort, i disse år fandt snurrevodet vej til alle kystnære farvande på få undtagelser nær.

Jens Vævers navn fulgte ikke med snurrevodet Danmarks kyster rundt, til Sverige, Tyskland, Norge, England og videre. Han passede sin dont hjemme i Krejbjerg, men slog sig tidligt på fiskehandel i den beskedne stil, han var dog stadig fisker. I 1871 overdrog han ejendommen til sin søn Klaus (1848-86) og dennes kone Johanne, hos hvem han havde ophold (en form for aftægt) til de døde. Efter ca. 1907 overtog sønnedatteren Anne Marie (1883-1954) og hendes mand Niels Kristiansen (1882-1941) bedriften, og Jens havde den

Jens bøder ned.

Foto: Niels Sørensen. Originalen på Skive museum.

lykke, at han kunne beholde sin alkove og under gode forhold leve sit liv til ende i den ejendom, hvor det var begyndt (5).

Jens Vævers handel med fisk formede sig nok noget anderledes end de fleste krejleres. (Her: fiskehandlere, som opsøgte kunderne på deres bosted). Hovedsageligt kørte han fra ejendom til ejendom med et par kasser fisk på sin trillebør, fortrinsvis i Vestsalling, men når fjorden lå lukket af is og ikke gav andet end stangeål fra sig, gik Jens til kbm. Nielsen i Krejbjerg, som havde sognets eneste telefon, og så ringede krambodsvend S. Gade til eksportør Munk Madsen, Nr. Vorupør, og bestilte 1000 pund torsk, som blev sendt til Skive med bane. Her modtog Jens torskene, som blev solgt fra vognmand Niels Viles (Allegade) køretøj på en tur rundt i byens gader. Til andre tider gik turen ad Sallings veje. Endnu kan folk af byens og egnens ældste generation fortælle, at de husker Jens på fart gennem Skive og Salling med et læs skader

(tørrede rokker). De var hårde som træklodser og oftest kun værdsat der, hvor man »måtte vende skillingen«. Disse krejlerfarter varede ofte flere dage.

Da Jens Væver blev berømt og et godt objekt for journalister og blev præsenteret for den danske befolkning i næsten ethvert dagblad og adskillige tidsskrifter, ser vi ham ofte omtalt som »den fattige vestjyske fisker«, der »halvsulter« derhjemme i sin fiskerhytte!«. Den habile folklorist, Jens Vævers nære ven og store beundrer, træhandler Niels Sørensen, Lem, han, som frem for nogen anden er skyld i, at vi kan stykke så meget sammen om Jens, som tilfældet er, har aldrig omtalt nogen fattigdom i denne relation, men der var formelig tradition for, at en fisker fra Vestjylland var fattig, navnlig, når han omtaltes i et københavnerblad.

Der er en ynksom nedvurdering i den generelle bedømmelse, som påkalder imødegåelse. Vel var der fattige fiskere, men de fleste klarede dagen og vejen i jævne kår — målt med den tids alen. Intet tyder på, at Jens Vævers kår adskilte sig fra andre dygtige fiskeres. — Hvad var han (de) fattig(e) på? Det var i hvert fald ikke meningsfyldt arbejde, og han var meget flittig i sine mange gøremål. Han var aldrig syg, havde et stort overskud af humor, han har altid klaret sig selv og kan næppe have tvivlet på fremtidsmuligheder for sig og sin familie, som han havde glæde af. Han kunne finansiere sine fiskeopkøb — og tage sin brændevin hjem i tønde. Den sidste oplysning skal ikke stå uden kommentar. Det var ikke usædvanligt, at man i de tider købte brændevin i tønde. For Jens's vedkommende, drejede det sig om en såkaldt »sektendedel« (8-9 potter). Han var glad for en dram og havde som vel de fleste fiskere den gang flasken med på fisketurere. »Den mildner kulden og letter slæbet«. Det er meget almindeligt, at meget omtalte folk er et udsat offer for overdreven rygtedannelse. Noget i den retning er åbenbart ilet forud for ham på hans triumftog til København i 1913. Han boede på Højskolehjemmet, Nørrevoldgade, og her blev han interviewet til »Riget« af »Niels E.« (21.7.13), der spørger: »— du bor vel godt her, Jens, men er det ikke galt, at du her ikke kan få dig en kaffe-

punch?» Jens indrømmer, at »det var jo rar om en ku' fo en bette jen«.

»Jack« i interview til »København« (21.7.13) går lige på: »Nyder De Alkohol«, spørger vi for at få det aktuelle Alkoholspørgsmål belyst fra denne troværdige Side. — »Nej, da«, siger Jens Væver med et bredt, lunt jydsk Smil. »Te de skal jo væer saa skaaedle. A holder mæ te æ Brændvin, de ved en da et gjør Skaaed«. Forfatterens farfar, Mads Mand, Mollerup hede (omtalt i »Limfjordssjægten« side 35 og 53) var en meget ordknap mand og »totalt tørlagt«. Han havde lært fiskeriet af Jens Væver og havde været makker med ham i en længere periode. I 1913 var der julekomsammen hos Mads og Dorte Marie, og ved den lejlighed blev Mads provokeret til at udtale sig om Jens's måde at være på. Mads Mand sagde: »A hår alle sit ham fuld heller mærket, te han var snurren, mæn han fek et æ ror, nær vi sejlt om æ næt«. (Jeg har aldrig set ham fuld eller mærket, at han var påvirket. Men han kom ikke til rors ved nattesejlads.)

Uden for limfjordsområdet var man mod slutningen af århundredet på det nærmeste uvidende om, hvem der havde opfundet snurrevoddet. Direktøren for Biologisk Station, dr. C. G. Joh. Petersen, foretog ca. 1895 en undersøgelse for at klarlægge spørgsmålet og fandt frem til Jens Væver, og det var nok denne fremdragen fra glemselen, der foranledigede Dansk Fiskeriforening til i 1896 at sende Jens foreningens hædersdiplom (6) og en pengegave på 36 kr.! I øvrigt blev der ikke gjort meget ud af opfinderen, men fiskerne langs de hjemlige strande har nok glædet sig over den ære, der overgik en limfjordsfisker.

Jens Væver blev 90 år, inden han fik en rimelig hædersbevisning og belønning for den epokegørende opfindelse, han gjorde som 26-årig. I sommeren 1912 blev Danmarks hidtil største fiskeriudstilling vist i København. Kong Chr. d. X besøgte udstillingen og blev vist rundt af formanden for Dansk Fiskeriforening, kommandør P. N. Sølling, som under fremvisning af et udstillet snurrevod fortalte kongen om teknikken deri og om den enestående betydning, det havde haft og sta-

dig havde for dansk fiskeri. Da kommandøren fortalte, at det var en fisker fra Limfjorden, der havde gjort opfindelsen, udbrød kongen: »Den mand fortjener sølvkorset.« – Dagen efter ringede kongen til P. N. Sølling og opfordrede ham til gennem Dansk Fiskeriforening at foretage den formelle indstilling.

Udnævnelsen til dannebrogsmænd skete den 6. sept. 1912, og 15. sept. vandrede Jens Væver fra Krejbjerg til Skive (17 km.) i sine træsko, og næste formiddag mødte han i sine lædersko hos den gallaklædte herredsfoged og borgmester C. A. J. Hastrup, R. af D., som fæstede dannebrogsoordenens kors på hans bryst og i sin tale fremhævede, at Jens Væver uegenlyst havde stillet den betydningsfulde opfindelse til sine medmenneskers rådighed.

24. september samme år udnævner Dansk Fiskeriforening Jens Væver til æresmedlem, og Esbjerg Fiskeriforening skænker ham en stor, smuk sølvpokal med indskriptionen: »Erindring fra Esbjerg Fiskeriforening til Opfinderen af Snurrevodet Jens Laursen 1848« (7).

Den 6. november fyldte Jens Væver 90 år og nød en hædrende omtale i hele Danmarks presse. Han tog tilsyneladende ganske afslappet på al denne postyr og bemærkede: »Svært, saa møj de no gjør ud aa æ gammel skidt«. Han havde inviteret familie, venner og bekendte til fødselsdagen og havde købt 85 pund torsk til lejligheden, så den dag har man næppe halvsultet!

Trods sin høje alder er Jens rask og rørig, han har sit lune humør og sine åndsevner velbevarede, han kan regne og skrive, læse sin avis og apostlen Paulus, som han er velbevandret i. Han kører stadig på fiskehandel med trillebøren, og efter at have overvundet en blodforgiftning tager han atter på fjorden med sine ålekroge.

Jens Væver karakteriserede som før nævnt sig selv som »nøj bette grasværk« (lille, uanselig) og har ramt rigtigt, efter hvad der er sagt og skrevet om ham, han manglede det stræk i rejsningen, som kunne have gjort ham halvanden tomme højere.

Jens Væver, 90 år gammel. Foto: Niels Sørensen. Originalen findes på Skive museum.

Der var heller ikke noget ved hans klædedragt, der imponerede, han gjorde simpelt hen meget lidt ud af sin påklædning, der betegnedes som »møj dawle«. Imidlertid ville den, som fik lejlighed til at kende ham, snart opdage, at det var

hans ansigt, der afspejlede hans personlighed: Et stort ansigt med en bred, fast mund, stor letkrummet, lidt skæv næse, et par af intelligens lysende øjne, som kunne glimte af lune og lyse skalkagtigt under udførelse af hans gavtyvestreger — der til indtil det sidste et fyldigt mørkt hår, kraftige mørke øjenbryn og kransskæg.

Efterhånden var det blevet klart for mange, at hele nationen stod i gæld til Jens Væver. Der var forslag fremme om at lave en indsamling blandt danske fiskere, men det blev — og det synes helt rimeligt — den samlede danske befolkning der kom til at honorere den gamle fisker, idet han kom på finansloven, hvor mange har hentet penge i meget længere tid — og for en indsats, som synes ubetydelig i sammenligning med Jens Vævers.

I Statstidende 18.4.13. finder vi følgende: »Under 16. ds. har Landbrugsministeriet tilskrevet Fisker Jens Laursen, Krejbjerg, at der som Paaskønnelse af hans Virksomhed med hensyn til Brugen af Snurrevod til Rødspættefiskeri, efter Landbrugsministeriets Forslag på Finansloven for indeværende Finansaar er bevilget ham en Understøttelse af 600 Kr. aarlig fra 1. April at regne, samt at man paa Forslaget til Til lægsbevillingsloven for afvigte Finansaar har søgt bevilget et Beløb af 200 Kr. fra 1. Nov. f.A at regne til 31. Marts d.A.« — Det kan nok under vores synsvinkel (1978) være svært at vurdere værdien af 600 kr. på årsbasis i 1912, men til sammenligning skal det oplyses, at en organiseret fuldtidsbeskæftiget slagteriarbejder netop dette år tjente ca. 1300 kr. (uden overarbejdsbetaling! (8).

Jens Væver gik nu (1913) i sit 91. år, men havde overskud til at gå med planer om at træffe kongen for at takke for æresbevisningen. Han fremsatte ønsket derom over for Niels Sørensen, som kontaktede Dansk Fiskeriforening, der foranledigede, at der tilstodes Jens Væver audiens. Dansk Fiskeriforening ønskede at være vært og stille en fører til rådighed under det planlagte besøg i hovedstaden.

Niels Sørensen, Lem, og Jens Væver rejste lørdag d. 19. juli til København, hvor de blev modtaget af sekretæren for Dan-

*Jens Væver på besøg hos fiskerkonerne på Gl. Strand i København.
Foto: Niels Sørensen.*

sk Fiskeriforening, redaktør af Fiskeritidende, Jens Madsen Videbæk, som var sammen med Jens under hele opholdet i København. Mandag d. 21.7. var Jens Væver i audiens hos kongen, som venligt og interesseret underholdt sig med den gamle fisker. Deres samtale drejede sig naturligvis om fiskeri og snurrevoddet, men Jens måtte også fortælle kongen om levevilkårene for limfjordsfiskerne. — Det vakte stor forundring blandt hofstaben, at Jens var så længe hos kongen, meget længere end man havde oplevet, at nogen anden audiens havde varet. — Samme dag var Jens gæst ved en fest, som Dansk Fiskeriforening afholdt for æresmedlemmet.

I øvrigt var det et stort program, Jens måtte igennem på den fem døgn lange tur til København. Man kan forundre sig over, at en så gammel mand kunne holde til det. Der var ikke alene tale om en legemlig præstation, det har også krævet sin mand at være genstand for den opmærksomhed og hyldest,

han var ude for fra mange menneskers side. Der var et væld af spørgsmål at svare på og opfordringer til at fortælle, men han klarede det alltsammen i fin stil. Han var hver morgen på benene før kl. 6 og parat til den ny dags oplevelser. Han kørte i sporvogn og bil for første gang. Han så en flyvemaskine lette. Han besøgte Zoologisk have. Han blev opsøgt af mænd og kvinder, storbønder fra Salling, som nød deres otium i Københavnsområdet. Billedhuggeren Johannes Mølgaard modelerede ham, noget, Jens åbenbart så på med en vis skepsis og nok ud fra både kunstnerens og eget synspunkt. Han kommenterede begivenheden således: »Han klinte mig op i ler, om han nu også ku' tjene noget ved det, men det kunne han vel, ellers var det da en bette skidt forretning for ham«. Jens udtalte sig meget begejstret om den venlighed, han mødte hos Johannes Mølgaard og dennes kone, men var utålmodig, mens kunstneren arbejdede. — Det har ikke været muligt at finde oplysninger om, hvem der har fået ideen til at forevige opfinderen. Sker det på kunstnerens initiativ? er der tale om et bestilt arbejde? (9). På daværende tidspunkt anes der ingen planer om et monument.

På Frilandsmuseet i Lyngby er Jens skuffet over, at »gamle Dortes« hus endnu ikke er genopbygget, han har jo oplevet, at det blev nedtaget derhjemme og ført hertil.

Overfaktor Jensen ved »Berlingske Tidende« hentede Jens og Niels Sørensen på Højskolehjemmet og kørte dem til bladet, hvor de fik forevist fremstillingen af et københavnsk storblad fra begyndelsen til en færdig avis.

Næst efter samtalen med kongen satte Jens størst pris på besøget hos fiskerkonerne ved Gl. Strand. Som »fagmænd« i samme branche har han og konerne sikkert kunnet give hinanden interessante oplysninger, selv om de næppe har kunnet høste gavn af gensidigt udvekslede erfaringer. Jens blev fotograferet med en frodig fiskermadamme under hver arm, omgivet af en hel flok andre. Situationen er særdeles humørfyldt fremstillet i en tegning i Klods-Hans, hvor vi ser Jens siddende på et omvendt fiskekar, mens seks fiskerkoner dansende »omflorer« ham med et snurrevod! — Først og sidst er hvert skridt

i hovedstaden nøje fulgt af journalister, og bladene bringer samtaler, anekdoter og beretninger, og flere præsenterer tegninger, nogle skæmtsomme, andre seriøse portrætter.

Mens udrejsen gik over Aarhus med damper til København, rejste Jens Væver og Niels Sørensen over land på tilbagereisen. Også på denne blev der givet udtryk for, at Jens var kendt og værdsat, idet storebæltsfærgens 1. maskinmester overlod ham sin private kahyt, hvor de kunne slappe af under komfortable forhold.

Efter ankomsten til Skive torsdag aften den 24. juli overnattede Jens Væver hos en slægtning, Niels Olsen, ved Nørreport (Thorupsgade). Dagen efter gik han hjem til Krejbjerg.

Umiddelbart efter at Jens Væver har modtaget dannebrogskorset, har fået meddelelse om udnævnelsen til æresmedlem og fået overrakt sølvpokalen af Esbjerg Fiskeriforening blev der gjort forsøg på at fratage ham retten til disse æresbevisninger, idet tidligere omtalte L. P. Olesens sønnesøn, lærer L. P. L. Blak, Rodsted, i et indlæg i Aalborg Amtstidende (5.10.12) påstår, at hans farfar og ikke Jens Væver er snurrevoddets opfinder. Det er interessant at lægge mærke til, at lærer Blak påberåber sig en vis sagkundskab med hensyn til fiskeri, og hvad dertil hører, men ikke desto mindre røber ukendskab til fiskepladser, redskaber og deres brug. Blak fører sin gamle svage farbror som vidne. Den gamle farbror er nok enig med nevøen, men tilføjer: »Det var i hvert fald, min far, der bandt voddet«. Blak anførte som bevis, at Jens Væver kun havde fisket i fire år og ikke kunne binde net. — Og næsten mest urimeligt, at da Jens forelagde planerne til det ny vod, havde L. P. Olesen sagt, at han ville binde, hvis Jens ville sætte pengene i materialerne, dog ville han betale halvdelen af voddets fremstillingspris, hvis det viste sig, at voddet kunne fiske, som Jens forestillede sig.

Efter anmodning fra Skive Folkeblad satte Niels Sørensen, Lem, en grundig undersøgelse i gang »på åstedet« og kunne efter dennes afslutning erklære, at han var blevet yderligere overbevist om, at »Jens Væver er den egentlige og eneste Op-

finder af det nævnte Fiskeredskab«. Undersøgelsens resultat gjorde Niels Sørensen på overbevisende måde rede for i Skive Folkeblad (15.10.12). Året efter, og netop som Jens Væver havde afsluttet sin rejse, dukkede Blak op igen med lange indlæg i Aalborg Amtstidende og Skive Folkeblad. Det nye moment i disse består deri, at han foreslår, at L. P. Olesen og Jens Væver deler æren, og at han helt urimeligt, beskylder Niels Sørensen for at tale Jens Vævers sag og tog med ham til København for personlig vindings skyld. Ikke én pen blev dyppet for at støtte Blaks påstande, men han blev skive for ironi og latter i prosa og på vers (10).

Snurrevoddet.

Melodi: Danmark bestligt Vang og Vænge.

Snurrevoddet er opfundet

længe før i Gaar.

Hvem der har det første bundet,

derom Striden staar.

Blak nu laver stor Bataille,

for Jens Væver fik Medaille,

og skont Jens er ingen Kryster,

gaar han nu og ryster.

Al, lad være — Blak — lad være!

Det er ikke smukt,

om De raner Jens' Væ

for hans Vobprodukt.

Lad kun Sagen være dunkel,

saar det skyldes Jens' Dunkel,

Snurrevoddet det blev bundet,

Jens det har opfundet!

Saa De ej, at Abelone
 hist ved Gammelstrand
 samt de andre Fiskekoner
 ej ku' holde Stand?
 Hjertet soulmed' højt i Barmen,
 da de Jens tog under Armen.
 — Sørensen dem tog paa Pletten
 og fik Gueretten!

Rundt til alle Jordens Bøner
 sendes Jens nu tit,
 og de tykke Fiskekoner
 smiler sødt og blidt;
 for Jens Bæver dybt de nejer,
 thi de ved, at Sild og Rejer,
 Flgnder, Torst samt Alal og Skrubber
 Snurrevoddet snupper.

Blak, De maa Dem rigtig stamme!
 Bær ej træst og træg,
 køb Jens Bæver, sæt i Stamme
 ham paa deres Bæg.
 Pris Niels Sørensen for Kortet,
 vid', i Danmark har det stortet
 paa Profeterne at ære,
 det vi nu vil lære.

Mefistofeles.

Når vi i dag (130 år efter opfindelsen er gjort og 65 år efter den omtalte avispolemik) vurderer de forskellige udtalelser, synes det at være muligt at sætte et par ting på rette plads. Der er intet argument i Blaks udtalelse om, at Jens Væver ikke kunne binde net, for Jens har selv, længe inden Blak optræder, fortalt, at hans mosters mand bandt nettet — men

selvfølgelig kunne Jens binde. En fisker kommer ustandseligt ud for at måtte bøde sine redskaber — her og nu, og dertil kræves netbindingens teknik som absolut forudsætning. Det fremgår af Blaks uheldige fremstilling, at hans farfar næppe havde tiltro til snurrevoddet, da det endnu var et eksperiment. Han forlangte, at Jens skulle betale materialerne selv til trods for ejerfællesskabet, og kun hvis voddet blev en succes ville han betale en halvpart. Ser det ikke ud, som om han ikke ville løbe en risiko? Og for hvis ide?

Der er meget, der tyder på, at Blak og hans farbror har hængt sig for stærkt i dette »at binde voddet«. Nettet er kun et forprodukt, som ofte blev bundet af fiskerens kone eller af ældre fiskere, som havde lagt op, ja, ofte af fiskerens børn, der kunne have det som en daglig pligt at binde et fastsat antal omgange på et net. At lave et vod betegnedes »at skyde«-det, at forsynet et til formålet bundet net med telliner, flod og synk, vodcast og hanefod og at få disse elementer til at stå i et sådant forhold til hinanden, at voddet kunne fiske. Det er vel mest sandsynligt, at Jens Væver selv har skudt det vod, han i fantasien så for sig, men på den anden side må det indrømmes, at L. P. Olesen kan have været så dygtig, at han har kunnet arbejde efter instruktion. Som tidligere understreget er det imidlertid *brugsmåden*, der er det væsentlige — og aldrig tidligere forsøgt.

Der foreligger intet om, hvilket indtryk lærer L. P. L. Blaks mislykkede aktion gjorde på Jens Væver, det må have været pinligt for ham.

Midt i januar 1914 kan dagbladene meddele, at gamle Jens Væver ligger syg, og at han efter eget udsagn ikke har langt igen. Det viste sig at være rigtigt. Den 31. januar døde han, 91 år gammel.

Han blev begravet den 6. februar på Krejbjerg kirkegård under stor deltagelse fra egnens folk, ligesom flere fiskeriforeninger var repræsenteret.

Jens Væver er ikke sjældent blevet betegnet som en original. Lad gå! Men kun på betingelse af, at ordet bruges i sin

bedste betydning. At han førte sig frem på en måde, så han blev lagt mærke til og omtalt — også bortset fra hans opfindelse — er der mange udtryk for.

Allerede tidligt fortæltes der historier om ham, men da han blev berømt og langs de hjemlige strande omtalt blot få var sammen, blev historierne højaktuelle, og efterhånden udkrystalliserede de sig anekdotisk, i kort form og på rammende måde sagde de noget om ham som personlighed. Der er et væld af dem. Nogle af dem er nok »hjemmelavede« af en eller anden, andre er vidnefaste, men ikke en eneste af dem viser et utiltalende træk i hans karakter. Her skal blot meddeles nogle få af disse anekdoter, hvori vi møder den snarrådige gavtyv og ham, der har et afvæbnende svar på rede hånd. Vi oplever hans sunde og lunerige reaktion mod formalisme, og endelig hans alvorlige tænksohmhed.

Sammen med andre kreaturdrivere er Jens på hjemvejen »fræ æ sønden«. Det er varmt, og tanken om, at han i flere dage skal slæbe på sin tykke stortrøje plager ham. Bylten på nakken er nok. »Kan du låne mig 2 mark?«, spørger han en af driverne. Kammeraten undrer sig og ser risikoen. »Du kan få min trøje i pant«. En chance øjnes, trøjen er mange gange 2 mark værd. Jens får pengene, den anden trøjen. Da de efter flere dages vandring skilles oppe i Salling, siger Jens: »Her er de 2 mark, du lånte mig, og så skal du have tak for, at du bar min trøje«.

Fjorden ligger, og fiskere og andet godtfolk »er til stång« (på ålestangning). De er mange på et mindre område, og der er som sædvanligt mange ulovlige stangjern. Fiskerikontrolens assistent kommer over land og tager langrendsskøjterne på. Flokken på fjorden er nu afskåret fra at slippe på land og gemme jernene. Jens siger: »A kan vist redde jer, stang, og lad som I ikke ser ham«. Da »tolden« er i passende afstand, sætter Jens kursen mod Mors, løbende, alt hvad han kan med isslæde og stangtømmer på slæb. Han indhentes, jernet undersøges og kontrolassistenten siger: »Jamen, det er jo lovligt!« »Det ved A da godt«, siger Jens. »Hvorfor løb du så?« Svar: »A bliver altid så ræd, når A ser en mand med snore om hans kasket«.

Når Jens skulle have sin veteranpension udbetalt, måtte han først gå til Rødding præstegård og bede præsten om en leveattest (offentlig bekræftelse på, at han ikke var død!) Han havde været der flere gange, og præsten kendte ham. Ved et af disse besøg undlod præsten ikke at rette en fint indpakket bebrejdelse mod Jens, fordi han ikke var nogen hyppig gæst under pastorens prædikestol. Præsten så nøje på Jens og bemærkede: »Jeg synes ikke, jeg kender det ansigt«. Svaret faldt prompte: »Da er det sandelig det samme, som A altid har gået med«.

Jens måtte hver gang møde på herredskontoret i Skive, når han skulle have sin veteranpension udbetalt, men han anså leveattesten for inderlig overflødig, så meget mere som herredsfogeden venligt kunne modtage ham som en gammel kending.

Nu står han her igen. »Goddag, Jens Laursen. Nå, De vil have Deres penge. Har De leveattesten?«. »Er den nødvendig?«, spurgte Jens. Det var den. Først nu fandt Jens attesten frem og rakte den til herredsfogeden, idet han med et glimt i øjet sagde: »Ja, værsgo, men herredsfog'den tror val et, A vil sto her og lyve mig levende for Dem«.

I sin tale ved Jens Vævers begravelse (6.2.14) fremførte pastor Jepsen, Rødding, følgende to træk om den afdøde: »Når Jens Væver kom til Rødding, kom han undertiden ind til os med et måltid fisk som foræring, og da der engang blev sagt til ham, at vi fandt det rimeligt at betale for fisken, sagde han: »A har læst hos Paulus, at den, der undervises, skal betale den, der underviser, og Paulus er en god mand, hans tale vil A lyde?«.

»En dag efter gudstjenesten blev Jens stående ved de nederste stolerader, som han plejede, når der var noget, han ville tale med mig om. Denne gang var det en bog, som var blevet sendt til ham fra Amerika med bøn om at anbefale den. »Men A vil først lade præsten se den.« Da jeg havde set lidt i bogen, stod det mig klart, at den var sekterisk, hvorfor jeg sagde til ham, at jeg syntes ikke, han skulle anbefale den. »Nej, A syntes jo nok heller ikke, at den var rigtig reel,« sagde Jens.«

Når det har været muligt at samle så mange oplysninger om Jens Væver, som tilfældet er på dette sene tidspunkt, skyldes det først og fremmest træhandler Niels Sørensen, Lem, (1863-1919), som var en vidende egnhistoriker og en flittig skribent. Som vestsallingbo havde han længe haft kendskab til Jens Væver, og senere opstod der et nært venskab imellem dem. Niels Sørensen indså, at med den betydning, snurrevoddet havde fået for tusinder af danske fiskere i en grad, så det havde nationaløkonomisk effekt — og betydning også uden for landets grænser — var det urimeligt, at den mand, som var ophav til denne udvikling, var ukendt for de fleste. Derfor talte han om Jens Væver, og derfor skrev han sine mange småartikler om ham i Skive Folkeblad, der blev en god kilde at øse af for faktisk samtlige danske aviser. Det lykkedes på en smuk måde for Niels Sørensen at føre Jens Væver ud af den dunkle ubemærkethed.

En pakke papirer på Skive Byhistoriske Arkiv indeholder, hvad Niels Sørensen har samlet af daterede avisudklip, tegninger, hans egne fotografier, modtagne breve, men mærkeligt nok også mange af de breve, han selv skrev til forskellige, og endelig en del notater, specielt om de undersøgelser han foretog omkring snurrevoddets opfindelse — altsammen inden for emnet, Jens Væver. Det er næppe tænkeligt, at han har samlet og gemt dette materiale som blot et minde om et overstået arbejde.

Der er også deri tegn, som tyder på, at der var tænkt på en samlet beretning om den gamle fisker og hans vod. Det nåede han imidlertid ikke, men til trods for sygdom, operation og et stadigt svagere helbred nåede han at udkaste ideen til at rejse et monument over Jens Væver og at være med til at gøre ideen til virkelighed.

Hans oprindelige tanke gik ud på at sætte en mindesten på graven i Krejbjerg. Tanken vandt gehør i fiskerkredse, og Dansk Fiskeriforening tilsluttede sig ved at starte en indsamling gennem de lokale danske fiskeriforeninger og ved at nedsætte et udvalg til varetagelse af alle andre opgaver.

Udvalget kom til at bestå af fisker O. C. Christiansen, Es-

bjerg, fisker P. Møllerup, Harboøre, borgmester Holch, Esbjerg, træhandler Niels Sørensen, Lem og formand for Centralforeningen for Limfjorden, købmand L. P. Lauritsen, Jegindø. Sidstnævnte blev formand. På det første møde henstillede J. P. Lauritsen til udvalget at overveje, om ikke det påtænkte monument burde rejses på et sted, hvor så mange som muligt, navnlig af fiskerstanden, havde lejlighed til at se det. Man enedes om at rejse mindesmærket i Esbjerg, og Niels Sørensen udtalte håbet om, at indsamlingen ville give så mange penge, at der kunne sættes en lille sten på graven i Krejbjerg.

Det blev overdraget billedhuggeren Johannes Mølgaard at lave et udkast til et monument. Skitseforslaget viser Jens Vævers buste i bronze hvilende på en rått tilhugget granitsøjle, hvis forside bærer hans navn som snurrevoddets opfinder og antyder et vod og en båd. Højre side har et af Niels Sørensen forfattet vers:

Fra Limfjordens Strande
til Havdybets Vande
gik hans Vod sin Sejrs gang.

På venstre side står der:

Rejst af danske Fiskere.

Mindesmærket afsløredes den 12. juli 1918 med taler af kbm. J. P. Lauritsen, borgmester Holch og kutterfører Jensen, Esbjerg. I anledning af Esbjerg havns 50-års jubilæum var Dansk Fiskeriforenings generalforsamling henlagt til Esbjerg (12.-13.) hvilket var en medvirkende årsag til, at faktisk alle kystegne i Danmark var repræsenteret ved højtideligheden. Umiddelbart før afsløringen var monumentet udsat for et tilsyneladende motivløst hærværk, idet den ene stævns spids var slået af båden. Man anså det for helt umuligt, at aktionen kunne være rettet mod Jens Væver.

I øvrigt har monumentet ført en omskiftende tilværelse i Esbjerg. Oprindeligt rejstes det i det nyanlagte byanlæg, senere flyttedes det til en lille mindelund for omkomne fiskere. Derefter var det en tid opmagasineret i et redskabsskur, det

fjerde sted var foran Fiskerihøjskolen. Ved nedlæggelsen af denne fandt den plads på havnen ved auktionshallen.

For tiden er Jens Vævers buste (uden sokkel) meget uheldigt anbragt på en konsol på en indvendig væg i auktionshallen.

Der blev også udvej for et smukt gravmæle for Jens Væver, idet en lokal indsamling til dette formål iværksattes af krejbjergboer (11). Gravmælet består af en stor tilhugget granitsten med inskription, og gravpladsen er omsat af lave granitpiller med ankerkætting imellem. Gravstedet værnes og plejes af menighedsrådet i Krejbjerg.

At den gamle fisker ikke er glemt, men at man tværtimod føler, at nationen stadig står i taknemmelighedsgæld til ham for den udvikling, han tilførte dansk fiskeri, er der givet et smukt udtryk for ved at give fiskeriministeriets redningskutter (12) navnet »Jens Væver«. (1960).

Nogle træk af snurrevoddets sejrsgang.

Da Jens Væver med held afprøvede sit snurrevod, var det rødspætteerne det gjaldt, men snurrevoddet endte ikke som et flyndervod. Udviklingen har medført, at havfiskerne benytter tre typer vod: torskevod, kullervod og rødspættevod. Det sidstnævnte er det sværeste og tungeste (stærkt bundsøgende), de to første er lettere til trods for, at de er større og kræver mere garn. I Limfjorden har ålevodsfiskeriet gennem tiderne været det vigtigste.

Med start fra Nymølle bredte snurrevoddet sig hurtigt over hele vest-limfjorden, gik ud ved Hals og kom i brug langs Jyllands østkyst fra nord til syd og i bælteerne.

I Frederikshavn fandt fiskerne ud af, at de kunne fiske med snurrevod fra deres store sejlkuttere (før bådmotoren), som ankredes op på fiskepladsen, hvorefter voddet sattes med en såkaldt snurrejolle, en 14-15 fods jolle, som roedes af én mand, mens en anden gav voddet ud. Voddet halede til kutteren ved hjælp af håndspil, trukket af to mand, mens to andre »stoppede vådtovene af« (rullede op).

Omkring 1890 tog man dampspil, senere motorspil, i brug.

Det reducerede besætningen med to mand, og da snurrejollerne senere blev forsynet med motor, og man i 1903 opfandt stopmaskinen (13), kunne man igen afmønstre et par mand. Sejlkutterne var tunge at manøvrere med på fiskepladserne, indtil man efter 1903 installerede motor og fast stævnskrue. Et bedre herredømme over snurrevodsfiskeriet fik man dog først i tiden mellem 1905-10, da den såkaldte haj vandt indpas. Hajen var betydeligt mindre end sejlkutterne (indtil 20 t), den havde stor maskinkraft og små sejl, dens fordel var, at den selv kunne sejle voddet ud — som limfjordsfiskerne oprindeligt gjorde det med sjægtene. Jollen var overflødiggjort. Den typiske havgående snurrevodskutter af i dag er på omkr. 35 t og har firemandsbesætning. I beskyttede farvande fiskes med mindre fartøjer af meget forskellige størrelser, men for dem alle gælder, at de foruden at hente havets rigdomme i land sætter mange indbringende funktioner i gang på land.

Mens Frederikshavn, Skagen og Grenå var tidligt på færde, når det gjaldt snurrevodsfiskeri i havet, blev det først i 90'erne man kom med i Esbjerg, da det viste sig, at Horns rev-området var Danmarks bedste rødspættefiskeplads. — Omkring 1920 fandt danske fiskere, at fiskeriet i dansk område gav utilfredsstillende udbytte, hvorfor vodduttere fra Esbjerg, Thyborøn, Lemvig, Skagen og Frederikshavn (en flåde på mere end 300) opsøgte farvandene ved den engelske østkyst (basishavne Grimsby, Lowestoft o.fl.) for her at fiske rødspætter og kuller. Det blev en stor succes med store fangster og meget bedre priser end de engelske fiskere kunne opnå for deres i trawlet mishandlede fangst. Det er anslået, at dette fiskeri i 1921, gav de danske fiskere et udbytte på omkring 11 millioner kroner, et beløb, der gav de engelske trawlerrederier og -aktieselskaber anledning til at stille spørgsmål om, hvorvidt engelsk fiskeri var effektivt nok. Et stort engelsk fiskeriselskab ansatte to esbjergfiskere, som skulle lære selskabets fiskere at fiske med snurrevod.

Håndsnurrevodsfiskeri kan betragtes som en fiskemetode med kun mindre skadevirkning. Noget anderledes stiller det sig naturligvis, når voddet drages over effektive spil drevet af

overlegne maskiner, men også i så tilfælde er snurrevoddets skader begrænsede i sammenligning med trawlets. Trods de iøjnefaldende store fordele ved brugen af snurrevoddet, var der dog fiskere og andre sagkyndige, som var modstandere af brugen af det.

Allerede i 1870'erne sejlede limfjordsfiskere i deres slanke, velsejlende sjægte til Præstø, Stege, Kallehave, Bandholm og andre pladser i dette farvand for i et par sommermåneder at drive ålefiskeri med håndsnurrevod. Fiskerne i de sydlige farvande så ikke med blide øjne på de store fangster, limfjordsfiskerne landede. De forlangte, at fiskeriet skulle forbeholdes de fastboende og forsøgte med alle midler at fordrive de fremmede. Limfjordsfiskerne måtte bede om politibeskyttelse. Derefter blev der klaget til kommuner (Køge), amt og rigsdag over, at jyderne ødelagde farvandenens bund, vegetation og fiskeyngel. Man påstod, at voddene slæbte mudder og sand ud i sejløbene. Man gjorde myndighederne opmærksom på rod på stejlepladser, lugtgener og de sundhedsfarlige forhold, limfjordsfiskerne boede under, og at de ikke betalte havnepenge. Man opnåede, at havnepengene blev inddrevet, men ellers intet (14).

I forhold til de omtalte rivninger vakte den indberetning, som direktøren for Biologisk station, dr. phil. C. G. Johs. Petersen, sendte til landbrugsministeriet (1912) meget større opmærksomhed. Indberetningen var formet som et alvorligt manende indlæg for, at snurrevodsfiskeriet efter rødspætter i bælteerne og ved Samsø snarest muligt reguleredes ved lov. Direktøren påstod, at rødspættefiskeriet i Kattegat var ødelagt, at bælteerne og Samsøområdet stod i fare for at blive fisket rene ved overdrevet motorbådsfiskeri. Det understregedes, at »der bør sørges for en passende, almindelig fredning på dansk søterritorium mod snurrevodsfiskeriet. For hertugdømmernes vedkommende er der etableret et sådant forbud.«

Denne og andre henstillinger blev vel ikke overhørt, men noget forbud blev der ikke tale om. — Snurrevoddet hentede stadig store rigdomme op fra dybet — og vil gøre det i en uoverskuelig fremtid.

»Danmark er snurrevodsfiskeriets land. Det skyldes dels, at snurrevoddet er en dansk opfindelse, dels, at de danske farvande er som skabt til brugen af redskabet, som kræver jævn bund og regelmæssige strømforhold. Bag vor tids effektive snurrevodsfiskeri ligger en lang udvikling, der begyndte i Limfjorden, men snart førte fiskeren langt til havs.« (Egon Skelmosen i »Snurrevodsfiskeri«).

Det bør huskes til sene tider, at opfindelsen er gjort og udviklingen sat i gang af den unge fisker, Jens Væver, som fiskede fra den ikke særligt kendte fiskelandingsplads Nymølle i Limfjorden. Han stod med en udfordring fra naturen og fra sit erhverv. Han tog udfordringen op og løste problemet til egen, danske fiskeres og landets fordel. Jens Væver beviste, at der er uanede muligheder i dansk almue.

Litteratur om Limfjorden og fiskeri:

Hugo Mathiessen: Limfjorden (Gyld. 1936)

Holger Rasmussen: Limfjorden åben og lukket.

Turistforeningens årbog 1958.

C. F. Drechsel: Oversigt over vore Saltvandsfiskerier. (Kbhvn. 1890).

Magne Breiner: Ålevodsfiskeriet ved Fur før 1920.

MIV, (Museerne i Viborg Amt), 5, 1975.

A. Hjort Rasmussen: Dansk Fiskeri gennem 100 år.

Fiskerimuseet, Esbjerg 1968.

Holger Rasmussen: Limfjordsfiskeri gennem tusinder af år.

Turistforeningens årbog 1958.

Egon Skelmosen: Snurrevodsfiskeri i tekst og billeder.

Fiskerimuseet, Esbjerg 1968.

Anton Pedersen Tranum: En sømand bliver fiskeriasistent (Indgående beskrivelse af vod med målsatte tegninger).

»Sjægten« nr. 67. Fiskerimuseet, Esbjerg, 1976.

NOTER.

1. Der er fortrinsvis benyttet et stort antal artikler i Skive Folkeblad 1912-13-14-18.
Desuden : Berlingske Tidende
Breve til og fra Niels Sørensen, Lem
Dansk Fiskeritidende
København
Nationaltidende
Politiken
Riget
Socialdemokraten
Statstidende
Verden og Vi
Vestkysten
Aalborg Stiftstidende
Aarhus Stiftstidende
Lærer Kresten Moustens optegnelser
Inspektør S. Gades optegnelser
Nogle mundtlige overleveringer.
2. Hugo Mathiessen : Limfjorden. Side 128 ff.
Holger Rasmussen : Turistforeningens Årbog. Side 88.
3. NV for kosten, der står for Nymølle Sand, 1000 m NV for Rødning Ås munding. 13 m dyb.
4. Nørgaard P. : Limfjordssjægten. Fiskerimuseet, Esbjerg og Limfjordsmuseet, Løgstør. 1976.
5. J.V.'s ejendom lå på Nymøllevej, øst for nr. 22. Bygningerne er sløjfede, og jorden delt mellem nr. 22 og en nabo-gård.
6. Diplomet er ikke bevaret.
7. Pokalen er i J. V.'s sønkedattersøn, Aksel Kristiansens eje.

- se Helge Stavnsbjerg: Understøttelsesforening bliver til fagforening. Skive Årbogen. 67. årgang. Side 32.
9. Ifølge udstillingskataloget var busten, støbt i bronze, udstillet på Charlottenborg 1917.
10. Skive Folkeblad 7.9.1913.
Mefistofeles er pseudonym for skræddermester Vilbert Møller, Skive.
11. Opfordringen til at yde bidrag til J. V.'s gravmæle er underskrevet af 7 krejbjergboere:
Smedemester Niels Larsen
Gdr. L. Kresten Mousten
Gdr. Kr. Dahlgaard
Gdr. Lars Kjeldgaard
Gdr. Anton Rasmussen
Gdr. Holger Jacobsen
Inspektør S. Gade.
12. Ifølge fiskeriministeriet var »Jens Væver« oprindelig tænkt som forsøgskutter, men har knapt været anvendt som sådan. I perioder har den varetaget kontrolopgaver inden for fiskeriet. Med de nye komplikationer i Østersøen indsættes den der til sidstnævnte formål.
Den officielle betegnelse er: *Redningskutteren Jens Væver*.
13. Stopmaskinen rinker de mange hundrede meter lange voderb op i passende store ruller.
14. Udførligt omtalt i Richard G. Nielsen: Fra Fjord og Fiskeri. Præstø 1975. Side 55-56. og i H. Nørgaard P.: Limfjordssjægten. Side 83-85.

Sallingsund fik bro

Karen Strøm Hansen

Tirsdag den 30. maj 1978 åbnedes Sallingsundbroen i overværelse af 50.000 tilskuere på Salling-siden og på Mors. Hermed var den faste forbindelse mellem de to landsdele, som har været planlagt i nær et halvt århundrede, en kendsgerning.

Arrangementet i forbindelse med indvielsen var særdeles traditionelt. Der var ikke levnet det spontane mange chancer.

Klokken var 11, da Hendes Majestæt dronning Margrethe ved Salling-sidens brolanding klippede den røde snor over og dermed markerede broens indvielse.

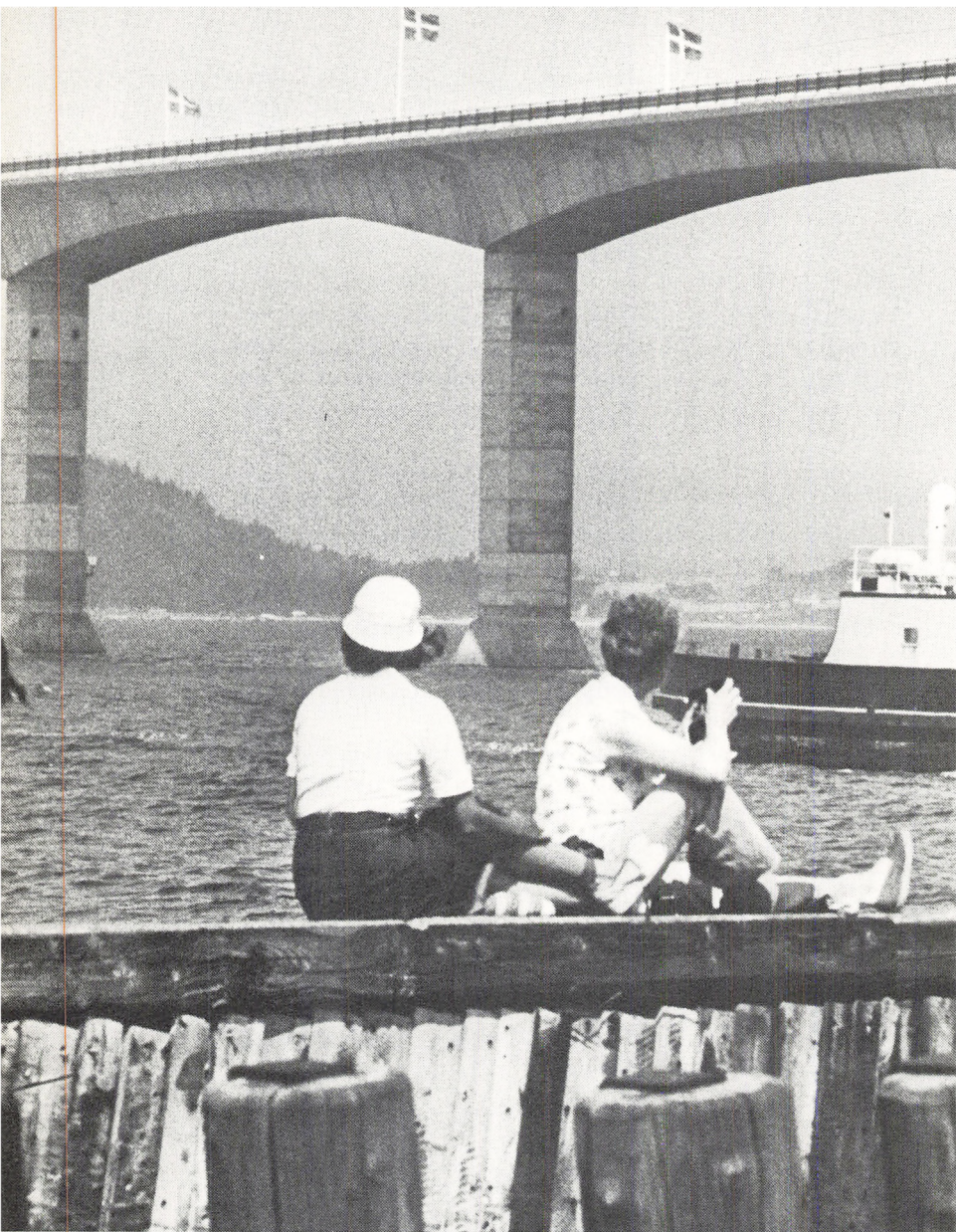
Dronningen sagde: — Med ønsket om at denne bro må blive til gavn og glæde for alle beboere her, hele landet og alle udenlandske gæster, overklipper jeg nu snoren og indvier dermed Sallingsundbroen.

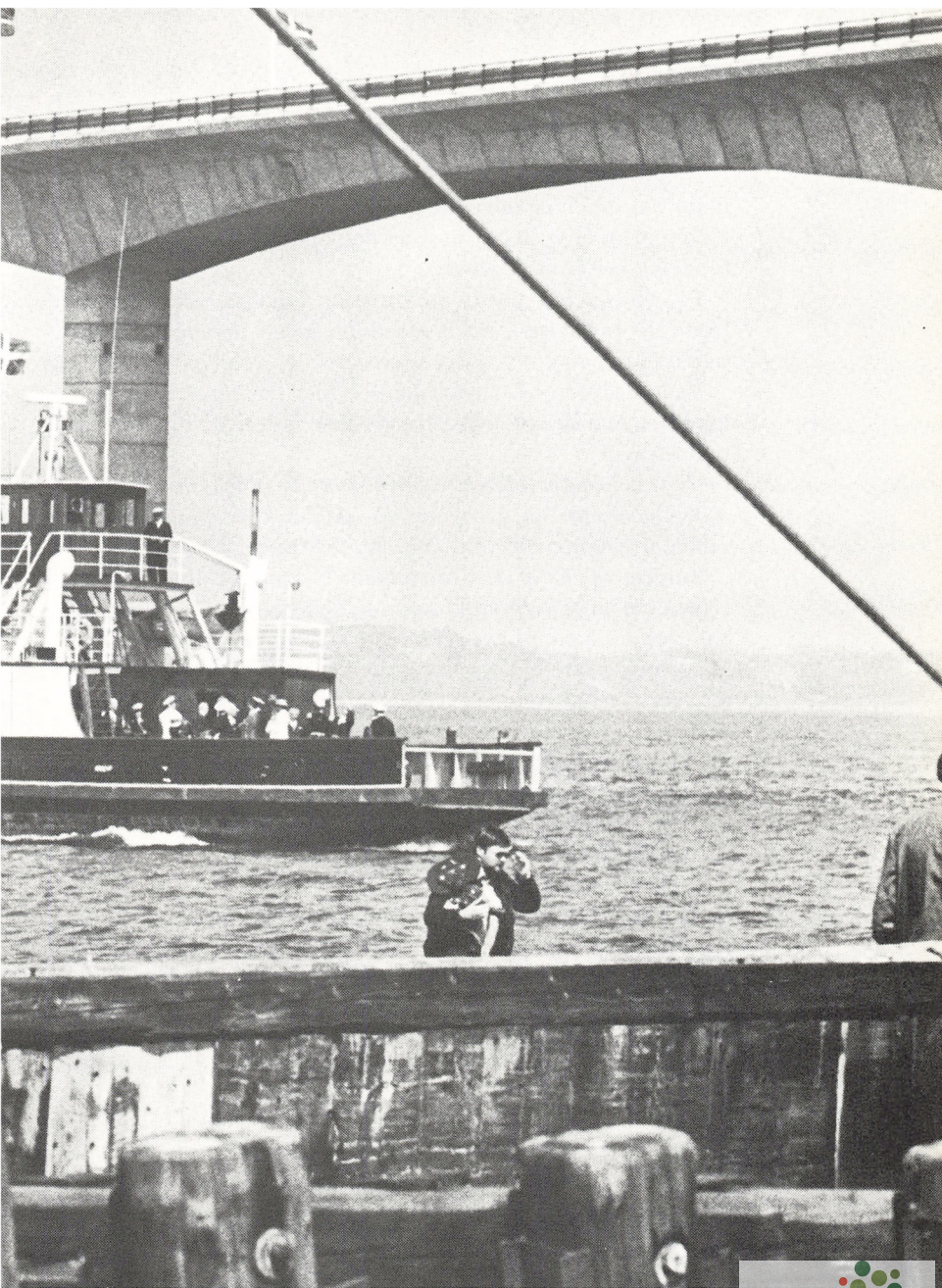
Nærmeste tilskuere til denne del af indvielsen var prins Henrik og trafikminister Kjeld Olesen samt fire hundrede særligt indbudte gæster med formanden for Folketingets trafikudvalg, Otto Mørch, i spidsen.

Derefter kørte de særligt indbudte til frokost i Glyngøre-Hallen.

Ved færgelejet i Pinen stod Skive Pige гарде og spillede, da Dronningen og prins Henrik med ledsagere kom sejlene her til med færgen »Hannæs«. Om bord var blandt andre stiftamtmand Fl. Martensen-Larsen og færgen var eskorteret af motorbåde og masser af sejlåde.

Om bord på færgen »Hannæs« kom dronning Margrethe og prins Henrik til Salling fra Mors for at indvi broen. Det var en af færgefartens sidste ture over sundet. (Foto: Per Kolind).

Borgmester F. V. Søndergaard, Sallingsund kommune, tog imod ved Pinen og udtrykte glæde over, at dronning Margrethe og prins Henrik havde villet deltage i festlighederne i forbindelse med broindvielsen.

På Mors-siden havde borgmester Carl H. Christensen, forud for indvielsen, holdt reception for de kongelige gæster på rådhuset.

Ved frokosten i Glyngøre-Hallen blev der serveret jomfruhummer, dansk lam, slikasparges med videre og hindbær på nøddebund.

Vejdirektør Per Milner takkede blandt andre brokonstruktøren, civilingeniør dr. techn. B. Højlund Rasmussen og de arbejdere, der havde omskabt tegningerne til virkelighed.

Borgmester Carl H. Christensen, Nykøbing Mors, tog ved receptionen i Nykøbing imod broen på vegne af Viborg amt, Sallingsund kommune og Morsø kommune. Han udtrykte glæde over dette brobygningsarbejde, der kunne karakteriseres som det hidtil største stykke egnsudviklingsprojekt i Danmark.

Hovedtalen ved frokosten holdt amtsborgmester Peter Erik Eriksen, Bjerringbro, som sagde følgende:

Deres Majestæt, Deres Kongelige Højhed, hr. minister, hr. stiftamtmand.

Det er en stor dag for vort område.

Amtskommunen har Danmarks Dronning og Prins på besøg i forsommerens skønneste tid. Vi har overværet indvielsen af den bro, der betyder, at vi kommer hinanden mere ved, vi er hinanden nærmere, det er som vort våben får nyt indhold, til den blå bjælke, de siddende skarver og den flyvende urkok i ordene: Fra Heden til Skarreklit. Broen forbinder det sidste led.

Dronning Margrethe og prins Henrik går fra særgen i Pinen. I baggrunden ses stiftamtmand Fl. Martensen Larsen. (Foto: Per Kolind).

Små beslutsomme færger har standset deres pendulfart og lader nu mere end 1000 biler i døgnnet benytte vejbanen over sundets bølger. Hvilke forandringer. Vel har færgerne givet pusterum og afveksling i bilens fart, men når ventetiden blev for lang, og arbejde og tidspunkter ventede på den anden side, så lød det, hvornår kommer broen — nu er den der.

Den nye amtskommune, som fødtes den 1. april 1970, skabte vel baggrunden for, at loven fra 1966 hurtigere blev ført ud i livet. Broen blev symbolet på bindeleddet over den gamle amtsgrænse ved Pinen og Plagen, og den fornuftige timeglasudformede amtskommune, så i broen dagens praktiske samfærdsel løst, men også et styrket samhørsforhold fra Hanstholm i nord til Kongensbro i syd, og broens færdiggørelse danner en fortsat optakt til statsdiagonalvejen A 26's fortsatte udbygning.

Broen fører til og fra, men for os at se er den også et nyt incitament til fremtidens udvikling. Broen er en faktor i regionalplanlægningens sidste fase, den vil forhåbentlig påvirke:

- erhvervslivets ekspanderende kræfter,
- give større arbejdskraftområder,
- tilbyde flere muligheder i servicetjenesten,
- skabe videre rammer for uddannelses tilbud

samtidig med, at handelssamkvemmet øges.

Det kommunale fællesskab har ført os sammen, vi kommer hinanden ved langs denne vej, over denne bro, der er sammensvejsning i jern og beton, men også i troen på, at der må være ånd og styrke til at forme fremtidens linjer. Der rækkes hånd over sundets blanke vand og bølgeskulpet mod broens piller.

Til venstre: Dronning Margrethe og prins Henrik vinker til de mange hundrede, der tog tmod ved Pinen. (Foto: Per Kolind).

Til højre: Dronning Margrethe klipper den røde snor over og erklærer Sallingsundbroen åben. Det skete tirsdag den 30. maj 1978. (Foto: Per Kolind).

Brisen er frisk, og mågerne slår deres slag under brofagene med hilsen fra :

fiskekutterne, der følges af skarven fra Skarreklit,
at udsynet fra Thylandets storladne høje, der spejder mod
den ny skabning,

medens Vestervig kirke lader malmtonerne lyde,
massivt toner Spøttrup sine mure mod fjorden,
medens Jeppe Aakjær fra Jenle lader fædrende jorder duk-
ke frem af disen,

sindigt forsvinder åen i Skive fjord,
medens drønende fly letter fra Karup,
Margrethe den 1. og Erik af Pommern lader historien for-
tælle fra Viborg om 600 år.

der er forskning og stordrift i Tjele,
og oldtidsminderne kommer til os i Hvolris,
rosenparkens blomster pynter ved Simested å,
Busbjerg skrænter bringer hilsen fra østlig nabo,
samtidig med at Gudenåens strøm fortæller om pumper i
Bjerringbro,

St. St. Blicher synger om lyngen fra Vium præstegaard,
med lytten til urfuglens skogren fra Kongenshus hede.
Amtskommunen føler sig styrket i sine fortsatte bestræbel-
ser.

Derfor vor hilsen til broens to berørte kommuner — Morsø
og Sallingsund — lykke til jeres fortsatte udvikling, til lykke
med håndslag. Amtsråd og 15 kommunalbestyrelser hilser jer
på denne måde og med disse ord: Fra Heden til Skarreklit.

Til lykke Sallingsund og Morsø kommuner, utallige slægt-
leds spejden har nu i et blivende håndtryk knyttet båndet.

Livet iler videre, lykke til at broforventningerne opfyldes.

Tak til det samfund, som gjorde denne dag mulig, tak for
bro og veje. Vort land kan yderligere smykke sig med titlen,

*Borgmester F. V. Søndergaard Sallingsund kommune og politime-
ster Holger Cortsen venter på dronningen ved Pinen. I baggrunden
Skive pigearde. (Foto: Per Kolind).*

broernes land, vi vil herfra fremover skønne derpå, og med tak tage imod.

Vi hylder Danmarks Dronning og Prins for tilstedeværelsen, for ord og bevågenhed i Jyllands nordvestlige hjørnes store stund. Vi tilsiger Deres Majestæt et fortsat virke til vort lands fremtid: Danmark i tusind år, som Valdemar Rørdam synger, sluttede amtsborgmesteren.

Kl. 16 sejlede den sidste Sallingsund-færgе og dermed var A/S Sallingsund Færgеfarts trafik på sundet slut. Det begyndte i 1923.

Rofærgе var der helt indtil 1873, da Nykøbing kommune indsatte en dampfærgе.

I Nykøbing Mors og på begge sider af broen blev der festet i flere dage før broindvielsen den 30. maj.

Søndag den 28. maj havde alle, der ville spadserе, adgang til at gå frem og tilbage over broen. Der var tusinder, der benyttede sig heraf.

Tidligt om morgenen mødtes de to borgmestре, Carl H. Christensen Nykøbing Mors, og F. V. Søndergaard, Sallingsund kommune, midt på broen og udvekslede korte taler. Alle, der overværede dette møde i den tidlige solbeskinnede majsøndagmorgen, vil huske denne oplevelse. Der var intet politiopbud, ingen officiel festivitas. Her var festglæde overalt og ingen ventetid på, at de officielle gæster skulle forføje sig bort, sådan som det var tilfældet ved den officielle indvielse to dage senere.

Det er også de spadserende, der kan nyde hele udsigten på langs ad sundet. Bilisterne, der haster over broen kan ikke se de lange kyster på Mors og i Salling.

Sallingsundbroen er 1730 meter lang. Den er båret af 18 sejlingsfag, hvor vanddybden er 15 meter. Brobanen er 16 meter bred og har to vognbaner. Der er to fortove og to cykelstier, der kan inddrages til vognbaner, hvis det viser sig nødvendigt.

Sallingsundbroen ses fra luften på indvielsesdagen. Det var i timerne før trafikken over broen blev åbnet. (Foto: Casper Jacobsen).

Til brobygningsarbejdet er der brugt 30.000 kubikmeter beton, 2800 tons armering, 900 tons spændt armering samt 9000 meter stålplade.

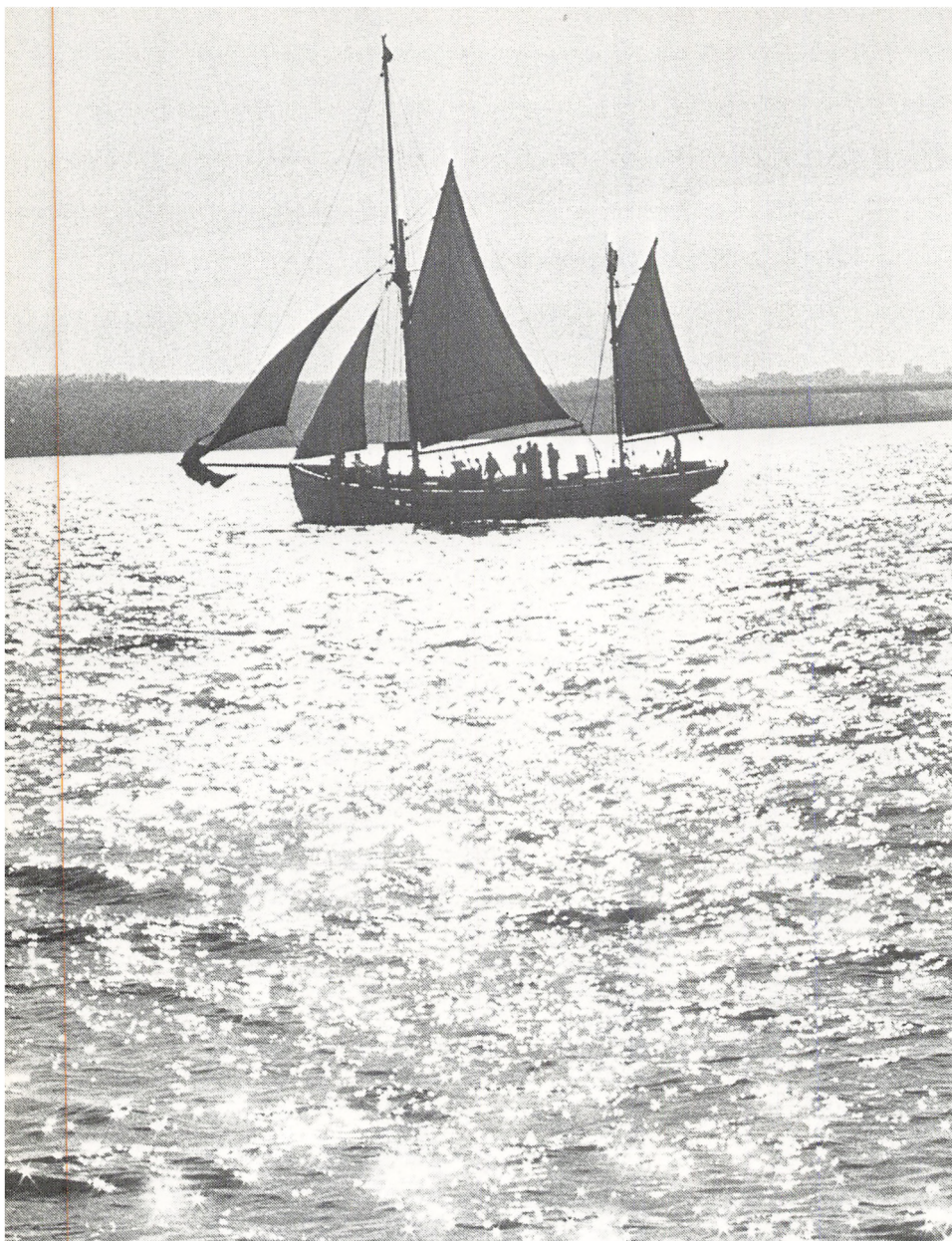
Arbejdet med brobygningen blev udbudt i licitation i 1973. Et konsortium bestående af Kampmann, Kierulff & Saxild, Højgaard & Schultz, det franske firma Campenon Bernard og det tyske Polensky & Zöllner, fik arbejdet overdraget for 118 mill. kr. Den 19. november 1973 blev det første spadestik taget.

Broen var ventet indviet i 1977, men arbejdet forsinkedes på grund af vanskelige bundforhold og broen er blevet en del dyrere, hvor meget vides endnu ikke. En foreløbig opgørelse viser, at broen koster omkring 220 mill. kr.

I dagene før indvielsen af Sallingsundbroen var der stor fest på såvel Salling-siden som i Nykøbing Mors. Ved Pinen var der dækket et stort sildebord, der var optræden af folkedansere fra hele Salling og der var som punktum for festlighederne et stort festfyrværkeri på selve indvielsesdagen. Salling og Mors var blevet knyttet tættere sammen.

Det folkelige ved festen kom blandt andet til udtryk her ved verdens længste sildebord. Det foregik midt på landevejen foran broen søndag før åbningen om tirsdagen. (Foto: Casper Jacobsen).

Veteranskibe — moderne skibe — skibe i hundredevis fulgte fra søsiden indvielsen af Sallingsundbroen. (Foto: Casper Jacobsen)

Formanden for Skive Folkedanserforening, Kresten Nørgaard sammen med nogle af folkedanserne, der underholdt ved indvielsesfesten. Også folkedansere fra Tambohus og hele Salling dansede gamle danse fra Salling og Mors. (Foto: Lindy Jørgensen).

Bajlumgaard

Bidrag til dens historie

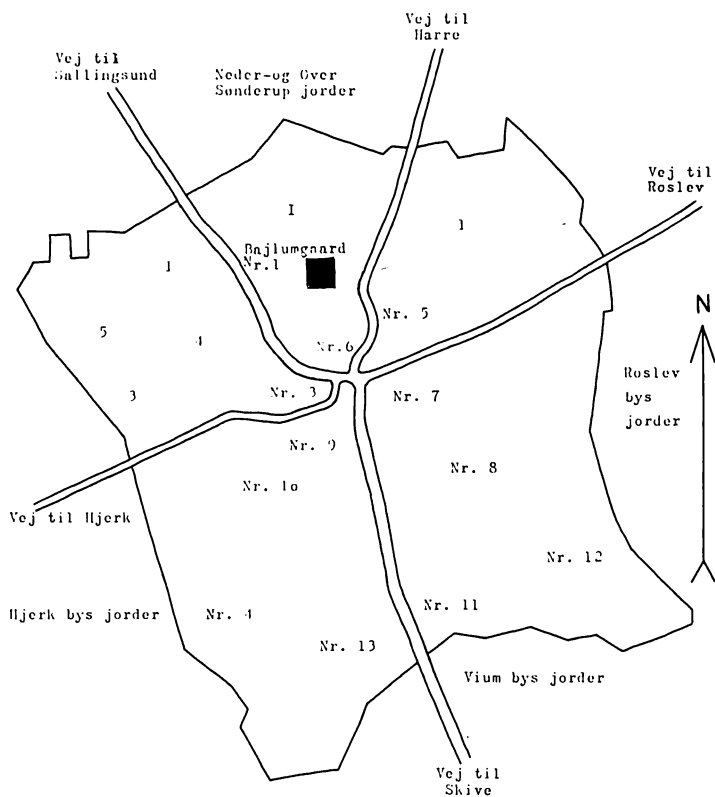
Af konsulent J. Jeppesen Jensen, Aalborg.

I Bajlum by, Hjerk sogn, omkring en halv kilometer nord-nordøst for Skive-Glyngøre landevej, ligger den tidligere adelige hovedgård Bajlumgaard.

Med sans for både det praktiske og det æstetiske har en heldig hånd for flere århundreder siden anbragt gården på dens nuværende plads. Her lå den tæt ved alfarvej og som hovedgård betragtet passende tilbagetrukket fra landsbyens øvrige bebyggelse. Bag den sydvendte bakkeskråning var der nogenlunde læ for den barske nordenvind samt en herlig udsigt over et af egnens mest yndefulde landskaber.

Bajlumgaard er et udmærket eksempel på, hvorledes stedlige traditioner formår at overleve skiftende tiders påvirkninger. Når egnens befolkning således med navnet Bajlumgaard stadig forbinder et skær af fordums herlighed, har det givetvis sin oprindelse dels fra de godt og vel hundrede år, da gården ejedes og beboedes af adelige og dels fra det efterfølgende halvandet århundrede, hvor den tilhørte en anset selvejer-slægt.

Siden midten af 1300-årene havde slægten Krabbe ejet jordegods i Salling. Af dette gods skænkede Niels Mikkelsen Krabbe til Nissum (Østergaard) i Aasted sogn i tidens løb en del til Dueholm Kloster som vederlag for afholdelse af sjælemesser for sig og hustru samt deres forældre. I denne forbindelse skal her blot nævnes, at Niels Krabbe i 1420 skænkede klosteret de to gårde Neder- og Over Sønderup og et bol i Harre sogn. Desuden i Bajlum by en gård og noget øde jord. Denne gård har været af ikke ringe størrelse, idet dens årlige

Kortskitse over Bajlum by. Efter matrikelkort fra 1815.

Skitse over Bajlum by. Efter ældste originalkort i Matrikelarkivet, København.

landgildeydelse beløb sig til 5 ørte korn eller lige så meget som svarede af de to Sønderupgårde tilsammen. (1)

Det er formentlig den samme gård, Iver Krabbe i en årrække havde haft i pant af Dueholm Kloster, og som hans enke, Magdalene Banner, 1562 erhvervede ved et mageskifte med kongen. Den er dermed atter kommet i slægten Krabbes besiddelse for senere at indgå som en del af Bajlumgaard. (2)

I det foreliggende kildestof findes Bajlunggaard første gang nævnt i 1524. Det år udarbejdede den bekendte reformator, mester Morten Hegelund, efter kongelig ordre skattelister for elleve af Viborg Stifts herreder. Han nedskrev omhyggeligt hvor mange bønder, der var, hvilket herskab de hørte under, og hvor meget hver enkelt skulle betale i skat.

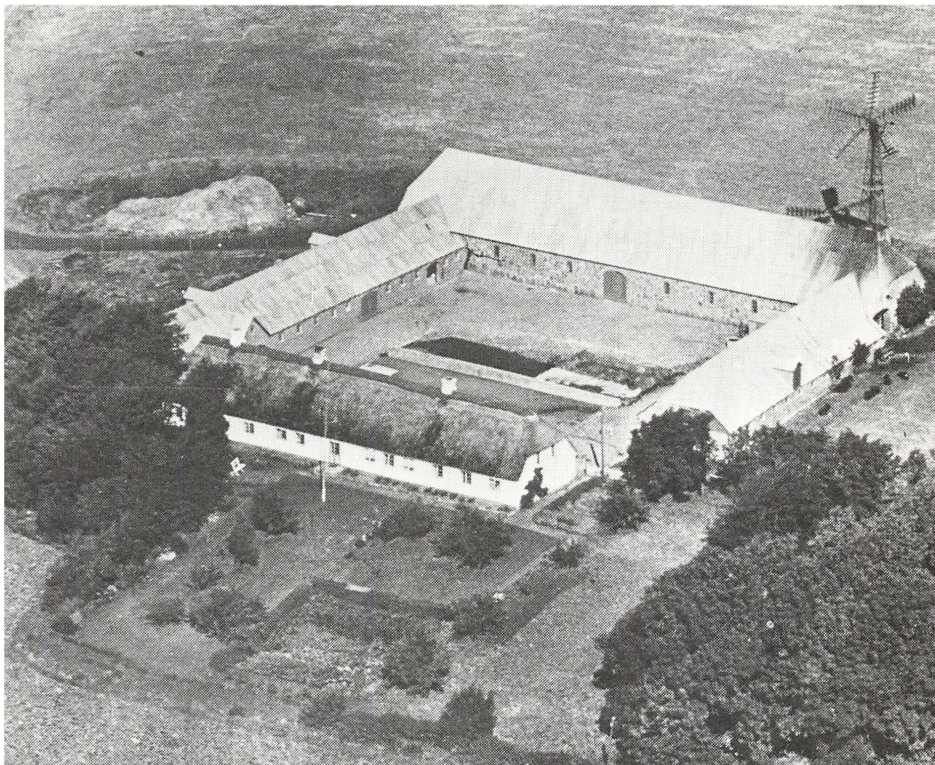
Af alle i de elleve herreder var det fru Karen Steensdatter Gjøre, enke efter rigsråd og lensmand på Skivehus, Niels Høg (Banner) til Eskjær m.v., som var rigest på gods. Hun ejede i alt 138 bøndergårde foruden 15-20 gårdsæder (små jordbrug). Af dette gods var 89 gårde beliggende i de fire Salling herreder, og fru Karen var på den tid ubestridt Sallings største private godsejer.

Hun var i 1483 blevet enke efter Erik Andersen Banner til Asdal og Højris m.v. Ved sit giftermål med hende blev Niels Høg således stedfader til den bekendte rigsmarsk Erik Eriksen Banner, hvis datter, Magdalene Banner, er en velkendt skikkelse i Sallinglands historie.

I Morten Hegelunds skattemandtalen nævnes blandt Karen Gjøres gods i Harre herred »Balomgardt«, som var beboet af Villads og Mikkil Juel. De skulle tilsammen svare 3 mark og 10 skilling i skat. Til sammenligning kan anføres, at de to fæstere, Esben og Chresten, i nabogården Harregaard skulle svare 4 mark. (3)

De gennemgribende ændringer af ejendomsforholdene, som fulgte dels i reformationens og dels i klemensfejdens kølvand, har næppe medført væsentlige forandringer i Sallinggodsejernes status. De vældige godsmasser, som efter reformationens indførelse kom over på kronens hænder, var hovedsagelig bispes- og klostergoods, hvorimod repressalierne over for deltagerne i klemensfejden mere bestod i forhøjelse af bøndernes landgildeydelse end i egentlig inddragelse af bøndergodset.

Fru Karens jordegods er antagelig forblevet uberørt af disse begivenheder, da det vel efter hendes død omkring 1527 er blevet delt mellem hendes arvinger. Det drejede sig hovedsagelig om slægterne Banner, Gjøre, Krabbe, Lykke og Rotfeld,

Luftfoto af Bajlumgaard o. 1935. Kampestensladen lod Mette Marie Tang opføre i 1875. (Ukendt fot.).

og de var alle i mange år derefter økonomisk stærke nok til at holde sammen på deres godsbesiddelser.

I det sparsomme kildemateriale, der gør det vanskeligt at følge den enkelte adelsslægts godsbesiddelser gennem 1500-årene, er det ikke lykkedes at finde Bajlumgaard nævnt påny før i 1594. Halvdelen af gården tilhørte da den rige Steen Brahe til Knudstrup i Skaane — en broder til astronomen Thyge Brahe.

Steen Brahe var gennem sin anden hustru Kirsten Holck,

med hvem han blev gift 1590, kommet i besiddelse af en del gods i Jylland. Hun var datter af Hans Holck til Barritskov og Margrethe Nielsdatter Rotfeld. Hans Lykkes enke, Johanne Nielsdatter Rotfeld til Eskjær, udstedte 4. april 1577 gavebrev til sine søsterbørn Manderup Holck og Kirsten Holck på den arvepart, som hun havde arvet i Bratskov hovedgård efter sin søster Kirsten Nielsdatter Rotfeld, enke efter Erik Lykke til Skovgaard. Af dette gavebrev fremlagde Steen Brahe 27. april 1593 en af kongen bekræftet afskrift. (4)

Blandt arvingerne til Bratskov gods — Rotfeld'ernes gamle stamsæde — var også Erik Lykke til Eskjær og Ludvig Munk til Kvistrup. Erik Lykke var søn af Hans Lykke til Havnø og Johanne Nielsdatter Rotfeld, der som enke i mange år havde ejet både Havnø og Eskjær. Ludvig Munk var gift med Erik Lykkes søster Anne.

Ved et mageskifte 22. januar 1594 erhvervede Steen Brahe disse arveparter i Bratskov gods. De to mænd afstod til ham en snes gårde, bol og huse i Brovst sogn. Til gengæld fik de en del strøgods i andre egne af landet samt »halve Ballumgaardt«. Den var bortfæstet til Poul Olesen, som i årlig afgift af den halve gård skulle svare 7½ ørtug korn, halvdelen rug og halvdelen byg, ½ foderokse, 2 snese ål og 8 skilling hestegæsteri. Omregnet til hartkorn beløb disse ydelser sig til 8 tdr. 7 skpr. Det var rundt regnet halvdelen af de 17 tdr. 6 skpr. hartkorn, som hele gården senere var takseret til. (5)

I Salling var en ørtug eller ørte rug 10, en ørte byg 12, og en ørte havre 20 skæpper. Af disse kornarter var en tønne = 12 skæpper. En foderokse var et stykke kvæg, der af fæsteren skulle fodres for godsejeren. Et skovsvin var en gris, som var fedet af skovens olden, og som betaltes for retten til at have et vist antal svin på olden i skoven. Hestegæsteri var en ældgamme ydelse, der betød ret til at gæste pågældende gård med et vist antal heste, når kongen med følge besøgte egnen. Da en sådan rettighed vanskeligt kunne udnyttes hvert år, blev afgiften senere afløst med penge.

Efter Ludvig Munks død 19. maj 1595 blev Erik Lykke ene-ejer af den halve Bajlumgaard.

Når mageskiftebrevet har Poul Olesen som gårdens fæster, beror det på en skrivefejl. En længe næret mistanke om, at det ikke kunne være rigtigt, bekræftedes omsider af et tingsvidne udstedt 4. oktober 1624 på Harre herredsting, hvor Poul Mikkelsen i Hjerk vidnede, at han 1594 var fæster af den halve Bajlumgaard. (6)

Samme mageskiftebrev klarer tillige et andet forhold, som hidtil har givet anledning til forviklinger. I Kancelliets Brevbøger henvises til et missive af 4. august 1597 med kongelig ordre til lensmanden på Skivehus, Jakob Høg, om »at lægge en gård i Hjerk sogn, kaldes Ballum, som Erik Lykke har haft i forlening, under Skivehus.« Gårdens fæstere var da Anders Quist og Jost Quist. Af Skivehus lensregnskab for 1598 fremgår, at denne gård ganske rigtigt blev lagt under Skivehus. Det er imidlertid muligt gennem lensregnskaberne at følge den pågældende gård helt op til matriklernes tid, og i matriklen af 1688 har den nr. 4 i Bajlum by. Det beror derfor på en misforståelse, når det i en fodnote nævnte sted i Kancelliets Brevbøger anføres, at det drejer sig om Bajlumgaard. (7)

Den anden halvdel af Bajlumgaard er utvivlsomt den tidligere omtalte gård, som Magdalene Banner 1562 havde købt af kongen. Af herredagsdombogen for 1622 fremgår, at denne halvdel før 1612 havde tilhørt Niels Kaas til Birkelse, hvilket bekræftes af en erklæring, som var fremlagt på Herredagen 27. juli 1622. Sognepræsten i Hjerk-Harre, Christen Jacobsen var afkrævet et skriftligt vidnesbyrd, som var dateret Hjerk præstegård 6. juni 1622. Det hed heri ordret: »Anno 1612 ved St. Mikkelsdags tide fløtte jomfru Johanne Lykke til Ballumgaard. Dernæst om halvparten af Ballumgaard var tjener til Birkelse, da ved jeg ikke andet derom, end hvad folk sagde, og som een ved navn Villads Espersen, som boede i samme halve gård, at han var tjener til Birkelse.« (8)

Niels Kaas til Birkelse var gift med Margrethe Andersdatter Banner fra Barritskov. Hun var broderdatter af Magdalene Banner, og ved dennes død i 1597 har Margrethe Banner formentlig arvet den halve Bajlumgaard, som da var bortfæstet til Villads Espersen.

Ved køb, men især ved arv, var Niels Kaas efterhånden kommet i besiddelse af en mængde jordegods i landets forskellige egne. Han var imidlertid en meget dårlig administrator, som det i økonomisk henseende gik mere og mere tilbage for. Hans situation var tilsidst så håbløs, at han 15. juni 1613 på Herredagen blev fradømt sit gods, hvorefter han måtte overlade sit bo til et utal af kreditorer. (9)

Blandt hans gods var som nævnt halvdelen af Bajlungaard, som han 1612 havde solgt til Johanne Lykke fra Eskjær i Grinderslev sogn. (10) Den anden halvdel havde hendes fader, Erik Lykke, som tidligere omtalt erhvervet i 1594. Hele gården var nu i slægtens besiddelse, og med Johanne Lykkes overtagelse var dens endelige status som adelig hovedgård etableret.

Poul Mikkelsen fæstede straks derefter en mindre gård i Hjerck, medens den anden fæster, Villads Espersen, i nogle år forblev på Bajlungaard som Johanne Lykkes foged. (11)

Johanne Lykke var født 11. september 1582 på Eskjær som datter af Erik Lykke og Dorthe Krabbe. Hun var således en kvinde i moden alder, da hun begyndte sin tilværelse som godsejer. (12)

Lykke'erne havde ord for at være jordgridske og meget rethaveriske, og Johanne Lykke synes i ikke ringe grad at have været belastet af disse negative egenskaber. Hendes navn er i hvert fald et af de hyppigst forekommende i den tids retsprotokoller, og besynderligt nok var det oftest sin egen slægt, hun trættedes med.

Hendes ældste broder, Hans Lykke, havde efter faderens død arvet Krabbesholm. Iver og Axel fik i fællesskab Eskjær. Mette blev gift med Jørgen Grubbe til Tostrup, og Johanne fik som nævnt Bajlungaard.

Det gik ikke særlig godt økonomisk for nogen af dem, og deres moder, Dorthe Krabbe, der overlevede sin mand i 21 år, måtte i tidens løb jævnligt sælge af sit gods for at hjælpe dem. Deres stridbarhed gik efterhånden så vidt, at den hjælp, som deres moder ydede dem, gav anledning til så alvorlige indbyrdes stridigheder, at der måtte udnævnes kommissærer til at dømme imellem dem. (13)

Straks efter sin overtagelse af Bajlumgaard gik Johanne Lykke i gang med at erhverve bøndergods i nabolaget. Det gjaldt især om at skaffe sig hoveribønder som delvis arbejdskraft til hovedgårdens drift. Til sådanne godskøb behøvedes penge, og dem havde Johanne Lykke ikke. Hun var derfor henvist til lånemarkedet, hvor hun da også jævnligt var at finde, indtil hendes kreditværdighed omsider blev sat overstyr.

Hun startede med ved Kieler Omslag i januar 1612 at låne 1.000 rdl. af Didrik Pogwisch til Petersdorff. Som kautionister havde hun Iver Lykke til Buderupholm og Eske Bille til Ellinge. (14)

Ved Kieler Omslag 1614 lånte hun atter 1.000 rdl. af Didrik Pogwisch. Denne gang måtte Jørgen Lykke til Rugaard træde til som kautionist. I sin henvendelse til ham herom oplyste hun, at hun 1613 af Niels Kaas til Birkelse havde købt noget gods i Salling, »som er mig så belejlig liggende, at jeg så nødtigt kan undvære det, og hertil haver jeg en hob penge behov.« Det drejede sig om køb af bl.a. Vestergaard i Vile sogn, en gård i Harre sogn samt en gård i Volling sogn. (15)

Johanne Lykkes position som godsejer voksede jævnt og støt. Dels ved køb og især ved arv kom hun i løbet af få år i besiddelse af ret betydelige mængder jordegods. Ved taksationen til rostjeneste blev hun 1625 takseret til 152 tdr. hartkorn. Rostjeneste var en pligt, som adelen før 1660 havde til at tjene til hest i fuld rustning, og der skulle af hver 312 tdr. hartkorn stilles en hest. (16)

I 1630 ejede Johanne Lykke følgende gods: 7 ugedagstjenerne i Hjerk sogn, 3 gårde i Harre, 2 gårde i Vile, 1 i Rybjerg, 2 i Bostrup, 1 i Hindborg og 1 i Volling sogn. Desuden ejede hun en del gårde på Mors, i Thy og Vendsyssel samt i Hammerum herred. (17)

I betragtning af hendes ikke særlig gode økonomiske tilstand kan det nok undre, at hendes status som godsejer vedblivende kunne opretholdes. Når det lykkedes, var der blandt flere årsager den stærkt iøjnefaldende, at hun ofte lod aldeles hånt om sine mange gældsforpligtelser. De 2.000 rdl., som hun havde lånt af Didrik Pogwisch, lod hun stort set sine kau-

tionister betale, og ved sin død 1635 skyldte hun endnu 760 rdl. af denne over 20 år gamle gæld.

Som ugift kvindelig godsejer skulle Johanne Lykke have en eller to lavværger. Det har øjensynlig været et noget ubekvemt job at fungere som den temperamentsfulde dames værge, eftersom de pågældende jævnligt henvendte sig til kongen med bøn om at blive fritaget for værgemålet. Når resultatet blev udpegelse af en ny værge, kunne hun protestere voldsomt og pure afvise vedkommende.

Ved behandlingen af hendes utallige retssager forelå der gentagne gange oplysninger om, at hendes lavværge hverken havde godkendt eller underskrevet dokumenterne i forbindelse med hendes økonomiske transaktioner. Da noget sådant var lovstridigt, kunne hun — om ikke andet — så i hvert fald bruge det som påskud til at trække sagerne i langdrag.

Karakteristisk for hendes indstilling i så henseende er følgende hændelse: I juni 1622 fik Jørgen Lykke langt om længe dom over hende med ret til at foretage udlæg i hendes gods for 1.000 rdl., han som kautionist havde udlagt for hende. Under den forudgående retshandling protesterede hun som sædvanligt, og i forsøg på at placere det økonomiske ansvar på sin lavværge fremsatte hun bl.a. denne udtalelse: »Møebarn skal ej selv maa afhænde sit gods.« Dette citat fra Danske Lov kunne imidlertid ikke finde anvendelse i den foreliggende sag og var derfor nærmest malplaceret. Jørgen Lykke fandt ved samme lejlighed en sikkert kærkommen anledning til at begave hende med det lidet smigrende skudsmål: »Hun har aldrig villet hverken svare mig eller nogen ærlig mand, hvad hun skylder.« (18)

Var Johanne Lykke mere end almindelig trættekær, bør det dog retfærdigvis indrømmes, at hun også var udstyret med flere positive egenskaber. Således viste hun ved flere lejligheder stor gavmildhed over for såvel sine yngre slægtninge som sine veltjente medarbejdere. Hun skænkede 1626 til sin broder Iver Lykkes børn: Valdemar, Mette, Johanne og Helvig Lykke 4 gårde i Vesthimmerland. Samme år skænkede hun til Jørgen Grubbes og sin afdøde søster Mettes børn: Ejler,

Magdalene og Beate Grubbe 20 tdr. hartkorn i Vendsyssel, som hun havde arvet efter sin moster fru Anne Krabbe til Baggessvogn. (19)

Niels Basse, der i mange år mødte for hende i retten, skænkede hun 1626 en gård i Vandrup og en i Foulum. Ligeledes gav hun 1632 Jens Fredberg, der havde været foged for hende, gården Nørhede i Lime sogn kvit og fri i hans og hustru Cordelia Caspersdatters livstid. (20)

Johanne Lykke levede 20. september 1635, men var død 6. november samme år. Hun ligger begravet i Grinderslev kirke ved siden af sine forældre og øvrige slægtninge. (21)

Efter Johanne Lykkes død overtoges Bajlumgaard af Gunde Rostrup til Staarupgaard. (22) Han var langt ude i slægt med hende, og som sådan forstrakte han hende undertiden med penge. Han var en af dem, der efter herredagsdom i 1622 gjorde indførsel i noget af hendes gods, og han er vel først efter hendes død blevet fyldestgjort ved at overtage Bajlumgaard.

Gunde Rostrups økonomiske situation blev med tiden meget dårlig, og flere gange måtte han pantsætte Staarupgaard. I 1638 blev han anklaget som medskyldig i falskmøntneri, og sagdes da at have ophold på Krabbesholm. (23)

Den 12. december 1637 solgte Gunde Rostrup Bajlumgaard til Jørgen Høeg (Banner) til Todbøl. (24) Han var søn af Christen Høeg til Todbøl og Anne Ovesdatter Skram. Jørgen Høeg var gift første gang med Margrethe Mogensdatter Gjøe, og anden gang med Regitze Parsberg. Hun var datter af Verner Parsberg til Lynderupgaard og Eskjær m.v. (25) Med hende giftede Jørgen Høeg sig til betydelige midler, idet hendes fader tilhørte en af den tids velstående adelsmænd. Verner Parsberg blev således i 1625 til rostjenesten takseret til 854 tdr. hartkorn. (26)

Det fremgår af skødet til Jørgen Høeg, at bøndergodset til Bajlumgaard i Johanne Lykkes og Gunde Rostrups tid var blevet stærkt reduceret. Det beløb sig nu kun til 3 gårde og 2 gadehuse i Harre by, i Hjerck sogn 1 gård, i Bostrup 1 gård, 1 bol og 2 huse, i Hindborg by 1 gård, og i Gjellerup sogn i Hammerum herred 1 gård.

Jørgen Høeg døde 1656 og blev begravet 1. august i Viborg. Hans enke blev senere gift med Erik Høeg til Bjørnholm (Høgholm) på Djursland. Han var en af den tids største godssamlere, og i hans besiddelse forblev Bajlumgaard, indtil den 1662 solgtes til Erik Blik til Holmgaard i Sønder Lem sogn, Bølling herred. (27)

Som søn af Christoffer Blik til Nørbæk og Sønderbæk i Sønderlyng herred tilhørte Erik Blik en gammel lavadelsslægt. Til samme slægt henregnes væbneren Peder Bleg, som var deltager i den bekendte forsamling i Lyby kirke i 1375, hvor man indbyrdes lovede at varetage kirkens tarv for derved at formilde Guds vrede, da misvækst, fjendtlig plyndring m.m. havde hærget landet. (28)

Erik Blik nævnes 1660 som kaptajn ved Claus Dyres regiment. Sammen med broderen, Envold Blik, ejede han i nogle år den lille, nu forsvundne hovedgård Sønderbæk, som han 1657 solgte til Claus Dyre. Med sin hustru, Inger Knudsdatter, som var datter af Knud Sørensen til Tredie og Holmgaard, arvede Erik Blik i 1661 Holmgaard med hovedgårdstakst 33 tdr. hartkorn samt 108 tdr. hartkorn bøndergods. (29) Hans økonomi var altid særdeles hårdt anspændt. Ofte måtte han låne penge, og tilsidst var både Bajlumgaard og Holmgaard prioriteret op over skorstenen. Bajlumgaard solgte han 1664, og Holmgaard måtte han ved indførsel i 1675 afstå til borgmester Jep Jepsen Tarm i Ringkøbing.

Sine sidste år tilbragte Erik Blik i stor fattigdom på sin hustrus fødegård Tredie i Sønder Lem sogn. Hun overlevede ham og døde 1718 i Lem degnebolig i den høje alder af 91 år.

Efter afslutningen af krigen med Sverige 1657-1660 var den danske nation uhyre forarmet. Mest var det gået ud over den jyske befolkning, der i krigsårene havde måttet underholde mange hære. Befolkningen var her for det meste fuldstændig udplyndret. Overalt var der nedbrændte og folketomme landsbyer samt forladte gårde i stort tal.

Der kendes adskillige eksempler på følgerne af såvel sven-skernes som brandenburgernes og polakkernes tilstedeværelse i disse ufredstider. Her skal kun nævnes et enkelt eksempel

med relation til det foreliggende emne.

På Viborg landsting fremlagde Iver Krabbe til Toftum 14. august 1661 regningskrav på forskellige udlæg, som han havde haft under krigen. Et af disse krav lød således: »Nok givet til ransagning og foræring til de brandenburgske, nemlig oberst Gødsken, som lå på Bajlumgaard for skovene at befri, 50 rdl.« (30)

Ved enevældens indførelse 1660 var statskassen tom og statsgælden enorm. For at skaffe de nødvendige midler valgte man i første omgang at sælge ud af statens vældige reservefond, krongodset. Først og fremmest skulle kronens kreditorer tilfredsstilles, og det klarede man ved at give dem vederlag i form af krongods. Ved denne foranstaltning blev en række adelsmænd, danske og udenlandske handelsmænd samt enkelte fremtrædende embedsmænd med ét vældige godsejere.

Salget af krongods tilfredsstillede nok kreditorerne, men samtidig forværredes statens økonomiske tilstand, idet de hidtidige indtægter af det solgte gods forsvandt. For at få penge i statskassen måtte der findes nye og stabile skattekilder, og det blev her landbrugsjorden, der — som det sikre og det bestående — måtte holde for. Når jorden blev enevældens foretrukne skatteobjekt, hang det vel sammen med, at dens værdi så nogenlunde kunne vurderes, og at folk var afskåret fra at unddrage sig en sådan grundskat.

Denne skatteomlægning tog sin begyndelse med udarbejdelse af den såkaldte Kommissionsmatrikel af 1662, som af flere grunde snart fandtes utilfredsstillende som skattegrundlag. Den blev 1664 afløst af en ny, som kaldtes Amtstuematriklen, og på grundlag af denne opkrævedes de ordinære skatter indtil 1688.

Hartkornsansættelsen blev for bøndernes vedkommende ansat efter deres landgildeydelse, medens hovedgårdene blev underkastet særlige vurderinger, hvortil i det væsentlige valgtes udsædens og høavlens størrelse. Hartkorn eller »hårdt korn« var rug eller byg, og af disse kornarter regnedes 1 tønne = 1 tønne hartkorn, hvorimod der af det »bløde korn« havde skulle 2 tønner til 1 tønne hartkorn. For at nævne enkelte eks-

empler: 3 får regnedes = 1 td. hartkorn, 1 svin = 1 td. hartkorn, 24 høns = 1 td. hartkorn, 12 snese limfjordsål = 1 td. hartkorn o.s.v.

Ved matrikuleringen i 1662 blev det anslået, at der på Bajlumgaard's jorder årligt kunne sås 5 tdr. rug, 8 tdr. byg og 24 tdr. havre. Af hø kunne der avles 8 læs. (31) I matriklen af 1664 blev gårdens hartkorn ansat til 17 tdr. 2 skpr.

Ved skøde af 19. juni 1664 havde Erik Blik afstået Bajlumgaard til Andreas Rode i København. Han havde i januar 1663 fået pant i gården for et større beløb, som skulle tilbagebetales til Snapsting 1664.—Med Erik Bliks økonomiske tilstand in mente er denne frist næppe blevet overholdt, hvorefter Andreas Rode har overtaget gården. (32)

Bajlumgaard kom nu i hænderne på en mand, der havde økonomisk magt over tingene. Han var søn af en fra Lübeck indvandret handelsmand, Steffen Rode, som med tiden var blevet et prominent medlem af det dengang indflydelsesrige selskab af københavnske storkøbmand. Denne kreds havde i betydeligt omfang finansieret de mange krige ved at forstrække kronen med penge og vareleverancer, for hvilke de efter 1660 lod sig betale ved de tidligere nævnte krongodsudlæg.

Til de store kreditorer hørte Steffen Rodes arvinger, som efter faderens død havde fordringer på i alt 61.539 rdl. De fik ved skøde af 1. maj 1662 udlagt 1.411 tdr. hartkorn i Jylland, repræsenterende en værdi af 70.572 rdl. Af dette gods var ca. 800 tdr. hartkorn beliggende i Salling, og det kan derfor ikke undre, at medlemmer af slægten Rode i mange år derefter på forskellig vis kom til at spille en betydelig rolle i denne egn. (33)

Andreas Rode ses ikke nogen sinde at have boet på Bajlumgaard. Derimod opholdt hans broder Rudolf Rode sig her nogle år indtil sin død 1675. En kongelig resolution af 27. april 1675 melder herom: »Rudolph Roede på Bajlumgaard, som er begravet i kirken dersteds, må føres til København. Liget må uden videre ceremoni føres fra skibet, hvormed det ankommer, til afdødes forældres gravsted i Nikolaj kirke og nedsættes der om aftenen.« (34)

Bajlumgaard var for det meste bortforpagtet, og de skiftende forpagtere fungerede tillige som ejerens godsadministratorer, idet de havde opsyn med dennes ofte spredt liggende gods i Salling.

Omkring 1660 havde en mand ved navn Niels Pedersen overtaget forpagtningen. Han var født ca. 1615 og gift med Else Christensdatter Rørbech, en datter af sognepræsten i Ul-lits-Foulum, Christen Christensen Rørbech. (35) Niels Pedersen havde ved siden af forpagtningen opsyn med såvel Steffen Rodes arvingers som med Jørgen Skeel Due til Hegnet's gods i Salling.

Forpagtningen af Bajlumgaard udløb 1. maj 1666, og Niels Pedersen skulle fra samme dato overtage forpagtningen af Østergaard i Aasted sogn. Tvunget af ikke helt almindelige omstændigheder måtte han i mere end et halvt år forestå driften af Østergaard, men stadig med bopæl på Bajlumgaard, og årsagen hertil var følgende:

Østergaard ejedes på det tidspunkt af kammerherre og amtmand i Norge, Christian Lindenov, som forøvrigt var den sidste af Krabbernes efterkommere, der ejede den gamle slægtsgård. Som så mange af den tids adelsmænd var han stærkt forgældet, og 1660 måtte han pantsætte Østergaard for 10.000 rdl. til den kendte præst ved Vor Frue kirke i København, magister Erik Olufsen Torm.

Blandt Christian Lindenovs mange kreditorer var også de to storkøbmænd Jacob Hasse og Hans Jørgen Majoner i Viborg. De havde den væsentlige fordel fremfor Erik Torm, der boede i København, at de var nærmere åstedet og derfor bedre kunne følge begivenhedernes udvikling. Denne fordel udnyttede de på en særdeles bastant måde, idet de 19. maj 1666, bistået af prokurator Niels Andersen Roland fra Viborg, fjernede bogstavelig taget alt fra Østergaard: Indbo, kvæg, får, svin, korn og inventar, så der kun var de tomme bygninger tilbage. Det drejede sig om flere vognlæs, som de i forståelse med forvalter Iver Lauritsen på Hegnet førte dels til Hegnet og dels til Viborg. (36)

En sådan selvtægt kunne Erik Torm som den største af

Christian Lindenovs fordringshavere selvsagt ikke godtage. Ved højesteretsdom af 22. august 1666 fik han de to købmænds selvbestaltede udlæg kendt ugyldig og med pålæg om, at samtlige fjernede effekter omgående skulle leveres tilbage på Østergaard. Få dage efter holdt der på Aasted birketing en række vogne med det omtalte løvsøre. Formentlig med en vis skadefryd havde Niels Pedersen draget omsorg for, at der ikke var folk tilstede på Østergaard, som kunne modtage effekterne. Man kørte derfor til birketinget, hvor det efter mange skærmydsler med birkefogden lykkedes at få afleveringen anerkendt. (37)

På Viborg landsting 6. december 1666 krævede Niels Pedersen de to købmænd dømt til at betale ham en erstatning på 100 rdl. I hans krav hed det bl.a.: »Jeg har i 25 uger måttet køre med to vogne mellem Bajlumgaard og Østergaard. Dertil medbragt øl og mad, da der intet fandtes på Østergaard. Ejheller har jeg kunnet komme til at flytte fra Bajlumgaard til Østergaard, og det har kostet mig mindst 100 rdl. til sædekorn og inventarium, som de havde borttaget.« (38)

Niels Pedersen synes at have været en velstående mand. Ikke blot ejede han flere gårde i Hjerck og Harre sogne, men han var tillige en af de højest beskattede i Salling. I krigsstyr skulle han i 1676 betale ikke mindre end 182 rdl., hvormed han var placeret som den tredjestørste skatteyder i Salling. (39)

Han døde 8. marts 1677 på Østergaard, 62 år gl. (40) I ægteskabet var der følgende børn:

Christen Nielsen Rørbech, født ca. 1649

Anders Nielsen Abildgaard, født ca. 1652

Ellen Nielsdatter, født ca. 1657

Dorthe Nielsdatter Abildgaard, født ca. 1659.

Efter faderens død fortsatte de to brødre Christen og Anders forpagtningen af Østergaard sammen med deres moder, som døde 20. november 1679. Fra 1688-1696 var de forpagtere af Gammel Lund på Mors, (43) og fra 1696-1700 havde de Bajlumgaard i forpagtning. Da den ophørte købte Christen Nielsen Rørbech gården Nørhede i Lime sogn. (44)

Han blev 16. maj 1693 gift i Vester Assels på Mors med Anna Sophie Kønig. (41) Hun var født 23. november 1670 i Aalborg som datter af biskop over Aalborg Stift, Mourits Kønig, og dennes anden hustru Margrethe Pedersdatter Brönsdorf. (42)

Efter alt at dømme har Christen Nielsen Rørbech været en agtet og anset mand på egnen, og et ikke uvæsentligt bidrag hertil skal formentlig søges i hans ægteskab med bispedatteren. Hendes yndest hos egnens befolkning har i hvert fald været stor, eftersom hun på den tid var en af de hyppigst forekommende faddere ved barnedåb såvel i Hjerk og Harre som senere i Lime sogn, ligesom hun i adskillige tilfælde blev opkaldt.

Christen Nielsen Rørbech og Christopher Bartholin til Kaas fik 12. september 1699 kongebrev om sammen med Anders Kjærulf til Bjørnsholm at tiltræde en kommission, som skulle mægle mellem fru Karen Reedtz til Krabbesholm og Skive borgere, der ved at losse og lade korn og andre varer ved fjorden — uden hendes tilladelse — overkørte og ødelagde hendes marker ved Krabbesholm. Når kongen ved udnævnelse af medlemmer til sådanne kommissioner undtagelsesvis gik udenfor adelens kreds, faldt valget kun på særligt estimerede mænd. (45)

Sine sidste år tilbragte Christen Nielsen Rørbech og familie hos hans søster Dorthe på Sindbjerggaard på Mors. Han døde her 18. juni 1728. (46) Broderen Anders har det ikke været muligt med sikkerhed at følge efter 1700.

Ellen Nielsdatter blev 15. oktober 1679 gift i Aasted kirke med Albert Jensen Farstrup, sognepræst i Farstrup-Aistrup i Himmerland. Hun tilbragte ligesom broderen Christen sine sidste år på Sindbjerggård, hvor hun døde 25. april 1727, 70 år gl. efter at have været enke siden 1694. (47)

Dorthe Abildgaard var første gang gift med Wennich Sørensen. Han var i nogle år forpagter på Astrup i Grinderslev sogn, indtil han 1694 købte Sindbjerggaard. Efter hans død 1697 ægtede Dorthe 10. august 1698 Peder Christensen Tæbring fra Blistrup på Mors. Hun døde 1. maj 1737 på Sindbjerggaard, 78 år gl. (48)

Som tidligere omtalt var matriklen af 1664 langt fra tilfredsstillende som grundlag for udskrivningen af jordskatter. I 1682 påbegyndtes forarbejderne til en ny matrikel, som forelå færdig i 1688. Den benævnes gerne som Landmålingsmatriklen eller Christian V's Matrikel.

Med undtagelse af Bornholm blev der over hele landet foretaget en fuldstændig opmåling af al dyrket jord. Resultaterne af disse målinger indførtes sammen med andre oplysninger i de såkaldte markbøger — en for hvert sogn. Som grundlag ved den videre bearbejdning af materialet anvendtes normalarealet på 14.000 kvadratalen, der kaldtes en tønde land, idet man gik ud fra, at der til besåning af et sådant areal krævedes en tønde korn. Sammen med målingen foretoges en skønsmæssig taksering af jorden til tønder hartkorn, således at den bedste jord regnedes til 2 tdr. land pr. tønde hartkorn, den dårligste på Øerne til 6 td. land og i Jylland til 16 td. land pr. td. hartkorn. Til slut indførtes det endelige resultat i den såkaldte Modelbog.

Matriklen af 1688 har gennem tiderne været genstand for megen kritik, hvoraf en del utvivlsomt har været berettiget. Men selv om opmålingen ikke tilfredsstillende moderne krav til nøjagtighed, var den store matrikel et kæmpemæssigt og efter datidens forhold dygtigt arbejde. Alle mangler til trods kunne den da også tjene som grundlag for den danske jordbeskatning indtil 1844.

Det fremgår af markbogen fra 1683, at Bajlumgaard havde halvdelen af sin jord i fællesskab med bønderne. Som tidligere nævnt bestod den af to sammenlagte gårde, hvoraf den ene øjensynlig langt tilbage i tiden har udgjort et selvstændigt ejerlav med sine jorder udenfor fællesskabet. Gårdens dyrkede areal blev i 1683 opmålt til ca. 58 td. land, men dens samlede areal har været omkring tre gange så stort, idet arealerne med græs, hede, mose m.v. ikke blev opmålt. Gårdens hartkorn blev nedsat fra 17 td. 2 skp. til 11 td. 3 skp. 2 album.

Matriklen nævner alle byens gamle marknavne, som det anses for mindre væsentligt at omtale her, især da der ikke er bevaret noget udskiftningskort, som er nødvendig for at sted-

fæste de enkelte markers beliggenhed. Derimod skønnes følgende oplysninger fra markbogen at være af noget større interesse:

»Af engen kan avles 8 læs godt hø og 1 læs mosehø. Haves ingen overdrev, men kan græsses på hvilende jord 10 høveder. Findes en indelukket have ved gården, hvorudi er lidt engbund og en park, som sættes fisk udi, men kan ingen fisk mere bjerges, da grunden ikke mere er tjenlig dertil. Findes ved gården tre gravede fiskeparker, som berettes at være besat med karusser. Til gården er sandtørv til daglig fornødenhed. Lyng og skottørv køber de og henter udi Fjends herred 4 eller 5 mile derfra. Bygningstømmer købes i Skive i dyre domme, eftersom Lysen Havn er afskaffet og forbøden. Vogntømmer købes i Loversyssel eller på Viborg Torv.« (49)

Andreas Rode døde 1685, og ved skiftet efter ham tilfaldt den første søsterlod Christopher Bartholin. Denne lod bestod af Bajlumgaard samt en del strøgods, i alt 92 tdr. hartkorn. (50) Han havde på samme tid af Mogens Krags arvinger fået følgebrev til Kaas hovedgård og gods, som han dog først fik endeligt skøde på i 1694. (51) Det var formentlig grunden til, at han før den tid altid skrev sig til Bajlumgaard, skønt han boede på Kaas.

Christopher Bartholin var født 1657 i København som søn af professor dr. med. Thomas Bartholin, der tilhørte en af landets lærdeste slægter. Christopher gjorde som faderen en glimrende karriere. Allerede som 19 årig nød han den enestående gunst at blive udnævnt som designeret professor i matematik ved Københavns Universitet. Det blev dog aldrig aktuelt, idet han forlod den akademiske løbebane for i 1680 at blive sekretær i Danske Kancelli. 1684 blev han landsdommer i Nørrejylland, 1697-1707 vicesiftsbefalingsmand over Aalborg Stift og viceamtmand i Aalborghus Amt. Endvidere blev han 1687 kancelliråd, 1693 justitsråd og 1709 etatsråd. (52)

Christopher Bartholin var gift med Mariane Grove, en datter af fyrforvalter Peder Jensen Grove og Dorthea Steffensdatter Rode, som var en søster til Andreas Rode. Takket være forbindelsen med denne velhavende familie tilflød der i

tidens løb Christopher Bartholin meget betydelige arvemidler.

Han boede som sagt stedse på Kaas, og Bajlumgaard var som regel bortforpagtet.

Den længste forpagtningstid opnåedes af Søren Jørgensen med i alt 14 år. Han tiltrådte efter Rudolf Rodes død i 1675 og blev her til 1. maj 1689.

Søren Jørgensen kom fra Skive, hvor han i årene 1647-1657 havde været slotsskriver på Skivehus. (53) En kort tid derefter var han foged på Bustrup og ernærede sig senere som handelsmand i Skive. Han var gift med Maren Nielsdatter, der før 1670 var blevet enke efter borger og bartskeer i Skive, Jens Kjeldsen. Hun var søster til ejeren af Hostrup i Lem sogn, Niels Nielsen. En søster, Dorthé, var gift med pastor Morten Thøgersen Holst i Thise. (54)

I kraft af sin tidligere stilling som skriver har Søren Jørgensen uden tvivl nydt en ikke ringe anseelse blandt egnens befolkning. Han blev da også i stor udstrækning benyttet af såvel egnens godsejere som af bønderne, når der var brug for bistand ved en retssag, eller når vanskelige problemer skulle ordnes.

Forpagtningen af Bajlumgaard synes ikke på dette tidspunkt at have været nogen guldgrube. Gården var kun en adelig hovedgård af navn, hvis man da skal tro en erklæring afgivet 1681 af stedets præst, Daniel Jensen. Det hed heri bl.a.: »Gårdens avl bliver drevet uden tjenere og trælbønder med een plov, så en del bøndergårde her i sognet er bedre på ejendom og avl end den.« (55)

Denne udtalelse skal nok tages med et vist forbehold, eftersom den var et svar til Rentekammeret i København, der i flere år havde været i gang med en ransagning af Søren Jørgensens »selvangivelse« til Ildsted- og kvægskatten 1678. Han havde dertil opgivet 1 ildsted, 4 heste og 5 køer, hvilket åbenbart har forekommet Rentekammerets embedsmænd en kende for beskedent til en hovedgårdsforpagter. Det så da også noget bedre ud med mandtallet til Kop- og kvægskatten 1687, hvor han foruden sig selv og hustru havde opgivet 1

karl, 1. pige, 4 heste, 3 køer, 3 stude, 4 ungkreaturer, 8 får, 3 svin og 1 bistok.

Som så mange andre havde Søren Jørgensen svært ved at præstere de mange pålagte skatter, og flere gange ansøgte han Rentekammeret om eftergivelse af restancerne. Disse ansøgninger, der stadig er bevaret, var meget omstændelige, og bag det hele aner man tydeligt den tidligere skrifters færdighed i at udtrykke sig på den mest hensigtsmæssige måde. Han fik efter ansøgning 3. november 1688 eftergivet resterende Kop- og kvægskeer, imod at betale 100 rdl. 1690 reterede han med 60 rdl., som han i følge kongelig resolution af 22. marts 1690 fik lov til at afvikle ved at betale 30 rdl. (56)

Det har til tider ikke stået så dårligt til med Søren Jørgensens økonomi, som hans skatterestancer kunne give udseende af. I hvert fald var han i stand til i 1685 af Andreas Rode at købe gården Østergaard i Harre sogn med et tilliggende på 8 td. hartkorn. (57) Desuden ejede han en overgang tre mindre gårde og nogle gadehuse i Harre samt 1 gård i Toustrup, Durup sogn. Østergaard måtte han 8. juni 1688 sælge til sin stedsøn Niels Jensen, som var ansat på Ringkøbing amtstue. Gården blev derfor stadig drevet af Søren Jørgensen, som flyttede dertil, da forpagtningen af Bajlumgaard i 1690 ophørte. (58)

Søren Jørgensen må være død før 1696 — det år hvor sognets kirkebog begynder. Det er formentlig hans hustru, Maren Nielsdatter, der som enke 11. maj 1705 blev begravet i Harre, 76 år gl. (59)

I maj 1689 tog daværende ejer af Skivehus, Christian Gedde, ophold på Bajlumgaard, efter at han på Skivehus var kørt økonomisk fast.

Han var født ca. 1635 som søn af rigsadmiral Ove Gedde til Tommerup i Skaane. Efter fredsslutningen med Sverige i 1658 havde Ove Gedde i lighed med mange andre afstået en væsentlig del af sine store godsbesiddelser i Skaane til kongen, som derefter måtte afstå det til Sverige som vederlag for Bornholm. (60)

Efter Ove Geddes død 19. december 1660 fik hans arvinger

i 1661 som vederlag for det afståede gods kronens skøde på 1.089 tdr. hartkorn i Jylland. Blandt dette gods var Skivehus Slot og ladegård med hovedgårdstakst 39½ td. hartkorn og 805 tdr. hartkorn i Salling samt 245 tdr. hartkorn i andre egne af Jylland. (61)

To af Ove Geddes sønner, oberst Christian Gedde og admiral Frederik Gedde, blev nu de første private ejere af det gamle Skivehus, som de ejede i fællesskab indtil 1667, da Christian udkøbte broderen.

Christian Gedde blev 1665 gift med sin kusine, Magdalene Sibylle Urne, hvis søster Helle var frue på den nærliggende Estvadgaard. Christian Gedde var kancelliråd og fra 1678-1682 amtmand på Bornholm.

Ægteparret, der begge var af fornem herkomst, førte på Skivehus en herskabelig levemåde med mange tjenestefolk og andre dyre vaner. Dette i forbindelse med dårlige tider for landbruget og tyngende skatter medførte, at deres oprindelige velstand i løbet af få år var forvandlet til armod og gæld. Tilsidst blev trængslerne så store, at Christian Gedde med familie var nødt til at forlade Skivehus. Det er vel ikke usandsynligt, at den indflydelsesrige Christopher Bartholin af medfølelse har ladet dem få ophold på Bajlumgaard.

Der blev 15. juli 1689 foretaget synsforretning over Bajlumgaards bygninger: Forretningen er indført i Salling herreders tingbog 1688-1692, som forøvrigt er den eneste bevarede tingbog for disse herreder før 1774. Desværre er bogen flere steder så medtaget af tidens tand, at læsningen flere steder er overordentlig vanskelig.

Følgende uddrag af synsforretningen giver et nogenlunde indblik i, hvordan bygningernes beliggenhed og tilstand var på dette tidspunkt.

Hovedbygningen, der lå syd for de firelængede avlsbygninger, var forsynet med en kvist med 4 vinduer mod nord samt en kvist mod syd. Dette hus var med tømmer og tag »Ganske forrådneth«. Den sydligste af avlsbygningerne var en hølade, der med tømmer, tag, ler og staver var i nogenlunde stand. Den vestlige længe indeholdt fra syd et vognskur, derefter en

fårester, et øksenhus til 8 nød (ungkreaturer), et studehus til 8 studekalve, en nøsse til 8 køer, og nordligst i samme længe en stald med skillerum til 8 heste. »Samme hus var helt langs igiemmel mesten af gammel forrødnet temmer såvel på stolper, remmer, sparrer, lægter, suler og åse.« Nordligst i gården var der to ladehuse, forsynet med 5 kørehuller med hængsler og kroge. Bortset fra mangel på tag var disse to huse i nogenlunde god stand. Den østlige længe kaldtes for »et gammelt forrødnet fæhus«, hvori der nordligst fandtes et studehus til 8 stude, derefter et gåse- og hønsehus, nogle fag hvori lå en del soitørv, endvidere to svinestier, og sydligst i samme længe et tørvehus »som næsten står på hæld«. Gårdens port fandtes i det nordøstlige hjørne. (62)

Synsforretningen er underskrevet af Magdalene Sibylle Urne. Den tegner et dystert billede af en gård i forfald, hvilket egentlig virker påfaldende, eftersom gården i et kvart århundrede havde været i de velhavende Roder's besiddelse, og de havde ihvert fald råd til at holde den på fode.

Christian Gedde forlod 1693 Bajlumgaard og flyttede til en øde gård i Otting, hvor han 1706 døde i yderste armød. Hans enke døde 1724 i Assens. (63)

Fra 1. maj 1692 var Bajlumgaard bortforpagtet til Palle Christensen, som nylig havde afstået forpagtningen af Kærgaardsholm. Han havde samtidig forpagtningen af Rammegaard ved Lemvig, hvor han boede. (64)

Til en hovedgård var knyttet visse privilegier, hvoraf de vigtigste var skattefrihed og tiendefrihed. Efter enevældens indførelse i 1660 kunne også andre end adelen eje hovedgårde eller sædegårde, men for at kunne nyde skattefrihed krævedes efter forordningen af 16. december 1682, at gården var komplet, d.v.s. havde mindst 200 tdr. hartkorn bøndergods liggende inden for en afstand af 2 mil fra gården. Til gengæld pålagdes der godsejerne ansvar for deres bønders skatter.

Takket være Christopher Bartholins indflydelsesrige position lykkedes det ham i mange år at holde Rentekammeret hen med løfter og snak, hvorved han på tværs af gældende

regler opretholdt skattefrihed for den ukomplette Bajlumbaard.

I 1693 var Rentekammerets tålmodighed endelig forbi. (65) Ved kongelig resolution af 2. maj samme år blev det præciseret over for Christopher Bartholin, at såfremt han ikke inden nytår 1696 fik gården kompletteret, skulle han med tilbagevirkende kraft svare de hidtil forfaldne skatter af gården. Denne frist blev ikke desto mindre overskredet med fire år, og omsider 1. oktober 1700 indsendte han til Rentekammeret en jordebog med underretning om, at gården efter gældende regler nu var at betragte som komplet. (66)

Bajlumbaard blev nu endelig som en komplet hovedgård centrum i en anelig godsbesiddelse med i alt 202 td. hartkorn bøndergods, som var beliggende i Balling, Durup, Grønning, Harre, Hjerk, Hvidbjerg og Lyby sogne. Alene i Harre og Hjerk sogne hørte 118 td. hartkorn bøndergods under hovedgården.

Denne herlighed varede imidlertid ikke længe. 1703 købte Christopher Bartholin den lille hovedgård Hostrup i Lem sogn for 1.300 rdl. Til Hostrup hørte foruden hovedgårdstaksten 16 td. hartkorn kun en enkelt gård med knap 7 td. hartkorn i Lem sogn. (67)

Selv om han nu ejede tre herregårde i Salling og besad meget bøndergods, havde han dog ikke de 600 td. hartkorn, som var nødvendige for at gøre de tre gårde komplette og dermed skattefrie. Kaas havde i flere år været komplet, og i januar 1706 meddelte Christopher Bartholin Rentekammeret, at der var tillagt Hostrup de nødvendige 200 tdr. hartkorn, hvoraf en del var taget fra Bajlumbaard, der herved blev ukomplet og følgelig ufri. Dog bevarede den stedse den hævdvundne frihed for tiender og soldaterhold. (68)

Gårdens næste forpagter var Henrik Jokum von Minden, som var her fra 1700-1708. (69) Om hans virke som forpagter er der ikke meget at berette. Han var gift med Johanne Marie Ebbers. I de forskellige skattemandtaler kaldes hun Anne Marie, hvorimod hun i kirkebøgerne kaldes Johanne Marie. Hun er formentlig identisk med den Johanne Marie Ebbers i

Skive, der som enke i 1712 skulle svare 4 rdl. i »Forstrækningsskat«, ligesom det vel er hende, der 26. januar 1713 blev gift i Skive med købmand Jens Andersen Batum. Hun blev begravet 28. februar 1724 i Skive, 65 år gl. (70)

I årene 1708-1713 hed forpagteren Thomas Nielsen. Han havde boende hos sig broderen Jeppe Nielsen og søsteren Karen Nielsdatter, der begge var over 70 år gl. Deres herkomst og videre skæbne kendes ikke. (71)

Den næste forpagter var Poul Knudsen. Hans virke her blev kun af kort varighed, idet han døde 14. december 1715, 56 år gl. Hans hustru Sidsel Christensdatter døde 23. juli 1716, 56 år gl. (72)

Fra 1. maj 1717 var Poul Larsen Morsing forpagter på Bajlumgaard. Han var søn af degnen i Outrup på Mors, Lars Sørensen. Poul Morsing blev 2. maj 1717 gift i Ramsing kirke med Else Pedersdatter Abildgaard, datter af den velhavende selvejergårdmand Peder Andersen Abildgaard i Sdr. Andrup, Ramsing sogn. (73) De fik 13. oktober 1720 døbt en søn Christen Poulsen Holst i Hjerck kirke. Han var fra 1752 til sin død 1776 præst i nabosognet Oddense-Otting. Poul Morsing døde i juni 1725 og blev begravet 3. juli i Hjerck, 47 år gl. (74)

Christopher Bartholin døde 14. april 1714 på Kaas. (75) Hans enke Mariane Grove blev boende her til sin død 4. september 1733. Hun havde i januar 1722 skiftet med sine børn, som 2. januar 1727 solgte Bajlumgaard og Hostrup til deres svoger, kaptajn Peter Fürst. (76) Han var født ca. 1683, og havde som kaptajn i kejserlig tjeneste ved hertug Alexander af Würtembergs regiment deltaget i krigen mod tyrkerne.

Peter Fürst blev 10. december 1723 gift på Kaas »i fruens sengekammer«, som det hedder i Lime kirkebog, med Christiane Charlotte Bartholin, født 3. september 1691 på Kaas. (77) Ægteparret tog derefter ophold på Bajlumgaard, som stadig — med 146 tdr. hartkorn bøndergods — var en anselig hovedgård. Den var på den tid forpagtet af Søren Jensen, som 1732 blev møller i Nissum mølle, Aasted sogn.

Det menes at være Peter Fürst, der 1730 på Bajlumgaard lod opføre den hovedbygning, som stod til midten af forrige

århundrede. (78) Hans levevej som godsejer varede kun få år, idet han døde i maj 1732 i Ribe og blev begravet dér. (79) Hans hustru døde 10. december 1729 og blev begravet i familiegravstedet i Lime kirke. (80)

Efter Peter Fürst's død blev der 22. august 1732 afholdt auktion over hans gods, og her købte hans svoger Selio Müller til Lønborggaard både Bajlumgaard og Hostrup. (81)

Den nye ejer var født 23. november 1669 som søn af amtmand Selio Müller til Lønborggaard i Nr. Horne herred. Han havde som så mange af den tids adelsmænd gennemført en militær løbebane. (82) 1714 arvede han efter faderen embedet som amtmand over Skivehus amt. Dette embede var fra 1682-1755 arveligt i tre led, idet Henrik Müller beklædte det 1682-1714, sønnen Selio Müller fra 1714-1741, og dennes søn Henrik Müller fra 1741 til sin død 1755.

Selio Müller blev 7. oktober 1704 gift på Kaas med Magdalene Bartholin, født 4. november 1687 på Kaas. Vielsen blev foretaget af den bekendte biskop Jens Bircherod i Aalborg, som i samme anledning opholdt sig på Kaas i fire dage.

At brylluppet har været en celeber begivenhed, fremgår af biskoppens dagbog. Det hedder heri: »1704 den 7. oktober om aftenen viede jeg i stuen på Kaas kaptajn Selio Müller og hans brud, jomfru Magdalene Bartholin, tilsammen. Derefter lod jeg mig iblandt de andre gæster opholde ved bryllupsglædsskabens festivitet indtil langt ud på natten, så at vi ikke kom i seng førend efter klokken 2.

Den 8. oktober gjorde vi os atter glade ved anden dags bryllup, da traktementet var lige så kiønt som i går, men jeg forføjede mig straks, da vi havde spist, fra gæsterne ind på mit kammer, da den lange natte-vagt faldt mig noget incommode (ubekvem).« (83)

I auktionsskødet til Selio Müller er anført, hvor meget hoveri hver enkelt bonde skulle præstere. Til Bajlumgaard var bønderne i Bajlum, Harre, Hjerck, Ilbjerg, Rybjerg og Vium hoveripltigige, hvorimod 6 gårde i Bostrup var fri for hoveri. Af en gård på 6 tdr. hartkorn skulle i årlig landgilde ydes 12 rdl., udføres 1 dags pløjning, 1 dags harvning og 1 dags mæg-

agning. Af et bolssted på 3 skp. hartkorn skulle i landgilde ydes 1½ rdl. og præsteres 6 dages arbejde. Anders Bruun i Bajlum havde et hus med 1 skp. hartkorn, hvoraf han årligt skulle svare 4 rdl., »Men så længe han bojer« (tilsiger hovbønderne), skulle han nøjes med at svare 4 mark.

Selio Müller solgte 2. maj 1740 Bajlumgaard og Hostrup med 255 tdr. hartkorn bøndergods og tiender for 5.800 rdl. til Peder Panderup. (84) Af bøndergodset hørte 157 tdr. hartkorn under Bajlumgaard, som nu for første gang kom over på borgerlige hænder.

Peder Panderup var født 23. november 1708 i Skjoldeløv præstegård som søn af sognepræst i Lading-Faarup-Sabro, Peder Jensen Panderup og Anne Pedersdatter Brandt. Han var student 1724 fra Aarhus, og han må have bestået teologisk eksamen, eftersom han 7. oktober 1735 af sin svoger, Christen Hansen Friis på Lundgaard, blev kaldet til sognepræst i Daugbjerg-Mønsted-Smøllerup. Denne kaldelse blev hurtigt kasseret, idet Hans Rosborg til Haraldslund mente at have kaldsretten og derfor gjorde indsigelse. (85)

Den 12. december 1741 blev Peder Panderup gift i Henne kirke med Marie Pedersdatter Endorph fra Hennegaard. Ved købet af de to gårde lånte han 4.500 rdl. af Margrethe Elisabeth Trappaud. For de 3.000 rdl. fik hun pant i Bajlumgaard og for de 1.500 rdl. pant i Hostrup. (86) Ved påtegning af førstnævnte pantebrev gav hun 21. april 1743 samtykke til, at Bajlumgaard hovedgård måtte udgå som pant. Det har uden tvivl været ved den tid, at Peder Panderup solgte gården til Peder Espersen i Vium Mølle. Dette skøde findes ikke, men fra andre kilder vides, at Peder Espersen på den tid var ejer af Bajlumgaard. (87)

En del af det gods, som havde hørt under gården, blev nu solgt, medens hovedparten blev lagt under Hostrup, som Peder Panderup i maj 1756 solgte til Hans Henrik Jørgensen, senere ejer af Strandet og Ørslevkloster. (88)

Peder Panderup, der efterhånden kunne pynte sig med titlen som krigsråd, købte 1757 Marsvinslund, som han solgte 1761, hvorefter han samme år købte Søndervang i Stadil sogn. (89)

Den nye ejer af Bajlumgaard, Peder Espersen, var født 1691 i Brøndum som søn af Esper Pedersen, der var fæster af den største gård i Brøndum.

Peder Espersen var ubetinget en af sin tids dygtigste og mest foretagsomme landmænd. Hertil kom, at han besad en næsten fabelagtig evne til altid at investere, hvor profitten var helt oplagt. Følgelig lykkedes hans talrige økonomiske transaktioner gennem et halvt århundrede med en utrolig sikkerhed, der med tiden resulterede i en betydelig velstand, og det er næppe overdrevet, når hans samtidige betegnede hans levnedsløb som noget af et eventyr.

Sin løbebane begyndte Peder Espersen som fæster af en mindre gård i Grove. 1724 blev han fæster af Vium Mølle, som han 1731 købte til selveje, og derefter begyndte i stor stil hans opkøb af gårde. (90) Han købte 1750 gården Havretoft i Oddense sogn, hvorfra han styrede sine efterhånden betydelige godsbesiddelser. 1754 solgte han pludselig alt sit gods i Salling til by- og herredsfoged Peder Dorschæus i Skive. Det drejede sig om 27 gårde og 10 gadehuse med tilsammen 114½ td. hartkorn beliggende i Midt- og Nordsalling. (91) Intet under at han i mange år betegnede som Sallings ukronekonge.

Peder Espersen specialiserede sig derefter i handel med herregårde. Han købte 1754 Glomstrup, 1757 Ballegaard, 1758 Hvidbjerggaard og 1763 Vilsgaard, alle beliggende på Mors. Ved siden af sin handel med landejendomme var han ubetinget en af datidens største pengeudlånere.

Sine sidste år tilbragte Peder Espersen på Ballegaard. Han døde 1775 under et besøg hos købmand Mogens Gandorph i Skive, og 9. juli blev han begravet på Vejerslev kirkegård, hvor hans tredje hustru Maren Poulsdatter Korsgaard var begravet 9. juni 1772. Alle tre ægteskaber var barnløse. (92)

Skiftet efter Peder Espersen er et af de mest omfattende private skifter. Det påbegyndtes 14. juli 1775 og blev først afsluttet 11. september 1783. Der blev til deling mellem de mange arvinger den efter datidens forhold betydelige sum 15.239 rdl., som for en væsentlig del bestod af udestående fordringer

hos en lang række af hans skyldnere. Skiftebehandlingen indeholdes i en mægtig protokol på 1.029 foliosider, som i dag er en fortræffeligg kilde til Sallinglands personalhistorie. (93)

Bajlumgaard med et tilliggende gadehus i Bajlum by havde Peder Espersen 10. april 1744 solgt til præstesønnen Niels Eriksen Bang. (94) Han var døbt 22. januar 1709 i Nim kirke. Forældrene var sognepræst Erik Nielsen Bang og Dorthea von der Lieth i Nim-Underup.

Niels Bang blev 18. oktober 1743 gift i Farstrup kirke i Himmerland med Else Margrethe Mørch, døbt 13. september 1715 i Farstrup og datter af proprietær Mathias Olufsen Mørch og Karen Glerup på Kyø. En anden af deres døtre, Ingefred Mørch, var gift med Mads Hastrup på Eskjær.

Skønt Niels Bang sikkert med sin hustru har fået en pæn medgift, hvortil kom en arv på 277 rdl. efter hendes moders død i 1750, gik det ikke særlig godt for ham i økonomisk henseende. Vilkaarene for landbruget var alt andet end gode, og i årene 1747-1749, da den frygtelige kvægstpeste rasede i Salling, mistede han på et år 16 kreaturer, som nok har været det meste af gårdens besætning. (95)

Niels Bangs og Else Margrethes ægteskab var barnløst. De ansøgte 1751 om tilladelse for den længstlevende til at hensidde i uskiftet bo. Ansøgningen fik kongelig konfirmation 25. juni samme år, men da var hun død. Hun blev begravet 9. juni 1751, 35 år gl. (96)

Den 1. maj 1755 solgte Niels Bang Bajlumgaard til Niels Stefansen Tang for 630 rdl. (97) Han opholdt sig derefter hos sin broder Herman Bang i Kragelund, Hids herred, hvor han døde 14. september 1755 og blev begravet den 18. september. (98)

Med den nye ejers overtagelse af Bajlumgaard begyndte en ny epoke i dens historie, idet slægten Tang — bortset fra en kort periode — formåede at besidde den i de næste 150 år.

Niels Stefansen Tang var døbt 2. juli 1721 i Vester Tang, Ulfborg sogn som søn af gårdfæster Stefan Christensen Tang og Karen Stiesdatter. Niels Stefansen var gift med Touge Lauridsdatter Melgaard, født 1725 i Resendal, Gødvad sogn

som datter af selvejer Laurids Andersen Melgaard i Resendal. Hendes tilværelse som frue på Bajlumbaard varede kun kort, idet hun blev begravet 9. januar 1756.

Det hedder herom i Hjerck kirkebog: »Hun døde frugtsommeligt med sit foster, 30 ½ år gl.« (99) Den unge kones død har øjensynlig gjort et dybt indtryk på egnens befolkning, eftersom der i flere år derefter blev døbt mange pigebørn i Hjerck og Harre med det ikke hidtil benyttede navn Touge eller Tove.

Niels Stefansen Tang giftede sig anden gang med Ida Margrethe Bertelsdatter. Det har ikke været muligt at opspore hvor og hvornår, vielsen har fundet sted. Det har i hvert fald været før 4. juli 1756, idet hun den dag som fadder ved barnedåb i Hjerck kirke benævnes som Niels Stefansens hustru. Hun var døbt 20. juni 1735 i Nees kirke. Forældrene var gårdfæster Bertel Bertelsen og Anna Margrethe Christensdatter Mørch i Frostesgaard, Nees sogn, Skodborg herred. (100)

Ida Margrethe blev i sit ægteskab moder til 6 børn: Stefan, døbt 15. januar 1758, Tove Margrethe, døbt 2. marts 1760, Maren, døbt 12. december 1762, Marie Kirstine, døbt 20. oktober 1765, Bertel, døbt 16. oktober 1768 og Jens, døbt 29. oktober 1775.

Som ældste søn fik Stefan senere fødegården. De to andre brødre fik selvejergårde i nabolaget, og døtrene blev alle gift med gårdmandssønner fra omegnen.

Efter hvad der foreligger, har Niels Stefansen Tang været en driftig landmand, der bl.a. har været opmærksom på udnyttelsen af de mange fremskridt, som fulgte i de store landboreformers kølvand.

En forordning af 13. maj 1776 åbnede adgang for den enkelte lodsejer i en landsby til at kræve sin andel i ager og eng særskilt udlagt. Bajlumbaard havde — som tidligere nævnt — den ene halvdel af sin jord i fællesskab med byens øvrige gårde, og i 1777 var Niels Stefansen gået i gang med at forbedre praktiseringen af de nye bestemmelser. At hans bestræbelser ikke lykkedes, fremgår af en indberetning til Rente-

kammeret 2. april 1785, hvori han anfører: »Anno 1777 havde vi landmåler, løjtnant Conradt, og efter akkord for opmålingen betalte jeg for hver tønde hartkorn 2 rdl., men eftersom landmåleren kun brugte gemene rebmål, og formedelst hans urigtige udmåling og derfor nogle af bymændenes påstand, blev lodderne ikke imodtagen, og vores allernådigste konges gode hensigt til landets velgående ikke blev efterlevet, og vi desværre endnu ligger i fællesskab.« (101) Den endelige udskiftning af Bajlum bys jorder fandt sted i 1793.

Niels Stefansen Tang døde 1789. Datoen kendes ikke, da sognets kirkebøger i en årrække kun giver meget sparsomme oplysninger om de kirkelige handlinger. Hans enke fortsatte gårdens drift indtil 7. februar 1792, da hun solgte den til sin ældste søn Stefan Nielsen Tang for 2.000 rdl. (102) Ida Margrethe Tang skulle resten af sin levetid have fri værelse på gården for sig og en tjenestepige samt underhold og 15 rdl i rede penge årligt. Hun døde 1798, formentlig i november måned.

Det var på mange måder en heldig tid for Stefan Tang at starte som selvstændig landmand. Takket være de begyndende gunstige virkninger af Landboreformerne i forbindelse med relativt gode priser på landbrugsvarer, var slutningen af 1700- og begyndelsen af 1800-årene økonomisk gode for landbruget. Denne opgangsperiode ændredes desværre totalt som følge af Napoleonskrigene og Statsbankerotten 1813, i hvis kølvand der fulgte en voldsom og langvarig landbrugskrise, som for en rum tid standsede al fremgang. I denne nedgangsperiode faldt den sidste del af Stefan Tangs landmandsgerning.

Han blev 4. september 1794 gift i Hem med Johanne Andersdatter. Hun var født 14. oktober 1772 som datter af gård ejer Anders Olesen og Dorthe Nielsdatter Koch i Hem. Vielsen foregik i brudens hjem efter kongebrev. Disse såkaldte stuebryllupper hørte de bedrestillede kredse til, og havde vel nærmest til formål at understrege de pågældendes sociale position. Johanne døde 8. november 1803, kun 29 år gl. I ægteskabet var der fire børn.

Stefan Tang giftede sig anden gang 5. april 1804 i Hem med sin første kones søster Gertrud. Vielsen skete i hendes hjem. Hun var født i Hem 20. juli 1780. Ægteskabet varede kun kort, idet hun døde 11. januar 1806, kun 25 år gl.

Efter Stefan Tangs første kones død blev der afholdt skifteforretning, inden han giftede sig anden gang. Gården blev vurderet til 3.600 rdl., og den samlede gæld var 1.936 rdl. (103) Hans økonomiske forhold var således på det tidspunkt ganske gode, men som for de fleste landbrugere kom det også til at knibe hårdt for ham, da de økonomisk svære tider satte ind.

Efter fem år som enkemand giftede Stefan Tang sig 24. maj 1811 med sin husbestyrerinde Ane Birthe Christensdatter. Vielsen fandt sted på Bajlumgaard uden lysning og efter kongebrev. Hun var født ca. 1776, men hendes herkomst er forgæves eftersøgt. Hun døde 5. juni 1827, og 10. september samme år døde han. I ægteskabet var der fire børn.

Da dødsboet blev gjort op, viste det sig, at der ikke var økonomisk mulighed for, at nogen af børnene kunne overtage gården. Den blev i et par år drevet ved den nærmest boende families hjælp.

I sommeren 1830 blev gården stillet til auktion, og ved den sidste auktion 20. august samme år blev den for 3.095 rdbl. sølv tilslået købmand Christen Nielsen Gjørup fra Skive. (104)

Den nye ejer var født 28. oktober 1787 i Ulbjerg skole i Himmerland som søn af lærer Niels Nielsen Gjørup og dennes anden hustru Kirsten Andersdatter Thyboe.

Christen Gjørup fik 4. maj 1813 borgerskab som købmand i Viborg. (105) I 1817 etablerede han sig som købmand i Skive med domicil i Amtstuegaarden (senere hotel Royal), hvor han efterhånden fik oparbejdet en betydelig forretning. Han blev 18. april 1817 gift i Aalborg med Maren Springborg, der var født 30. marts 1796 i Hals som datter af senere møller og grosserer Lars Chr. Springborg og Gertrud Fomsgaard, Kjærs Mølle i Aalborg. Maren døde 27. september 1828 i Skive kun 32 år gl. Efter at have boet et års tid på Bajlumgaard som enkemand giftede Christen Gjørup sig anden gang 16. marts

1832 i Hjerk med sin husjomfru Bodil Pedersdatter Riis, født ca. 1810 i Grønning sogn som datter af selvejer Peder Andersen Riis og Birthe Jensdatter.

I 1831 havde Christen Gjørup købt den da faldefærdige Dal vandmølle i Harre sogn. I løbet af de næste par år foretog han en fuldstændig opbygning af møllen, og samtidig købte han i nærheden nogle tønder land, som blev tillagt den hidtil jordløse mølle. (106)

I november 1834 solgte Christen Gjørup for 4.000 rdl. Bajlumgaard til Jens Nielsen Ladefoged fra Vinde. Skødet blev først tinglyst 31. oktober 1836. (107) Han flyttede derefter til Dalstrup i Harre sogn, hvor han havde købt en gård. Foruden denne drev han til sin død i 1859 tillige Dal mølle. Såvel gården i Dalstrup som Dal mølle er stadig i slægten Gjørups eje.

Køberen af Bajlumgaard, Jens Nielsen Ladefoged, var født 1798 i Vinde, Skive landsogn. Han blev 18. april 1823 gift i Skive med den 20 år ældre Maren Christensdatter, der 1822 var blevet enke efter gårdejer Lars Christensen i Vinde. Hun var døbt 2. maj 1779 i Resen, og var datter af fæstegårdmand Christen Nielsen og Maren Lauridsdatter Bligaard.

Jens Nielsen Ladefogeds virke som proprietær på Bajlumgaard blev kun af kort varighed, idet han døde 4. januar 1837 af brystsyge, kun 39 år gl. Hans enke solgte 30. maj samme år gården til sin svigersøn Jens Jensen Tang fra Harre for 3.000 rdl. (108)

Hermed var Bajlumgaard atter i familien Tangs besiddelse. Den nye ejer, der var døbt 15. oktober 1805 i Harre, var ikke som i Trap: Danmark anført, søn af Jens Nielsen Ladefoged. Han var derimod søn af Jens Nielsen Tang i Harre, som var født 1775 på Bajlumgaard.

Jens Jensen Tang var 6. maj 1837 blevet gift med Else Larsdatter. Hun var født 5. november 1816 i Vinde, og var ældste datter af ovennævnte Maren Christensdatter Ladefogeds første ægteskab.

Samtidig med skødets tinglysning blev der lyst en aftægtskontrakt mellem Maren og svigersønnen Jens Tang. Han forpligtede sig bl.a. til enten i forlængelse af det bestående stue-

Christen Jensen Tang (1850-1904). (C. Hadrup fot.).

Ane Sofie Tang, f. Nielsen (1847-1924). (C. Hadrup fot.).

hus eller tæt ved gården at opføre 12 alen hus, 9 alen dyb. I dette hus skulle indrettes stue, køkken og sovekammer, hvori der skulle opføres to sengesteder. Endvidere skulle han til sin tid gøre hendes ugifte datter, den 16 årige Mette Larsdatters bryllup eller hertil give hende 30 rdl. Det blev aktuelt 16. oktober 1849, da hun blev gift med skolelærer Jens Christian Wammen i Vile.

Det synes som om problemet med den omtalte tilbygning har givet anledning til opførelse af et nyt stuehus til afløsning af det, som Peter Fürst havde opført i 1730.

Ved en brandtaksation 25. august 1802 blev det gamle hus beskrevet således: »Stuehuset sønden i gården, 13 fag, 9 3/4 alen dyb. Blandings under- og overtømmer, dels murede og dels klinede vægge, stråtag. Til stuer, kamre, køkken og bryggers med loft, vinduer og døre. To jernbilægger kakkelovne, en indmuret kobberkedel på 1 tønde rum samt to skorstene og en bageovn af vindtørrede, men skorstenspiberne af brændte sten. Takseret hvert fag for 28 rdl. - er 364 rdl. Desuden et fløjhus fra stuehusets østerende, 6 fag, 10 alen dyb. Blandings under- og overtømmer, murede vægge, stråtag. Til stue og kammer, med loft, vinduer og døre, to jernbilægger kakkelovne samt en skorsten af brændte sten. Takseret hvert fag 30 rdl. - er 180 rdl.«

Da sidstnævnte fløj var opført af andet og bedre materiale end det øvrige stuehus, ligger det nær at antage, at den er opført omkring 1792 i forbindelse med Ida Margrethes afståelse af gården til Stefan Tang.

Christen Gjørup lod 22. september 1832 gårdens bygninger taksere. Stuehuset var da uændret fra 1802, hvorimod der var foretaget nogle ændringer af avlsbygningerne.

Den 22. juli 1846 lod Jens Jensen Tang bygningerne taksere til brandforsikring. Det hedder i takseringen: »Stuehuset sønden i gården, 24 fag, 11 3/4 alen dyb. Grundmuret med brændte sten. Fyr overtømmer, stråtag. Til beboelse, med loft og fjælgulv, 3 skorstene. Takseret pr. fag 40 rdl. Er 960 rdl.

Et hus sønden i gården, 7 fag, 9 alen dyb. Fyr overtømmer,

klinede vægge, stråtag. Til tørvehus. Takseret pr. fag 14 rdl. Det vestre hus, 21 fag, 10 alen dyb. Samme bygningsmaterialer som foregående. Takseret pr. fag 18 rdl. Det nordre hus, 31 fag, 10½ alen dyb. Til lade. Samme materialer som foregående. Takseret pr. fag 20 rdl. Det østre hus, 14 fag, 10½ alen dyb, mestendel klinede vægge. Fyrtømmer, stråtag. Takseret pr. fag 13 rdl. I alt takseret til 2.300 rdl. « (109)

Der findes ikke i brandtaksationsprotokollen indført nogen taksation af Bajlumgaards bygninger i tiden mellem 1832 og 1846. Det vil sige, at det nuværende stuehus må være opført i det mellemliggende tidsrum, vel mest sandsynligt omkring 1846.

Da den nuværende ejer for en del år siden lod indlægge centralvarme i stuehuset, blev der i husets vestre ende nedbrudt en gammel bageovn, som viste sig delvis at være opført af munkesten.

Ved matrikuleringen i 1844 blev Bajlumgaards hartkorn nedsat fra 11-3-2-0 til 8-7-1-0. Gårdens tilliggende var 94 td. land ager, 26 td. land eng og 53 td. land hede.

Jens Jensen Tang synes at have været en dygtig landmand, der har forstået at udnytte fordelene af den opgangsperiode, som indtraf efter landbrugskrisens ophør omkring 1830. Han fik med tiden oparbejdet en fortrinlig besætning af sortbroget kvæg, som i mange år blev regnet blandt Sallings bedste. Hans evner som kvægopdrætter var sikkert medvirkende til, at han i nogle år var med i Salling Landboforenings ledelse.

Hans hustru, Else Larsdatter, døde 27. juni 1848, 32 år gl. I ægteskabet var der 6 børn. Ved skiftet efter hende blev arven til enkemanden og børnene anslået til 3.549 rdl. (110)

Han blev 19. oktober 1849 gift med Mette Marie Christensdatter. Hun var født 12. december 1821 i Vium, og var datter af selvejer Christen Nielsen Ladefoged og Kirsten Andersdatter. Vielsen foregik i brudens hjem efter kongelig bevilning. Hun blev moder til 7 børn, hvoraf fire døde i ung alder.

Jens Jensen Tang døde 9. juni 1865. Enken ejede og drev i mange år gården, indtil hun 25. maj 1877 solgte den til sin søn Christen Jensen Tang for 43.000 kr., heraf 14.000 kr. for

besætning og andet løsøre. Hans moder skulle for livstid have aftægt på gården. Desuden skulle han til hendes ophold bygge, som det hed: »Til den østre ende af stuehuset 16 alen lang og 12 alen vid, af brændte sten, tækket med stråtag og af samme højde som stuehuset.« (111) Mette Marie Christensdatter døde på Bajlungaard 19. november 1898, 77 år gl.

Christen Tang var født 23. september 1850. Han blev 22. december 1874 gift i Hjerk kirke med Ane Sofie Nielsen. Hun var født 8. januar 1847 som datter af gårdejer Niels Nielsen og Bodil Christensdatter, Skjølsgaard i Hjerk.

Det var en veldrevet gård, Christen Tang overtog, og deri havde han selv en væsentlig andel, idet han i flere år havde bestyret den for sin moder. Faderens store interesse for kvægavlen videreførte han på udmærket måde. Besætningen var således i sidste fjerdedel af forrige århundrede helt på toppen, og den hjembragte i disse år et stort antal dyrskuepræmier. Christen Tang var ligeledes en dygtig og anerkendt hesteopdrætter. Han døde 2. maj 1904 på Bajlungaard og er begravet i Hjerk.

Bistået af sønnen Niels Tang fortsatte Ane Sofie Tang en kort tid driften af gården. Hun flyttede senere til Skive, hvor hun døde 22. april 1924 og blev begravet i Hjerk ved siden af sin mand.

Skønt Niels Tang først fik tinglyst skøde på gården 18. april 1909, havde han reelt i flere år stået som dens ejer. (112) Han afhændede den kort tid efter til et konsortium, som i løbet af et års tid udstykkede en betydelig del af arealet.

Der blev oprettet to mindre ejendomme på henholdsvis 11 og 17 ha, ligesom der blev solgt 20 ha til omboende naboer. Gårdens areal blev ved denne transaktion halveret. En skæbne som i disse år overgik adskillige af Sallings proprietærgårde.

Konsortiet med overretssagfører C. V. Borch Jacobsen i Skive som fuldmægtig solgte 11. januar 1911 hovedparcellen med 48 ha, ca. 4 tdr. hartkorn til Jørgen Michael Højer fra Beder ved Aarhus. (113) Han videresolgte den 24. marts samme år for 45.000 kr. til Peder Hansen Knudsen fra Roslev.

(114) Han var født 20. maj 1880 i nabogården Bajlum Kro som søn af gårdejer Christen Knudsen og Johanne Pedersdatter.

Peder Hansen Knudsen opførte i 1928 gårdens vestre længe. Ved samme lejlighed blev der nedbrudt 8 alen af stuehusets vestre ende, som trods dette stadig er kendetegnet ved sin anselige længde.

Ved skøde af 11. marts 1959 overdrog Peder Hansen Knudsen Bajlumgaard til sin søn Henning Knudsen, der siden 1945 havde haft den i forpagtning. Henning Knudsen, som stadig ejer gården, værner med megen pietet om det dejlige gamle stuehus, der uden tvivl er et af egnens ældste.

NOTER:

I det følgende står RA for Rigsarkivet og LA for Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

1. Ældste Arkivregistraturer, bd. 3. 1860, s. 199. O. Nielsen: Ducholms Diplomatarium. 1872, s. 54.
2. Kancelliets Brevbøger 1562, s. 155.
3. Adskillige stykker kgl. indtægtsregnskaber 1513–1533, Reg. 108 A. RA.
4. Godsarkiver. Barritskov E XIV. RA.
5. Steen Brahes privatarkiv. RA.
6. Viborg Landstings dombog 1624, 4. oktober. LA.
7. Kancelliets Brevbøger 1597, s. 196.
8. Herredagsdombog 1622, pag. 184 ff. RA.
9. Herredagsdombog 1613, 15. juni. RA.
10. Skivehus lensregnskab 1613. RA.
11. Skivehus lensregnskab 1614. RA.
12. Den Thottske Samling 584, folio. Det kgl. Bibliotek.
13. Samlinger til jydsk Historie og Topografi, 2. rk. I. 1886–88, s. 328.
14. Viborg Landstings dombog 1622, pag. 407. LA.
15. Som note 8.
16. Danske Magazin, 5. rk. I. 1887–89, s. 175.
17. Skivehus lensregnskaber. Penge- og madskat 1630. RA.
18. Som note 8.
19. Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1626, pag. 78. LA.
I det følgende benævnt Landst. prot.

20. Landst. prot. 1632, pag. 207. LA. Det er forkert, når Nørhede i Trap, Danmark, 5. udg. IX, s. 506 angives at ligge i Sdr. Lem sogn, Bølling herred.
21. Kancelliets Brevbøger 1635, s. 309. Landst. prot. 1635, pag. 287. LA.
22. Danmarks Adels Årbog 1912, s. 419.
23. Kancelliets Brevbøger 1638, s. 539.
24. Jørgen Høgs privatarkiv. RA. Landst. prot. 1637, pag. 314. LA.
25. Danmarks Adels Årbog 1885, s. 35.
26. Danske Magazin, 5. rk. bd. I. L886–89, s. 190.
27. Matriklen af 1662. Harre herred. RA.
28. Danmarks Adels Årbog 1888, s. 88.
29. Samlinger til jydsk Historie og Topografi, 2. rk. bd. IV, 1893–95, s. 272.
30. Viborg Landstings dombog 1661, pag. 186. LA.
31. Som note 27.
32. Rentekammeret. 2215–234. Specifikationer på sædegårde . . . indsendt i h.t. forordn. om sædegårdene af 1682, 16. dec. RA.
33. Landst. prot. 1662, pag. 366. LA. Kronens skøder, bd. 2, 1908, s. 135.
34. Personalhistorisk Tidsskrift, 6. rk. bd. 5, 1914, s. 151.
35. Slet herredes gejstlige skifteprotokol 1690–1776, pag. 47. LA.
36. Viborg Landsting. Irettelagte dokumenter 1600–1667. LA. Viborg Landsting. Justitsprotokol 1663, pag. 87.
37. Højesterets dombog 1666, 22. august. RA.
38. Som note 36.
39. Hald og Skivehus amtsregnskaber. Krigsstyr 1676. RA.
40. Aasted kirkebog. LA.
41. Vester Assels kirkebog. LA.
42. Aalborg Budolfi kirkebog. LA.
43. Ducholm-Ørum-Vestervig amtsregnskaber. Fortifikationssskat 1691. LA. Salling herreders tingbog 1688–92. LA.
44. Landst. prot. nr. 32, pag. 457. LA.
45. Jyske Tegnelser 1699–1703, nr. 20. RA.
46. Redsted kirkebog. LA.
47. Sømmesteds.
48. Sømmesteds.
49. Markbog nr. 1340 og Modelbog nr. 1773. RA.
50. Landst. prot. nr. 23, pag. 160. LA.
51. Landst. prot. nr. 28, pag. 314. LA.

52. Danmarks Adels Årbog 1932, s. 122.
53. Skivehus lensregnskab. RA.
54. Axelsen og Farstrups dagbøger, 1813, s. 104.
55. Hald og Skivehus Amtsregnskaber. Ildsted- og kvægskat 1678. RA.
56. Rentekammeret, Deliberationsprotokol nr. 18, pag. 199. RA.
57. Landst. prot. nr. 22, pag. 224. LA.
58. Landst. prot. nr. 24, pag. 199. LA.
59. Harre kirkebog. LA.
60. Danmarks Adels Årbog 1894, s. 125.
61. Landst. prot. nr. 33, pag. 366. Kronens Skøder, bd. 2, 1908, s. 96.
62. Salling herreders tingbog 1688–92, 15. juli 1689. LA.
63. Hald og Skivehus amtsregnskaber. Kop- og Ildstedskat 1692. RA.
64. Salling herreders tingbog 1688–92, 1691, 27. april. LA.
65. Som note 63.
66. Hald og Skivehus amts kontributionsregnskaber 1700, bilag litra B. RA.
67. Landst. prot. nr. 33, pag. 244. LA.
68. Hald og Skivehus amts kontributionsregnskab 1706, bilag 3. RA.
69. Hald og Skivehus amter. Ekstraskattemandtal 1700–1708. RA.
70. Skive kirkebog. Hald og Skivehus amts ekstraskattemandtal, Skive by 1712. LA.
71. Ekstraskatteregnskaber 1711. RA.
72. Hjerck kirkebog. LA.
73. Ramsing kirkebog. LA.
74. Hjerck kirkebog. LA.
75. Lime kirkebog. LA.
76. Landst. prot. nr. 39, pag. 500. LA.
77. Lime kirkebog. LA.
78. Erik Pontoppidan: Den danske Atlas, bd. 4, 1768, s. 478.
79. Ribe domsogns kirkebog. LA.
80. Lime kirkebog. LA.
81. Landst. prot. nr. 40, pag. 271. LA.
82. Danmarks Adels Årbog 1905, s. 339.
83. Chr. Molbech: Uddrag af biskop Jens Bircherods historisk-biographiske Dagbøger 1658–1708, 1846, s. 460.
84. Landst. prot. nr. 41, pag. 290. LA.

85. H. Friis-Petersens Samling. H 1 (12)–63. LA.
86. Landst. prot. nr. 41, pag. 279. LA.
87. Hald og Skivehus amters kontributionsregnskaber 1744, litra PP. RA.
88. Landst. prot., nr. 43, pag. 174. LA.
89. Trap: Danmark, 5. udg. bd. IX, 1965, s. 474.
90. Landst. prot. nr. 39, 14. februar nr. 10. LA.
91. Landst. prot. nr. 43, pag. 101. LA.
92. Vejerslev kirkebog. LA.
93. Dueholm-Ørum-Vestervig amters skifteprotokol 1775–83 nr. 159. LA.
94. Landst. prot. nr. 43, pag. 74. LA.
95. Skivebogen 1931, s. 147.
96. Hjerck kirkebog. LA.
97. Skive bys og Salling herreders skøde- og panteprotokol nr. 2, pag. 257. LA. I det følgende benævnt Sall. prot.
98. Kragelund kirkebog. LA.
99. Hjerck kirkebog. LA.
100. Nees kirkebog. LA.
101. Rentekammeret. Indberetninger om forbedringer i landvæsenet og fællesskabets ophævelse. 2485–15. RA.
102. Sall. prot. nr. 2, pag. 258. LA.
103. Viborg amts skifter 1803–04, nr. 28. LA.
104. Skive byfogedarkiv. Auktionsprotokol 1822–48, pag. 237. LA.
105. O. von Spreckelsen: Viborg bys borgerbog 1713–1860, 1955, s. 247.
106. Sall. prot. nr. 9, pag. 907. LA.
107. Sall. prot. nr. 11, pag. 577. LA.
108. Sall. prot. nr. 33, pag. 394. LA.
109. Brandtaksationsprotokol. Harre herred 1802–53, pag. 18, 262 og 431. LA.
110. Sall. prot. nr. 17, pag. 542. LA.
111. Sall. prot. nr. 33, pag. 394. LA.
112. Sall. prot. nr. 84, pag. 31. LA.
113. Sall. prot. nr. 86, pag. 67. LA.
114. Sall. prot. nr. 86, pag. 26. LA.

For økonomisk støtte til arkivstudier vedrørende Sallinglands historie bringer jeg Den Hielmstjerne – Rosencroneske Stiftelse en oprigtig tak.

J. Jeppesen Jensen.

Sallingboen der blev overlæge i Faaborg i 27 år

*Af overlæge Peter Tønnesen, Horsens, og
overlæge Roald Nielsen, Kalundborg.*

Fhv. overkirurg, dr. med. Hans Bjerre, Jenle, døde den 25. marts 1978. Hans Bjerre var sallingbo, søn af den kendte valgmenighedspræst Jacob Bjerre og hustru Anne Marie Bjerre, der virkede i Rødding i årene fra 1904 til 1933.

Hans Bjerre havde givet tilsagn om at ville skrive barndomsrerindringer til Historisk Aarboeg. Så vidt kom det desværre ikke. Foråret 1976 flyttede han, sammen med sin hustru, Solvejg Bjerre, hjem til Jenle efter 27 år som overlæge i Faaborg, fra 1934 til 1970. Før ægteparret slog sig endeligt ned på Jenle havde de i nogle år boet i København.

Nu bor Solvejg Bjerre, der fyldte 70 år søndag den 8. oktober, ene på Jenle. Hun havde her sammen med sin mand indrettet Faaborg-stuerne i erindring om mange gode arbejdsår i det sydfynske.

I Ugeskrift for Læger den 28. august i år, skrev to af Hans Bjerrers tidligere medarbejdere, nuværende overlæge Peter Tønnesen, Horsens, og overlæge Roald Nielsen, Kalundborg, følgende mindeord om deres gamle chef.

Med deres tilladelse vil Historisk Aarboeg bevare disse mindeord i erindring om lægen Hans Bjerre:

Hans bjerre, 8.II.1902-25.III.1978.

Hans Bjerre døde i det tidlige forår på Skive sygehus, 76 år

gammel. Han havde følt sig tiltagende træt vinteren igennem. Han opnåede at dø fredeligt efter kun 18 døgn indlæggelse uden at være blevet udsat for nogen mere smertelig eller belastende diagnostisk procedure end et thoraxrøntgen, som var alt nok.

Hans personlighed var sammensat og hans indsats faldt på mange forskellige felter, ikke mindst i de lægelige organisationer. Han sagde nej tak til at blive formand for Den almindelige Danske Lægeforening, fordi det var blevet hans skæbne at være overlæge på et »lille blandet sygehus«. Han følte, at han først og fremmest måtte passe det. Andre vil kunne vurdere hans organisatoriske indsats og mindes dem med passende, skrevne ord. Vi, som har kendt ham som chef for det »lille blandede sygehus«, føler trang til på dette sted at mindes ham med ord, som gerne skulle være dækkende, men heller ikke støde denne blufærdige mand, om han havde kunnet læse dem.

En dag sagde han: »Hvis en ung mand er sjusket, siger man »han er sjusket«. Hvis en ældre mand er sjusket, siger man »han er senil!«

Da vi kendte ham, var han 60 år og elegant.

I sine yngre dage gik han dårligt klædt og blev kaldt »den vantro Thomas« (det var ham, som måtte stikke sin hånd ind i Herrens lansesår for at kunne tro på opstandelsen).

Hans Bjerre troede i sjælden grad sine egne øjne (meget få mennesker gør i virkeligheden det) — og meget lidt andet. Han havde som ung sammen med Karl Skytte og K. Helveg Petersen tilhørt kredsen af unge radikalere, som var stærkt påvirkede af Staunings senere udenrigsminister, historikeren

»Fuglebakken«, Solvejg og Hans Bjerres hjem i Faaborg i 27 år. Billedet er fra 1957 med hele familien samlet i haven. Fra højre Nanna, Lise, Hans Bjerre med hunden og Solvejg Bjerre med dværghønsene Henrik og Pernille, som var navngivet efter at Det hgl. Teater havde spillet Holbergs stykke ved friluftspførelse i Holkegade i Faaborg.

P. Munch, og det mærkedes — for os meget unge — på ham, at han havde store åndelige reserver — de kom nu oftest til udtryk i en træt, men overbærende utålmodighed med vores uundgåelige, men noget pinlige naivitet.

Bjerre var radikaler. Han var nærmest pacifist og internationalist med gallske interesser i det kulturelle. Han fik kvalme af »danskhed«, men noget mere dansk end ham selv kan jeg ikke forestille mig.

Han troede på rationaliteten med irrationel styrke. Ved et lægemøde i Odense i sommeren 1945 forsvarede han den radikale udenrigspolitik, som førte til 9. april og 29. august, og var nær blevet lynchet af den lægelige folkemængde. Moralsk mod manglede han ikke.

En dag sagde han: »Hvis en mand har lidt nederlag på sine fundamentale politiske ideer, er det skamløst, hvis han ikke forlader politik«.

Selv blandede han sig ikke, i de år vi levede i Faaborg sammen med ham, i nationale, politiske anliggender. Men han var meget aktiv i spørgsmål, der lå i grænseområdet mellem det lægelige, sociale og moralske.

I den tid, vi var der, var det først og fremmest abortsagen og psykiatriens forhold til lægevidenskaben, der optog ham. Begge spørgsmål var i virkeligheden videnskabsteoretiske spørgsmål, og de optog ham lidenskabeligt. Han blandede sig i den offentlige debat med en for os imponerende frimodighed, som modsvarede særdeles vel af hans klarhed og sproglige elegance. Vi følte det som en ære, at han af og til brugte os som sangbund for sine ideer og talte til os som ligemænd. Han hadede det hykleri, som lå i samfundets krav til lægestanden om at fremskaffe lægelig dækning for sociale abortindikationer lige så meget som det formynderi, der lå i, at psykiatri minor førte sig frem som en eksakt videnskab.

Overhovedet var han besjælet af moralsk lidenskab. Han elskede frie, ansvarlige mennesker.

Hans far var præst. Selv troede han naturligvis ikke på Gud, men han drømte ikke om at fornægte Guds verden. Bag præsten toner mange generationer frem af Bjerreslægstens

vestjyske bønder. De kendte nødvendighedens lov, men Limfjordens sommerblå vandflader var præget i deres sjæle som et fata morgana. Hans Bjerre ville bestemt ikke have brudt sig om denne formulering, og dog må det nævnes, at blandt litteraturens mesterværker værdsatte han — hvad der vidner om hans gode iagttagelsesevne — den lidet agtede roman *De tre musketerer højt*. Selv skrev han et par drengbøger til skrivebordsskuffen (for at udnytte tiden på de hyppige rejser til hovedbestyrelsesmøderne i København), som vore børn fik læst højt i manuskript og var lige så optagne af, som af *Ivanhoe* og *Gjøngenhøvdingen*.

Alle disse ting, som her er nævnt, var dog lidet fremtrædende i det daglige liv, som var præget af et konstant hårdt engagement i det kliniske arbejde. Han var en fremragende kliniker, en stor tekniker og en god læremester. Han havde en stor uddannelse, var dr. med. og havde utvivlsomt i bedre tider meriteret en chefstilling på en langt større afdeling. Som det gik, kom han, ved snævert personligt arbejde til at præge flere generationer af unge læger, som for livet er blevet påvirket af hans personlighed: hans sans for de overordnede problemstillinger, hans pligtopfyldende tørre realisme, hans humor og hans eminente sans for det væsentlige.

Da han gik af, delte han tiden mellem en københavner tilværelse i Havnegade og livet på Jenle. Han var sit væsen tro, da nødvendigheden tvang ham til at vælge mellem disse to former for liv, og da valgte Jenle. Vores tanker går nu til Solvejg, som sidder alene tilbage på Jenle'travlt beskæftiget.

*Peter Tønnesen
Roald Nielsen*

Jeppes Aakjærs sultekur i 1910

Af Hans Bjerre

Overlæge Hans Bjerre, Jeppes Aakjærs svigersøn, skrev i 1977, på grundlag af Jeppes Aakjærs dagbogsoptegnelser, hvilke tanker Aakjær gjorde sig i de perioder af sit liv, hvor han ønskede at gå ned i vægt.

På gården *Jenle*, 13 km nord for Skive, forfatteren Jeppes Aakjærs ejendom og bopæl fra 1907 til hans pludselige død i foråret 1930, 63 år gammel, findes der — efter at Landsarkivet i Viborg og Det kgl. Bibliotek forlængst hver især har fået sit — kister og skuffer fulde af Aakjærs skriftlige efterladenskaber. Blandt disse findes en dagbog over hans kropslige og åndelige fornemmelser under sultekure, han pålagde sig selv — nøje opnoterede fra dag til dag med den Aakjær iboende akkuratesse.

I tiden 1910-25 gennemgik Aakjær på eget initiativ 4 sultekure, der varede fra 5-23 dage.

Grundlaget for disse selvpålagte plager var dels en, vistnok familiær, kronisk dyspepsi med hårdnakket obstipation, dels selvpåfundne forestillinger om, at fordøjelsesapparatet trængte til hvileperioder — ligesom mennesker til ferie — og derefter ville de kunne fungere gnidningsløst uden gener. En indflydelse fra moderne københavnske sundhedsapostle synes at have gjort sig gældende, ligesom stigende vægt har været en medvirkende årsag.

I det følgende meddeles en dagbog over den første sultekur i 1910, da Aakjær var 44 år gammel. Kuren varede 10 dage.

Nosografien er flere af vore fortidige kolleger tak skyldig for deres subjektive beskrivelse af symptomer ved sygdomme, de selv led af. Jeppe Aakjær var ikke læge, og beskrivelsen af de fornemmelser, inanitionen afstedkom hos ham, farer måske nu og da ud ad tangenten i forhold til det centrale.

Til gengæld er digterens beskrivelse af kvalerne så malende at man selv synes at have deltaget i sultekuren.

»1. dag. Spiste til Aften Fredag 5/8 Kl. 7 (Kartofler og Frikadeller), siden ikke spist (6/8 Kl. 10 1/2).

6/8 om Morgenen i Haven. Drak Vand, spiste ingen Frokost, føler nu efter 16 timers Faste aldeles ingen Sult, men Træthed og Tyngde over Øjnene. Aabning til Morgen som sædvanlig. Tungen let belagt. Med Undtagelse af denne Hjærnesløvhed veltilpas i alle Maader — drikker kogt Vand og afventer.

Samme Dag ved sengetid — 24 Timer efter. Ingen særlige Forandringer. Egentlig Sult føler jeg ikke men en Slags allestedsnærværende, afstumpet Madlyst, der voxer i Vejret, naar Husets Folk gaar til Bords uden mig. Har afsondret usædvanlig megen Urin, især det Par Timer jeg var beskæftiget i Haven.

Jeg læste, men havde svært ved at samle det læste. Gik taalelig godt tilpas i Seng. Sov som en Engel, drømte bestandig om Madgilder og lækre Affodringer. Var ikke vaagen en eneste Gang før Kl. 7, min sædvanlige Tid.

2. Dag. 36 T.e. Søndag 7/8 Kl. 7 Morgenen. Vaagner veltilpas med en behagelig Lethed i Maven. Ikke noget der ligner Sult, den har jeg hidtil intet Øjeblik følt, maaske fordi mit Fordøjelsesapparat i mange Aar har været i Uorden. En noget afslappet Fornemmelse mærkes i Knæene og en let Tyngde i venstre Side af Hjærnen, ellers er jeg tilmode som efter et Bad fra aaben Strand. Jeg drikker et Glas kogt Vand og gaar ned i min Have.

7/8 Kl. 5 efter 46 T. Mærker ingen Sult, kun nogen Tyngde i højre Tinding, ikke just Hovedpine, men en Fornemmelse, der minder om Migræne. Fra Maven hører jeg intet. Jeg drikker megen Vand, ca. 3 Potter siden Kl. 7. — Til Morgen gik

jeg 2-3 Timer i Haven ved strængt Arbejde, kom gjennem-svedt ind, skiftede, tog kold Afvaskning, var atter ovenpaa. Benene lidt matte. Alt vel med Undtagelse af den Smule Ho-vedpine. Kl. 5 gik jeg ud i Skoven. Legemet usædvanligt let

Jeppe Aakjær i sit arbejdsværelse på Jenle.

flytteligt som var et Par svære Blylodder taget fra Anklerne. En lidt diset Ubestemmelighed laa over Gjenstandene, men den svandt for Klarhed med Bevægelsen. Kom hjem og løste nu uden Vanskelighed et Par litterære Knuder, der ugevis havde spottet mig i det Skuespil jeg tumler med. Følte kun en

rasende Ædelyst naar der steg Duft op til mig fra Køkkenet. Blomkaal, — Ha! Min Livret! Satans! Stuede Champignons, lige plukkede i Skoven, mit Livs Delikatesse!

Min Mavesæk knurrer som en Ulv, min Tyndtarm vrider sig i Fortvivlelse. *Never mind!* Der er endnu kogt Vand i Kanden!

Gik i Seng kl. 10 uden at være mere træt end sædvanlig. Sov uafbrudt indtil 3, følte mig ualmindelig vel, med den lille Undtagelse at Hjærtet arbejdede en Kjende stærkere end dets Vane er. Drak Vand, sov videre.

3. Dag. 8/8 Stod op Kl. 7 med en lys Stemning i Sindet, som jeg ikke har kjendt i mange Aar. Ikke Gran af Hovedpine, ingen Lemmemathed, ikke noget der ligner Sultfornemmelse. Det eneste, der ængster mig, er den Smule Trykken omkring Hjærtet, eller snarere under Hjærtet. Formodentlig er det bare Mavesækken, der spinder Intriger, men jeg skal faa den afsløret. Tar til Læge Kl. 8 og lar mig undersøge.

Ærgerligt nok er der endnu ikke efter ca. 60 Timers uafbrudt Sult gaaet det allermindste af mit Huld. Jeg er endnu i retmæssig Besiddelse af min plastisk hvælvede Mave, mine veludviklede Lægge, af Fedtlaget paa mine Kinder og Ansigtets sunde Kobberødme. Tungen er lidt belagt, men gir ingen ilde Smag. Kort sagt: Personen er indtil videre *Allright!* Kl. 10 1/2. Er hjemkommen fra en Cykletur (1 1/2 Mil) hos Dr. Clausen, Vihøj. Han undersøgte Hjærte og Bryst, men fandt intetsomhelst at bemærke. Hjærtet i nydelig Orden. Cykelturen bekom mig særdeles vel. — Det som er saa besnærende ved Tilstanden er den Lethed og Hjærneklarhed, som jeg ikke har kjendt gennem mange Aar.

Lægen ordrede Glycerin Lavement hver 2. eller 3. Dag, thi Afføring har jeg ikke haft siden Lørdag Morgen.

Kl. 9 Aften 8/8. Dagen er gaaet uden nogen videre Kvaler. Engang imellem et svagt Sting i Bugen under Hjærtet, som viger saasnart jeg tager lidt Vand. Ingen Hovedsmerter, ingen Sultfornemmelser, kun nu mod Aften, da jeg kom ind i Køkkenet og saa dem stege Rødspætter vaagned den gamle

Adam. Blev vejet i Aften Kl. 8. Har i de 3 Døgn tabt 8 Pund vejede før Kuren 173 Pund, vejer nu 165.

Arbejdede 2-3 Timer med Greb og Rive i Haven, blev meget svedt, tog kold Afvaskning og befandt mig himmelsk. Arbejdet trættede mig ikke mer end sædvanligt. Nu kl. 9 1/2 er jeg noget træt i Hovedet og trænger til at sove. Jeg har ikke sovet Middagsøvn, hvad jeg ellers er vant til. Jeg har simpelthen ikke følt nogen Trang.

4. Dag. Tirsdag den 9/8 Kl. 8¼. Efter 85 Timers Forløb.

I Aftes da jeg gik i Seng søgte Mavesækken at forurolige mig ved nogle smaa Stik under Hjærtet. Det veg dog straks for et Glas Vand. Søvnens var god, dog vaagnede jeg Kl. 2 og drak Vand. Sov igjen, men vaagnede atter Kl. 4 1/2. Sov atter og stod op Kl. 7 med lidt Hovedtyngelse, som jeg skyldte paa at jeg havde glemt at lukke Vinduet op bag mit Hovede. Jeg tog en kold Afvaskning, barberede mig, gik ned og drak 1/2 Pot lunken Vand tog min Stok og gik ud. Men for første Gang følte jeg i Morges egentlig Sløjhed: denne ubestemt, dumpe Liden, et højst nærværende Ubehag, der ikke kan lokaliseres til et bestemt Sted eller en bestemt Kilde men er allestedsnærværende indenfor dette jordiske Hylster, er i hver Blodsdråbe, hver Nervetave, og ikke vil vige for nogensomhelst Overtalelse. Her maa jeg endelig ha' grebet Sulden paa fersk Gjærning. Men jeg tænkte egentlig ikke den var kommen saa sent. Jeg vilde saa nødig strække Gevær for den foreløbig, men min Læge har fraraadet mig at fortsætte Kuren, naar den almindelige Træthed indfandt sig.

Jeg vil dog foreløbig se Tiden an.

Jeg vil gjerne bringe alt mit Fedt paa Laanekontoret inden jeg lar mig sulte ud, men jeg vil nødigt drive Experimentet saa langt at jeg svækker min Konstitution. Er det ikke ærgerligt, at jeg ikke hverken paa Hænderne eller paa Mavens Tryk mod Knapperne kan skjønne at jeg er svundet det ringeste! Mine Kinder er ligesaa friske og røde, som da jeg begyndte Kuren.

Men jeg har i disse Dage faaet et Begreb om, hvad Vilje er. Thi jeg ved aldrig jeg har været fristet saa haardt i mit Liv.

Der gik den dumme Djævel omkring og fristede de rare Helgener og fromme Eneboere med højttopskortede Pigebørn, der duftede af Myrrha og de kosteligste Salver. Hvad havde gamle, udtærede Oldinge med visne Organer andet hertil at svare end: »Bliv mig fra Livet med dine Kvindfolk!« Nej, havde Fanden forstaaet sin Kunst ret, da havde han ikke søgt sin Assistance blandt dybt nedringede Damer — thi der er intet der gjør mindre Indtryk paa den Mand, som sulter — nej, da skulde han ha' allieret sig med en Kokkepige og ladet hende frembære nogle af sin Kunsts Lifligheder, det vilde ha' givet Resultater der var værd at antegne i en Djævels Annaler. En Hummer i Mayonnæse, en Boef a la mode, ja, blot en stegt Rødspætte vilde ha' bragt mangan hungerhærget Helgen til at forglemme Pligten mod Sjæl og Salighed.

9/8 K, 1 1/2. Denne Dag har været mig den værste i Træthed og dump Sultfornemmelse. Mavesækken lar af og til høre fra sig ved en ubehagelig Svien, nu over venstre Lænd. Jeg kan dog hele Tiden læse og Hjærnen er i god Orden.

Samme Dag Kl. 8 1/4. Gud være lovet at denne infame Dag nu faar Ende. Hvor har den dog været ækel, ja, næsten uudholdelig. Heldigvis er den bleven forkortet lidt af Fremmedbesøg. Og 2 Timer har jeg arbejdet i Haven. Havde i Formiddags mens jeg lugede talrige svære Kongestioner til Hovedet. Mine Kinder gløder som efter en Vinrus. Hjærtet synes dog at slaa normalt. Vejedes — Kl. 8, har i dette Døgn kun tabt godt et Pund.

5. Dag. 10/8 Kl. 10 1/2. Har sovet godt i Nat. Stod op 1/2 7 i et henrivende Velbefindende. Gik i Haven til Kl. 9. Har siden daset omkring i et rent himmelsk Velvære. Denne ene Morgenstund er hele Kurens Besværligheder værd. En saa aandig Glæde ved Livet og dets mindste Foretelse under Himlen har jeg kun følt en Gang tidligere som fuldmoden Mand. Det var en Morgenstund (1906) i Karpaterne, oppe i den lette snefriske Bjærgluft, der var det pludseligt som havde man faaet sit Hoved op gennem tusind Lag af Skyer og stod løst fra Legemet's Tynge og saa med en salig Fornemmelse i Blodet ud over Verden og dens tusinde Forjættelser. Saadan har

jeg det i Dag — som var jeg sat i Land paa de saliges Ø. Mine sanser er saa rene og klare og griber saa præcist om Tingene, mit Stemningsliv ompinder den mindste Ting med Poesi. Endelig en Dag hvor den menneskelige Ideal-Tilstand er naaet. — Endelig en Stund hvor man er fri for at tænke paa Møget og sin egen jammerlige Tarmkloak! Om jeg saa skal styrte i Morgen vilde jeg ikke undvære denne Formiddag. Jeg er som én der i de sidste Døgn har vadet frem gennem et hæsligt Mudder, men nu pludselig har naaet en hvid solbagt Sten i Vandet hvorfra jeg ser vidt ud over blaat og køligt Hav.

Jeg vilde saa gjerne at den Kur skulde lykkes mig, den tiltaler hele min radikale Natur, og der er en Idealisme bag den, som fortryller. Er ikke alle Mennesker abnorme? Gaar vi ikke alle for en Brøkdal af vor Kraft, fordi vi er tyngede af fysiske Hindringer, som Livet har kastet i vor Skaal!

Hvormange gennemsunde Mennesker Kjender egentlig du og jeg? Jeg kan tælle mine paa den ene Haands Fingre. Hvad om vi nu gennem en simpel Kur, som alle kunde taale, var istand til at forny Blodet i den skrantende Menneskeslægt. Kunde ta' Gnavenheden, Pirreligheden, Livsugideligheden fra Menneskene, kunde løfte hans Niveau fra Mavens til Hjærtets og Hjærnens! Det er én af de drivende Grunde til at jeg underkaster mig denne pinefulde Kur, som jo *kan* ende galt, først vil jeg redde mig selv op af Mudderet, bagefter strækker jeg Haanden ud og haler dem op til mig, der *vil* redde. Og der ligger et sundt Princip til Grund for Experimentet. Alt andet gives Ferie, hvorfor skulde ikke Maven, denne stakkels Slave, tiltrænge sin!

Vel, jeg giver ham Lejlighed til at rekreere sig en halv Snes Dage og haaber, at han bagefter vil vise sin Erkjendtlighed og udføre sit arbejde bedre end hidtil.

Theologerne herser saa meget med vor Sjæl, der er forholdsvist uskyldig i det der paaduttes den. Bare man vilde ta' sig lidt af vor Mave, saa blev sikkert ogsaa Sjælen bedre. Thi Maven er det onde Princip i vor tilværelse, Sædet for vor Lavhed og Forsjofling, Potten under Sengen, der, hvis den ikke passes omhyggeligt, vil stinke gennem alle Stuer og forpøste alt rent Stemningsliv.

Maven tilsigter Livets Materialisering, den maa knægtes for ikke at blive vor Svøbe.

— Jeg gaar i Dag som i en Rus, en Rus i kogt Vand! Bare den Stemning maatte vise sig holdbar! Jeg følte til Morgen en svagt sviende Streg tværs over Bugen, men den er nu forsvunden. Min mavetomme Søvn er uden Drømme, ihvertfald kan jeg ikke huske dem. Jeg har begyndt uvilkaarlig at strække mig ved Opvaagning, hvad jeg ikke har gjort i flere Aar. Mine Kinders feberhede blussen er forsvunden, kun den naturlige Rødme er tilbage. I Dag ingen Mathed nogetsteds men lutter Livsmod og Opstemthed. Og nu er det dog snart 5 Døgn (nøjagtig 115 Timer) siden jeg tog Næring til mig.

Kl. 10. Jeg har gaaet i Haven i Dag 3-4 Timer og skrevet i 2. Sløjheden begyndte dog at snige sig over mig om ved 2 Tiden og var især væmmelig ved Nadvertid. Sulten melder sig hyppigst til mine sædvanlige Spisetider. Saa fælt som i Gaar har det dog intet Øjeblik været. Nu gaar jeg i Seng efter kold Afvaskning.

6. Dag. Torsdag 11/8 Kl. 1. Taalelig god Søvn, kun vaagen et par Gange. Stod lysøjet op Kl. 6 1/2. Jeg trænger i det hele taget til mindre og mindre Søvn. Lod mig veje. Havde i de sidste to Døgn tabt 3 Pund. Vejede nu 161 mod 173 ved Kurens begyndelse. Cyklede (i Modvind) til Læge 1 1/2 Mil frem og tilbage, med samme Lethed som ellers. Kunde sikkert ha' cyklet 5-6 Mil uden at være overanstrengt. Lægen fandt mig allright i alle Maader. Endnu ingen Sultførelse i Dag.

7. Dag. Gik som sædvanlig i Seng Kl. 10, ret træt, da jeg havde strabaseret mig en Del paa en Svampetur og bagefter havde været optaget af at bestemme en Del nye Arter.

Sov udmærket. Natten forløb i alle Maader som de tidligere, kun lod Hjærtet ikke høre det mindste fra sig. Jeg vaagner altid regelmæssig omkring ved to og drikker 1/2 Glas Vand før jeg sover videre. Stod op Kl. 7 med en let Antydning af Hovedtunghed, tog kold Afvaskning, gik i Haven til min Haandplov som jeg behandlede i to Timer med saa godt Resultat at al Hovedpine og al anden Flovhed tog Reisaus. Gaar

nu atter ud til min Haandplov, da jeg har det bedst mens jeg slider. Besynderlig er det, at jeg aldrig har følt Antydning af Tørst alle de syv Døgn. Jeg drikker Vand som man hælder Vand i en Kjedel. Jeg ved, det skal til, men jeg var helst fri for at drikke det.

S.D. Kl. 5 1/4. Har i dag haft det herligt. Hvilken besynderlig Fornemmelse at være befriet for baade Sult og Afføring! At arbejde og virke lysvaagen Dagen lang! Jeg har f. Ex. ikke den ringeste Trang til Middagssovn, før kunne jeg sove altid, jeg var søvniq naar jeg stod op efter 8-9 Timers Sovn, jeg maatte atter sove Kl. 10 Form. og atter Kl. 3, hvis Hjærnen overhovedet skulde virke ordentlig. Idag, min 7de Sultedag, har jeg arbejdet i strængt Slid med Haandploven lige siden Morgenstunden — kun et par Timers Hvil, uden at føle Træthed og næsten — hvad der er det mærkeligste — uden at svede. Jeg som ikke tidligere kunde røre mig uden at Sveden drev af mig, hvad der gjorde det legemlige Arbejde til noget af en Lidelse.

I Dag er Sindet og Legemet i en Ligevægtstilstand der ikke er formørket af en eneste Sky.

Nu atter ud til Arbejdet!

Vejed til Aften 159 Pund, har tabt 14 Pund siden Kurens Begyndelse, altsaa gennemsnitlig 2 Pund pr. Dag. — Iaften gaar jeg i Seng uden mindste Utilpashed, ingen Tyng, ingen Sult, kun en llet Søvnighed, og i dag har jeg dog arbejdet 6-7 Timer med virkeligt strængt Arbejde.

8. Dag. 13/8 Kl. 9 1/2. Har haft en god Nat som sædvanlig. Ingen Hjærtebanken. Vaagnede nøjagtig Kl. 2, som de tidligere Nætter, og drak Vand. Følte en ilde Smag i Munden, som hurtig forsvandt efter Drikningen. Har været ude paa Havearbejde, har bare en let Dis af Træthed i Hjærnen, følte til Morgen en svag Svien ned gennem højre Side, den er nu helt forsvunden.

Den er vist bare et Varsko om at jeg trænger til et Klyster, en Udskyldning af min syge Tyktarm.

9. Dag. Kl. 8 1/2 Aften. Jeg er nu naaet ind i 10. Døgn uden at observere noget mærkeligt. Jeg har i Dag arbejdet

med Spaden som sædvanlig, gaaet Ture omkring Marken uden at føle særlig Træthed. Et besynderligt Tilfælde: paa min Spadseregang fandt jeg nogle Exemplarer af Svampen den rufodede Boletus. For at vise mine Ledsagere at den var ufarlig og endda velsmagende stak jeg tankeløs en lille Bid i Munden tyggede og sank det, forinden jeg opdagede Fadæsen. Maven tog dog taalmodig mod det, men siden har det knurrede svagt. Der er Sult under Ganen, Tungen ikke mere belagt. Jeg tror jeg er i Orden.

Imorgen tidlig begynder jeg at spise. Jeg vejede til Morgen 156 Pund.

10. Dag. 15/8 Kl. 9 1/2 Nu vil jeg altsaa afbryde Sultningen efter at jeg ikke har spist paa 10. Dag. Jeg har nu tabt nøjagtig 1 *Lispund!* Tabet er gaaet mest ud over Maven, der oprindelig var ret udstaaende, nu omtr. normal. Ind i Siden viser sig to dybe Hulninger, saa de nederste Ribben titter frem omend godt tilslørede, oppe omkring Halsen og hen over Skuldrene er der ogsaa gravet godt ud. Jeg er bleven hul under Øjnene og Kjævebenets øverste Rand kommer svagt til syne, men endnu er der fedt nok på Kinderne og Ansigtets sunde Rødme besidder jeg fremdeles. Benene er det som det er gaaet værst ud over, de er bleven ret afpillede, ogsaa Hænderne og Haandledene har mistet i Runding, men det er sket lempelig og uden Kvaler, ja, tilmed forbunden med en vis Velvære, en Lethedsfornemmelse, der altsammen er af det gode. Træthed har jeg nu og da følt i Hovedet, aldrig i Lemmerne. Kuren er ikke værre at gennemgaa end en almindelig Snueforkølelse. Vanskeligheden ved at undvære Næring har formindsket sig Dag for Dag saaledes at jeg aldrig har savnet Mad mindre end i dette Øjeblik, og samtidig er min Vitalitet og Spændstighed over den normale. Jeg har nu arbejdet hårdt til morgen — 2 Timer med at vende en Del Grønjord med Greben. Nu har jeg gennemført min Plan, nu vil jeg atter forsøge at naa tilbage til naturlige Tilstande.

Læge Clausen har ordret mig at begynde med en Pægl Kjærnemælk, senere 2 pægle Havresuppe, saa ikke mere i Dag.

Velan, jeg gaar ned til Kjærnemælken.

Kom alligevel ikke til at nyde Kjærnemælken før Kl. 12, da den ikke kunde faaes frisk før. Havde forinden gaaet 2 Timer i Haven ved sædvanlig strængt Arbejde saa Legemet bogstavelig rystede, da jeg svedende gik op af Trappen.

Jeg nød 1/2 Glas til at begynde med i smaa Nip og afventede Virkningen. Maven tog imod med Tak. Siden har jeg drukket 2 Glas Havresuppe med lidt Hindbærsaft. Er hidtil bekommet mig vel (Aften Kl. 10 1/2). En Gang imellem faar jeg et let Stik gennem Tyktarmen, som af en glødende Naalespids. Kun et Sekund og alt er atter roligt i Schipkapas-set.

11. Dag. 16/8 Aften. Spiste til Morgen 1 Æg (kogt i to Min.) 2 Stykker Franskbrød uden Ringe foruden 4 Pægle Havresuppe med lidt Hindbærsaft. Alt er bekommet mig vel, en svag Svien i højre Side af Maven umiddelbart efter Franskbrødets Nydelse var vel bare Mavesækkens Ømhed ved den ny Tilstand. Imorgen maa jeg spise mig mæt, drikke The med Franskbrød og Smør, til Middag Sødsuppe og kogt Rødspætte, til Aften Æg, Franskbrød, The.

12. Dag. 17/8. Befandt mig hele Dagen vel ved Kosten, sov om Natten som sædvanlig.

13. Dag. 18/8 1910. Er Allright med Undtagelse af en svag brændende Fornemmelse ned langs højre Sides Ribben. Det er den gamle Jammer, som altsaa ikke helt er død. Maaske er det noget operativt, som denne Kur ikke kan fjærne, nu faar vi se. Blev i Aften gennem Klysteret friet for nogle gamle Ansamlinger i Knoldeform, Kanske er det ogsaa Reminescenser derfra. Tiden vil vise det. Vægten begynder nu smaat at stige. Idag til Morgen var den lidt over 158 Pund. Idag og fremdeles maa jeg spise følgende Retter: Vandgrød, Rødgrød, Sødsuppe, Kjærnemælkssuppe, Sagosuppe med Æg, Fisk, Kjødboller, Kalvekjød, Kylling, The, fint Brød, -- Grøntsager.

15. Dag. 20/8. Befinder mig bedre og bedre. En stærk Svien i højre Side af Underlivet er veget for Klysteret, var for-

modentlig gamle Ansamlinger som Udskylningen har fjærnet. Nu melder sig Arbejdslysten.

Min barndom i Skive

Andet afsnit

Af Søren August Paaske Pedersen

Min læretid

Jeg blev taget ud af skolen efter 3' mellems eksamen for at hjælpe på økonomien derhjemme.

Jeg fik arbejde som arbejdsdreng på et ægpakkeri. Lønnen var 2,00 kr. om dagen, arbejdstiden var på 10 timer, fra 6 morgen til 6 aften afbrudt af spisepauser.

Da min far var udlært skomager syntes mine forældre, at jeg også skulle have en håndværksmæssig uddannelse. Selv havde jeg ikke noget særligt ønske om at komme i en bestemt lære. Der havde været tale om, at jeg skulle i lære som gartner eller som mejerist, fordi der i disse fag ydedes kost og logi i læretiden.

En dag kom far hjem og fortalte, at jeg kunne komme i lære som elektriker ved et nystartet firma. Faget var forholdsvis nyt. Det, jeg i barneskolen havde lært om elektriciteten, bevirkede, at jeg følte mig tiltrukket af faget.

Det var to unge elektrikere, der var blevet enige om sammen, at begynde som elektroinstallatører. Firmaets navn blev »Jakobsen og Knudsen« og de fik forretning i Frederiksgade.

Starten af firmaet skete den 31. 10. 1915, og samme dag tiltrådte jeg min læreplads. Det var en dejlig forandring nu kun at skulle arbejde 8 timer om dagen fra kl. 8 om morgenen til kl. 5 om aftenen med en lille middagspause.

Det første arbejde, jeg kom til at hjælpe med, var at arrangere udstillingen i butikken og indretningen af lageret.

Udstillingen i butikken var meget storstilet. Loft, reoler og

gulv var tæt fyldt med lysekroner og bordlamper. I alle lamper var der 25 eller 32 lys pærer.

Politiet havde regnet ud, at der efter gældende restriktioner var for mange LYS i butikken og de påtalte det og forlangte lysmængden reduceret.

Det klarede mestrene på den måde, at der i hver lampe blev sat en 5 lys kultrådspære. Nu havde politiet ikke noget at indvende mod lysmængden i butikken.

At strømforbruget steg meget kraftigt ved denne ombytning af pærerne forstod politiet ikke. De holdt sig til ordlyden af cirkulæret om lovlige lysmængder i udstillinger. Det var dog strømforbruget, der efter cirkulæret ønskedes nedsat. Ombytningen bevirkede at der måtte skiftes sikringer flere gange i hver time så længe lyset var tændt i udstillingen. Denne ulejlighed tog mestrene dog med godt humør. De havde jo pudset politiet.

Bag butikken var der et ganske lille kontor der blev opvarmet fra en kakkelovn, der stod i kælderen og afgav varme gennem en rist i gulvet. Jeg skulle holde ild i kakkelovnen og det voldte tit stort besvær med det dårlige brændsel, der på grund af krigen var til rådighed.

Ved siden af butikken var der et mindre rum, hvori der var lager af pærer og sikringer. Pærerne, vi fik, var altid klare. Nogle af kunderne syntes at det var for skarpt lys, hvorfor de ønskede pærerne matterede. Materingen foretog vi selv ved at dyppe den i en pasta og derefter hurtigt skylle dem af i vand.

På disken i butikken stod der en pengebakke med en messing skål. Kom der penge i skålen tændtes der, bag ved et rødt glas, en pære. På glasset kunne der nu læses:

»Er de tilfreds, sig det til andre.

Er de tilfreds, sig det til os«.

Den første tid passede fru Knudsen butikken og regnskabet. Senere ansattes frk. Ingrid Jensen til at passe disse funktioner. På et tilbud om at anskaffe en skrivemaskine svarede Knudsen: »Vi har skrivemaskine nok i frk. Jensen«. Alle regninger og korrespondance blev håndskrevet og der blev taget kopi af alt i en gammeldags kopipresse.

Der var mange smukke og billige lysekroner i butikken. Jeg husker især en lysekrone til 28,00 kr.

Lageret var indrettet i et gammelt sidehus. I stueetagen var der lager for rør, kabler og stiger. På 1. salen var der reoler langs væggen og der var et lille vindue, der var anbragt over filebænken hvorpå der var en skruestik. Endvidere var der i denne etage et mindre rum, hvori særlig ledninger, glansgarn og sikringer havde deres plads. På 2' salen, direkte under tagstenene, var der oplagsplads for pakkematerialer m.m.

Fra kontoret i forhuset var der ført en luftledning til lageret for at få lys der.

Tiden, vi var om arbejdet, blev der ikke set så meget på som på at arbejdet var omhyggeligt udført.

Hvad den teoretiske uddannelse angik havde den meget tilbage at ønske. Regulativer var der ikke til rådighed for os lærlinge. OHMS lov og andre mystiske formler fik vi ikke noget kendskab til. Forholdet mellem strøm og spænding var for mig et uoverkommeligt fænomen.

Teknisk skole undervisning foregik sammen med smedelærlingene. Det eneste, jeg fik ud af fagundervisningen på teknisk skole, bestod i, at jeg skulle lave en frihåndstegning af et riflet messingdæksel til en afbryder, der stod stillet skråt op af en tændstikæske.

I fysiktimerne i barneskolen havde jeg lært at forbinde et elektrisk ringeapparat. Kredsløbet for det svarede til kredsløbet i de elektriske installationer opdagede jeg hurtigt. Mange gange måtte jeg have blyant og papir frem for ud fra ringeapparatets forbindelse at udregne, hvordan et problem skulle klares.

Svendep prøve var der ikke noget der hed. Efter udstået læretid fik jeg et bevis for hvor længe jeg havde stået i lære.

Da dette skulle udfyldes kom frk. Jensen i knibe. På beviset var der en rubrik på tysk og engelsk, hvor mit navn skulle indføres.

»Det kan jeg ikke, jeg har ikke lært tysk og engelsk«, sagde frk. Jensen.

Knudsen var en sirlig og omhyggelig arbejder. Han arbej-

dede roligt og støt, alt skred for ham. Han havde tilsyneladende aldrig travlt.

Jakobsen var nærmest en modsætning til Knudsen. Også han krævede ordentligt udført arbejde. Han havde et noget mere forceret tempo. Der skulle ske noget i en fart, hvor han var med. Særligt travlt havde han når vi nærmede os middagspausen eller fyraften. Hans styrke i firmaet bestod måske i, at han var bedst til at kapre arbejde. Han var en mere åben natur end Knudsen.

På grund af petroleumrationeringen i krigsårene og måske på grund af, at der var flere penge mellem folk end sædvanlig var der mange, der ville have installeret elektrisk lys i disse år.

Da der var mangel på udlærte elektrikere kom jeg ret hurtigt til at arbejde selvstændigt.

I min læretid var vi højst 3-4 lærlinge på samme tid. Af periodisk hjælp havde vi en kortere tid en medhjælper der dels fuskede som urmager og dels var reparatør af forskellige brugsgenstande fra hjemmene. El-elektriker var han i hvert fald ikke. Han var nærmest det, man kalder en tusindkunstner, en der kunne lidt af hvert. Han var tynd og mager sygelig udseende person. I munden havde han altid en MOTOR cigaret, som gav ham nogle uhyggelige hosteanfald. I lommen havde han ofte en flaske portvin som han af og til styrkede sig på. Han forlangte at vi lærlinge skulle vise stor respekt for ham. Han tyranniserede nærmest den yngste lærling. Jeg og en anden lærling rottede os sammen en dag og bankede ham og lovede ham bank, hvis han ikke opførte sig ordentlig over for os lærlinge.

En anden medhjælper var en ung mand fra Nordsalling, hvor han havde hjulpet med at passe et lille elektricitetsværk. Han var heller ikke nogen god elektriker. Var der mere end 2 ledninger i et rør måtte han søge bistand hos vi andre lærlinge.

Derefter fik vi en forbundter, der havde gennemgået et kursus på Askov højskole. Det var måske et af de eneste steder i landet, hvor der blev givet undervisning i elektricitetens mysterier!

Derimod fik vi en rigtig elektriker i arbejde. Han var fra København og udlært som elektriker. Jeg arbejdede en del sammen med ham og af ham lærte jeg mange fiduser. Han oppebar 75 øre i timen, en høj løn for en håndværker i Skive dengang.

Udover manglende arbejdskraft var der også vanskeligheder med at få materialer. Kobber var stærkt rationeret og der skulle en overgang leveres lige så mange kilo kobber, som man ønskede ledning. Det gik ud over de mange kobberkedler og andre kobberting, der var hjemmene.

Skruer og søm var der også kun lidt af. For engangs skyld skulle jeg en dag feje gulvet på lageret og rydde op. Det må åbenbart være gjort noget skødesløst. Ihvertfald kontrolrede Knudsen det fejeskarn, jeg havde smidt i skraldespanden. Han fandt derimellem flere skruer og søm. Han holdt et lille foredrag for mig om, at ikke alene kostede skruer og søm penge, men det var tillige vanskeligt at få sådanne.

De små rationer af ledning vi fik bevirkede, at vi måtte dele dem op, så vi kun installerede et lampested ad gangen på hver installation, indtil vi fik en ny ration.

Så længe rationeringen kun bevirkede, at vi fik rationer var der ikke arbejdsmæssige vanskeligheder. De første surrogatledninger, vi fik, var ledningstværsnittet reduceret til 1 mm². Dernæst blev paraffinbelægningen erstattet med et tjærelag. Derved opstod der vanskeligheder ved at få ledninger til at glide let gennem rørene. Mange steder havde vi til nybygninger benyttet 1/2" rør og surrogatledningen var ikke let at få gennem disse, hvis der var 3 eller flere ledninger i rørene. Også rørenes lakering både udvendig og indvendig blev erstattet af en tjærelignende substans, der også gjorde det mere besværligt at få ledninger til at glide gennem rørene.

Engang mester og jeg skulle trække ledninger i en nybygning, hvor der var brugt 1/2" rør, måtte vi trække ledningerne gennem hånden, hvori der var noget talkum. Yderligere fyldte vi et stykke ebonitrør med talkum, satte dette op i røret og pustede talkummet gennem røret. Engang vi skulle foretage denne operation stod mester i den ene stue og skulle puste tal-

kummet op i røret. Jeg stod i den anden stue og skulle sige, når det kom ud af røret. Jeg var så uforskammet at holde en finger for rørenden med det resultat, at mester fik al talkummet tilbage i hovedet. Røret måtte da være stoppet, mente mester.

For ledningernes vedkommende blev situationen forværret. Bomuldsomspindingen blev erstattet med en omspinding, der var lavet af tørvefibre og godt indfedtet i tørvetjære. Derved blev ledningens udvendige diameter forøget og det blev ekstra svært at få ledningerne trukket gennem rørene.

Helt galt blev det, da kobberet i ledningen erstattedes med zink. På grund af surrogatlaget udvendig på ledningen var denne ledning også vanskelig at trække i rørene. Der krævedes også en vis temperatur i stuen for overhovedet at få ledningen rullet af rullen. Var det for koldt ville den ikke slippe rullen, var det for varmt fedtede den alt til. Værst var det dog, at der i ledningen kunne være et stykke, hvor der ingen zink var. Det gav anledning til meget ekstra arbejde, idet vi ofte måtte nedtage allerede udført installation for at udskifte det stykke ledning hvori der ikke var nogen forbindelse. Også brugen af fittings voldte vanskeligheder. Vi måtte opgive at bruge sådanne, da ledningen tog skade ved gennemtrækningen. I stedet stoppedes rørene op hvor der skulle have været et stykke fittings. Rørene fik en lille negl, hvorpå der blev sat en manchete. På den måde kom ledningen til at stå ubeskyttet disse steder.

Da det også blev vanskeligt at få lukkede rør, måtte vi ty til kun at bruge åbne rør. Disse var vanskelige at bukke selv hvor det kun drejede sig om en lille negl. Umuligt var det at bukke dem, hvor der skulle bruges en større bøjning.

Under disse forhold kneb det for firmaet at holde omsætningen. Rationeringen bevirkede, at der kom mange karbidlamper på markedet. Vi optog også fabrikationen af sådanne lamper. Den fik navnet AURORA og var et stinkende og larmende monstrum der afgav et meget skarpt og hvidt lys.

I en længere periode havde vi absolut ikke noget materiale. I den tid hjalp jeg min far i hans brændselsforretning. Han

havde al udlevering af det rationerede petroleum i Skive. Det var mange pudsige bestikkelsesforsøg vi var ude for, bare for at få en lille smule mere petroleum end folk havde mærker til.

Læretiden var fastsat til 4 år og lønnen var: 3,00 kr. — 5,00 kr. — 7,00 kr. og 9,00 kr. for de 4 år. Den sidste tid af læretiden blev lønnen dog hævet til 11,00 kr. på grund af dyrtiden. Cirka et halvårstid var jeg ikke på arbejde i slutningen af læretiden. Jeg var indlagt på sygehuset med skarlagensfeber.

Min første arbejdsplads ude i byen var hos P. A. Pedersen, Fedevarer, i Nørregade. Der skulle jeg røre noget gips ud til efterreparation. Jeg kom gips i en bøtte og deri vand. Rørte rundt i det, men det var for tyndt., kom mere gips i ... omsider lykkedes det for mig at ramme en passende konsistens, men så havde jeg rigtig nok brugt en stor portion gips. Mester skældte ud over det meget gips, jeg havde brugt, og som der ikke blev brug for. Jeg tilbød at knuse den stivnede gips med en hammer. Tilbuddet blev ikke modtaget.

Samme sted havde de en prisme-lysekroner til gas. Den skulle ommonteres. Ved hjælp af et lille bylod og en tynd snor blev der trukket en sværere snor som så igen fik tilbundet en ledning. Lampen blev samlet og nu strålede det elektriske lys ud af den.

En herskabsvilla på Resenvej ville have installeret elektrisk lys, hvis det kunne lade sig gøre uden at flytte møbler ud og uden at der blev mere svineri end at en almindelig daglig rengøring efter installationen kunne gøre det.

Det blev gennemført ved at alle møbler blev afdækket med lagener og gulvene blev afdækket med papir. Der blev ustandselig fejtet op. Hullerne, der skulle bores i loftet, blev boret med et borsving hvorpå der var sat en omvendt paraply til at opfange borespåner og kalkstøv.

Det sinkede selvfølgelig arbejdet at lave installationen på denne måde, men kunden var indstillet på at betale hvad det kostede.

På rådhuset og i arresten var jeg med til at lave installatio-

nerne. Jeg følte mig ikke helt rolig ved at arrestforvareren om morgenen lukkede mig ind i arresten og låste døren efter mig. Jeg følte mig ikke helt tryk ved at være lukket inde med de indsatte. Det kunne være røvere og mordere? Det viste sig dog, at de indsatte kun var små tyve og betlere.

Jeg havde fået streng instruks om at passe godt på mit værktøj. Ikke desto mindre lykkedes det for een af de indsatte at stjæle en nedstrygerklinge fra mig. Han havde i nattens løb forsøgt at skære gitteret for vinduerne over. Jeg fik alle tiders største skideballe af arrestforvareren, da han opdagede det.

En dag, da han kom på inspektion, opdagede han, at der lugtede af tobak. Han spurgte om, hvem det var, der røg. Jeg sagde, at det var mig. De indsatte havde lokket mig til at købe cigaretter til dem.

På sygehuset havde vi arbejdet med at holde de elektriske installationer i orden. Også røntgen-anlægget skulle vi foretage reparationer på. Når vi havde været ved dette arbejde stank vort tøj og vort værktøj i lange tider fra den ozon, der udviklede sig.

Jeg var ikke så glad for at komme i sygehusets vaskeri. Kornerne der ville trække mig af min skjorte for at vaske den.

I køkkenet, hvor RAS residerede, var der hver formiddag kaffe til de håndværkere, der arbejdede på sygehuset. Kaffe-bordet stod dækket og alle kunne komme frit, som de ville.

Når middagen var overstået blev der ved samme bord stillet mad frem til de farende svende som vidste, at dér var der et gratis måltid mad. De ventede pænt udenfor til de blev kaldt ind.

I Topps konditori var der et elektrisk klaver, som jeg ofte var tilkaldt til for reparation af dette. Klaveret spillede, når der i et indkast blev puttet en mønt.

Det var meget brugt at gå på konditori for at spise lagkage. Dertil ville vi gerne have musik, men da det var småt med pengene benyttede jeg mig af mit kendskab til klaveret og »kildede« en lille dims bag dette, så vi kunne spille gratis.

Frk. Michelsen opdagede det og foranledigede at indkastet blev flyttet ud i butikken. Vi klarede dog gratis musik allige-

vel. En af os stillede sig ved indkastet og lod som om han puttede penge i indkastet, hvorefter han gav tegn til en kammerat, der stod i døren ind til lokalet hvor klaveret stod. Han gav tegn videre til mig og »kildede« dimsen.

Det var dog ikke så tit, der var råd til at gå på konditori. Jeg havde 50 øre om ugen i lommepege og det jeg tjente ved overarbejde.

Prisniveauet var selvfølgelig anderledes end det er i dag. Jeg husker, at jeg købte et helt sæt tøj i PERFECT for 12,00 kr., med 2,00 kr. i udbetaling og 50 øre i afdrag pr. uge.

En bondemand, der havde solgt sin gård i Salling, havde købt et hus i Christiansgade. Jeg skulle hænge lamper op for ham. Det var december måned og det var bitterlig koldt. Konen spurgte, om jeg ville have en kop kaffe. Det ville jeg gerne. »Så må du tænd æ gas for mæ, du forstår æ æt«, sagde hun. Under kaffebrygningen så jeg, at hendes næse hang til dryp, og at en lille dråbe faldt ned i kaffekanden. Så skulle jeg ingen kaffe have der. Jeg stak af derfra og kom først tilbage hen under aften. Konen kunne ikke forstå, at jeg ikke ville have kaffe. Hun bad mig da slukke for gassen, det forstod hun heller ikke.

Mens vi installerede lys i Skive ny kirke gik vi engang op i tårnet for at nyde udsigten derfra, sammen med smed Villadsen, der også havde noget arbejde i kirken. Da vi kom op til klokkerummet fik Villadsen øje på den gamle ringer, der sad på en stol og rokkede, som gamle folk ofte gør.

Villadsen styrtede, ja han nærmest rullede ned ad vindeltrappen, da han fik øje på gamlingen.

Da vi kom ned spurgte vi om, hvad der gik af ham. »A bløv så rej, æ troed du var en spøgels der sad deroppe«, svarede han.

Ved de store folkefester, grundlovsfester, afholdsfester og andre fester havde vi også meget at gøre. Festerne blev afholdt i anlæget ved pavillonen. Vi skulle etablere belysning af festpladsen og lave lys i teltene til gøglerne. Buelamperne til festpladsen var på elektricitetsværket, hvor vi skulle hente dem. De skulle ophænges i de faste jernmaster, der var på

festpladsen. Reguleringsmodstandene for buelamperne blev opsat inde i pavillonon. Herfra var der fast luftledning til de forskellige master, som var forsynet med et trisseværk for ophejsning af lamperne. Forinden ophejsningen skulle der sættes kul i lamperne og de skulle indreguleres. Lamperne var omgivet af en stor glaskuppel, der var indesluttet i et netværk af ståltråd.

Derefter skulle der installeres lys til gøglerne og i de små boder, der altid var en masse af på pladsen.

Festdeltagerne samledes for det meste på torvet og gik i procession til festpladsen. Når denne nærmede sig anlæget blev den modtaget med kanonsalut.

Inde i buskadset var kanonen anbragt. Den var lavet af 1 hundrede pundes lod hvori der i bunden var boret en række $\frac{3}{4}$ " huller ned i denne. Til luntten var der fra siden boret tyndere huller til luntten. Ladningen til kanonen bestod af almindelig krudt som stapedes i det store hul før vægen blev isat. Ovenpå krudtet blev der stampet noget papir og endelig blev banket en træprop oveni det hele. Loddet blev sat på jorden med håndtaget ned i jorden. Lunterne antændtes med en tændstik.

Før krigen var det en fast skik, at håndværkere, der arbejdede i hjemmene, fik kaffe formiddag og eftermiddag. Denne gode skik satte rationeringen i nogen grad en stopper for. Kaffen erstattedes af et fludium lavet af brændt byg eller rug. Wienerbrød erstattedes med rugbrød med kartoffelsmør, sukker til kaffen blev også strøget. Denne gode skik kom aldrig til at blive almindelig igen, som den var før krigen.

I en nyopført ejendom til Skive Bank hang der over skrankekerne nogle messingbækkener med bogstaverne »S B«. Siliam Bjerre, der havde lavet de elektriske installationer i banken, spurgte den københavnske arkitekt om han vidste, hvad disse bogstaver betød.

Arkitekten svarede, at de kunne betyde: »Satans bondekarl«.

Siliam Bjerres elektrikerlærlinge var i konstant strid med formerne på fabrikken. Lærlingene gik for at være storsnude-

de og de fik ofte et par på siden af hovedet af formerne.

For at få hævn over dem sømmede lærlingene et par søm i det brædt formerne sad på, når de var på lokum. Spidsen af sømmene ragede så langt op at de kunne gå gennem bukserne, når de havde sat sig tilrette. Fra sømmene havde lærlingene ført et par ledninger til et sted i nærheden hvorfra de havde udsigt til lokummet.

Når formerne havde sat sig godt ned satte drengene strøm til ledninger med det resultat, at formerne fik et kraftigt stød og for op med et vræl.

»Hævnen var sød«.

Landarbejde havde vi ikke meget af i min læretid. Engang skulle jeg dog til Rødning midt i vinterens hjerte. Sammen med en anden lærling fik vi cyklerne læsset med rør, kabler og andet materiel, og vi startede om morgenen fra Skive. Det blev en hård tårn, idet landevejen endnu ikke var ryddet for sne efter nattens snefald.

Vi kom først til Rødning hen under aften, godt forfrosne og sultne. Manden og konen på gården var ikke hjemme, da vi ankom. Sammen med 2 hold bedsteforældre, karlene, pigerne og børnene blev vi sat til bords, på hvilket der stod en pande med kartofler stuvet i futmælk. Hver fik en hornske udleveret og så var det om at lange til fadet. Det var ikke særlig appetitligt at spise på den måde, men sulten overvandt vore fine fornemmelser. Da manden og konen næste dag var hjemme var traktementet ganske anderledes.

På Vinderup Theater skulle vi lave scenebelysningen. Jeg var med dertil sammen med den ene af mestrene. Vi spiste i hotellets restaurant. Til middag fik vi den ene dag kørvælsuppe med halve overskårne æg. Jeg husker, at jeg syntes, at det var et aldeles luksuriøst måltid.

I Lundø skulle jeg lægge rør til installationen i en nybygning til et stuehus. Murerne var ikke så glade for mig. Jeg væltede for mange af deres ikke helt tørre skillerum, når jeg skulle hugge riller i væggene.

I Højslev stationsby fik vi meget arbejde. Så godt som alle installationerne her var blevet kasserede af elektricitetskommissionen.

Vi fik indrettet et lager på kroen og en vognmand fra Skive kørte materiellet derud med sit eenspænder køretøj.

Blandt andet lavede vi en helt ny installation i selve kroen. Etageadskillelsen var udført som murede hvælvinger og jernbjælker. I disse skulle der bores huller for bøjler til fastgørelse af rørene. Elektrisk boremaskine havde vi ikke, kun en almindelig hånddril. Denne blev anbragt på en slags vippeanordning ovenpå wienerstigen og ved forsigtigt at trykke på vippeanordningen og samtidig dreje på drillen, blev hullerne trods alt boret.

Om sommeren cyklede vi derud. Om vinteren tog vi med toget. Dette måtte mange gange tilbage til Skive station, når det nåede Dommerby bakke, for at tage tilløb til et nyt forsøg på at komme op ad bakken.

En morgen havde vi i Skive hørt, at der kom afgift på spiritus. Dette fortalte vi kromanden, Elsnap, der fik travlt med at ringe til slagteren og købmanden. Sammen med dem var jeg med til at flytte kroens spirituslager fra vinkælderen til sengene på gæsteværelserne. Tolderne fra Skive kunne ikke forstå, at kroens spirituslager var så lille.

Læretiden fik ende. Det havde været nogle interessante år at være med i med den rivende udvikling, der var sket på elektricitetens område i disse år.

Nu gik jeg fra 11,00 kr. om ugen over til 1,50 kr. pr. time. Nu kunne jeg da købe al verdens ting, mente jeg — ak — ja.

Sommerteatret!

Der var sommenteater hvert år i Skive. I årene 1915-20 var Peder Hilligsøe direktør for sommenteatret.

I vinterens løb havde han udarbejdet drejebogen for den kommende sommerrevy.

Revyen var en blanding af skønsange, viser og sketches, lidt dans og smukke korpiger.

Det bærende i revyen var vel nok de små hip byens kendte borgere fik i viser og sketches.

Viserne og sangene var for det meste sådanne, som havde

været brugt i andre revyer, samt fra de københavnske revysscener.

Skønsange og sentimentale viser var der altid indlagt en del af.

Tanker og forslag til dekorationer blev også udklækket i vinterens løb. Sidst, men ikke mindst, blev der engageret skuespillere.

Peder Hilligsøe havde altid selv en del småroller i revyen. Egentlig skuespiller var han vist ikke. Han optrådte for det meste i sketch og i en enkelt parodivise.

Fru Agnes Hilligsøe var så absolut revyens primadonna. Hun mestrede såvel skønsange som lettere viser med smæld i. For eksempel visen om »Andersen, det er min bedste ven«, den høstede hun stort bifald på et år.

Også når hun, som et år var kostumeret som sommerfugl, ophængt i en wire, der gik på tværs af scenen, og på denne blev trukket over scenen mens hun sang en skønsang, ja da gjorde hun stor lykke.

I flere år var Aksel Larsen, manden med gummiansigtet, den, der trak det store læs som mandlig komiker. Hans maskeringer, hans mimik og hans evne til at levere en vise var uforlignelig.

Det kom rigtigt til udtryk for eksempel et år, hvor han maskeret som professor Faustinus, foredrog en vise om »spøgeriet i Thy«:

»På spøgeri og sådan noget
jeg aldrig før har troet
jeg kendte een, der troede på'et
men han var idiot

o.s.v.

Han startede visen i et moderat tempo, og efterhånden som uhyggen steg, steg også tempoet af visen. Den sidste del blev sunget i et forrygende tempo.

Oscar Holst var også een af de komikere, der huskes fra disse år. Han var ikke altid helt ædru, når han gik på scenen. I en vise, hvor han skulle agere fuld mand vakte det ekstra jubel, at han havde virkelig besvær med at holde balancen. At

han så tisede i bukserne , så det løb ned i sufflørkassen, skabte ekstra jubel.

Brodthagen var en alsidig og populær skuespiller, der altid klarede sine viser med bravour.

Fra Bazar-Revy i Skive Teatersal o. 1920 med Bagtæppe fra Nørregade med Barber Dalsgaards og Skrædder Jespersens Forretningsfacader.

Fra venstre som Nr. 2 Fru Ingeborg Ramsgaard, detester: Snedker Alfred Thomsen som Fotograf, Cigarhandler Witt som Opsynsmand, Skrædder Henrik Westerdahl i Skrædderstilling som Skrædder, Manufakturhandler Bernhard Fogh, og Skrædder Walther Jansson. (C. Hadrup fot.).

Kaj Paaske var også en meget yndet skuespiller. Især når han med lune foredrog sine viser i jydsk mundart.

Duvald Mols var så absolut første elskeren, i hvis hænder de sentimentale sange var lagt.

Fru Willumsen, en lidt ældre skuespillerinde a la Olga Svendsen, kunne lancere sine viser med stor stemmekraft.

Hun sang et år skærslippervisen sammen med Osvar Holst :

»God morgen madam Dik

her er jeg med min butik.

Gud hvor han er sød

jeg blir kobberrød

o.s.v.

Af andre medvirkende var der ofte sangere, der senere fik et kendt navn. De havde taget engagement i sommerrevyen for at få scenerutine.

Koret bestod af 5-6 korpiger. De var vel ikke sangere eller dansere, men de bidrog i høj grad til revyens succes. Deres påklædning, eller rettere mangel på samme, syntes man dengang var meget vovet.

Imens revyen blev indstuderet og lokaliseret spillede der flere småstykker som :

»Marens Kyllinger«

»Bolettes Brudfærd«

»Brødrene Østergaards Huskors«

og lignende.

Det lokale stof blev der i årets løb noteret noget op om af byens borgere. Det var især Casper Christensen, der var en god meddeler, ligesom han også var behjælpelig med at få stoffet indarbejdet i viserne.

Det var gerne de samme borgere der år efter år måtte holde for. Satiren kunne være ret ondsksfuld.

Skete det et år at een af dem, der sædvanligvis var ofre i revyen, ikke var nævnt, kunne han godt komme i tanke om, at hans popularitet var dalende. Det gjaldt såvel for politikere som for handlende.

Hans Madsen var i flere år revyens faste kapelmester. Han havde til opgave, foruden at lede orkesteret, også at tilpasse

melodier til viserne og sangene.

Udover almindelige kendte døgnmelodier benyttede han i stor udstrækning udtog fra kendte operetter og operaer.

»Vil De mere dem godt
kig da ind til Knold og Tot
og til tykke kaptain Vom
vær blot ikke gnaven kom

o.s.v.«

Den blev sunget til et udtog af »Offenbach i Underverdenen«.

Dekorationerne blev malet af malermester Mogensen. Han havde malersal på scenegulvet eller i restaurantens lokaler på 1. sal. Bagtæpper, kulisser blev malet på svært papir. Motiverne spændte lige fra kendte partier i Skive til partier fra underverdenen.

Det var hele pragtstykker Mogensen frembragte. Var der på bagtæppet huse med vinduer, kunne der ved at dæmpe lyset på scenen frembringes illusionen af, at der var lys bag vinduerne. Det skete ved at male omridset af vinduerne sorte på tæppets bagside og sætte lidt lys på bagsiden.

Var der en bæk i et skovparti kunne indtrykket af at det »rislede« i bækken laves på samme måde. Partiet omkring bækken blev på bagsiden malet sort. En firkantet tromle hvis sider var beklædt med spejlglas, hvorpå der var malet nogle sorte bølgelinier, belv belyst. Når tromlen drejedes rundt, gav genskæret fra spejlene lysglimt i bækken.

Ophængningen af dekorationerne og beregning af lyseffekterne sørgede Kasper Jakobsen for. Han formåede med de små midler, der var til rådighed, at frembringe de rigtige stemninger på scenen.

En projektør blev lavet ved i en tom ølkasse at sætte en stor elektrisk pære og ved at beklæde ølkassens sider med spejlglas.

Til belysning af koret var der et år i sufflørkassen anbragt en rund træskive, der gennem et sindrigt snoresystem kunne bringes til at rotere. På skiven var der sat en kuppel fra en gaslysligte. Siderne af denne var malet i fire striber forskelligt

farvede. Midt i kuplen var der en 500 lys pære. Når kuplen roterede gav det en pragtfuld effekt.

Et vandbassin med springvand belyst med forskelligt farvet lys havde også en stor virkning.

Bagtæppet var et år lavet af tynde guldbændler, tæt ved siden af hinanden. Når tæppet blev belyst og korpigerne gennembrød det flimrede og glitrede det i bændlerne.

Til en telefonvise var der forskellige steder i salen ophængt elektriske ringeapparater med noget afstemte klokkeskåle. Med et fodklaviatur kunne kapelmesteren spille på klokkerne, så de passede til melodien i visen. Visen var skrevet i anledning af at der i Skive var indført nattelefon:

»Telefonen er en uundværlig skat
nu kan alle både dag og nat
ringe til fru Svendsen, når der ventes små
o.s.v.«

Der var altid mindst 2 akter i revyerne og normalt kun een forestilling om dagen. Markedsdage og andre festdage var der dog eftermiddags-forestilling.

Det var ikke store ting der skulle til for at sætte stemningen i vejret blandt publikum. Der var servering i salen under revyen og indtagelse af små »gevesener« hjalp også til at hæve stemningen.

Det var ofte de fladeste viser og de mest plumpe sketches, der gjorde størst lykke.

Der blev improviseret meget på scenen og der lavedes meget »gags«.

Imens Brodthagen sang en vise om I. C. Christensen, kunne han ikke forstå at den en aften gjorde særlig lykke. Det skyldtes dog at vi bag scenen, uden at han vidste det, ved hjælp af en snor under bagtæppet trak en udstoppet ræv over scenen. Det skete mens han sang:

».....

men nu sidder han i Hee
og nynner sin yndlings melodonte:
Klappe klappe kage

i morgen skal vi bage
en rigtig rævekage«.

Under en sang til bajerens pris blev der bag skuespilleren ført en godt 2 meter høj ølflaske over scenen. En aften blev flasken ført over scenen så den, der førte flasken, vendte ryggen mod publikum. Stor jubel.

Det var skik at der flere gange hver sæson blev holdt benefice-forestilling for skuespillerne. Denne aften var særlig løssluppen. Da var alle narrestreger tilladte.

Når forestillingen var slut, var det skik, at vi bag scenen fik en kop te. Teen lavede jeg, men det begyndte at knibe med sukkeret, som jo var rationeret. Vi havde opdaget, at rationeringen ikke var slået igennem ved det, der serveredes i salen. Der kunne være enkelte stykker sukker i sukkerskålene. For at få fat i dem, havde vi arrangeret, at to mand stod parate i salen og på et vink fra dem, slukkede lyset i salen. De skyndte sig så at tømme de sukkerskåle, de havde udkigget sig.

Under sådan en razzia opdagede vi, at der godt kunne stå små slatter i vinflaskerne. Dem tømte vi. En aften havde jeg i mørket fået fat i en flaske engelsk sovs, fy-føj som det smagte. Jeg kaldte dog på kammeraten og bød ham på en drink. Han spyttede også fælt.

Det var festlige tider, jeg i disse år tilbragte på scenen. Da jeg jo hørte revyens viser mange gange, lærte jeg dem helt udenad. Endnu husker jeg mange af viserne:

».....

vor herskerinde har nu talt
og du lyttede vel til
at hun for Skive by deroppe ofre sig vil.
Tag dette skrin.
Skatten er din
til at befri din bys beboere fra ruin«,
sang Brodthagen på en scene fra underverdenen.

Eller:

».....

man må ikke le
så nu ska vi se

bordet er der
tør jeg spørge, hvem er det?
H.P. min gamle ven
er du deroppe.
Hansen kom ned igen
fra skyen deroppe.
Skå vi aldrig se dit referat
mer' i vores Social Demokrat.
H.P. kom ned igen
o.s.v.«

Denne vise blev sunget, mens Brodthagen sad ved et lille trebenet bord og søgte at lokke de spiritistiske færdigheder frem, bordet var i besiddelse af.

Fra en rejse med DSB:
»En moder med sin basse
kom ind på tredje klasse
imellem mig og hende ungen sad og skreg.
Jeg lyttede med væmmelse
indtil en fornemmelse
af noget fugtigt fik mig til at rejse mig.
Ungen havde reglementet overtrådt
det var bare ganske lidt, men det var vådt.«

Viserne og sangene var trykt i små hæfter, og det var ikke ualmindeligt at publikum sang med på viserne.

REGNSKAB FOR PERIODEN 1.8. 1977–1.8. 1978

Indtægter:

Tilskud	11.100,00
Salling Bank	2.500,00
Afholdsfonden	1.000,00
Skive Sparekasse	350,00
Handelsbanken	250,00
Andelsbanken	200,00
Privatbanken	2200,00
Skive Folkeblad	200,00
Skive Kommune	3.000,00
Viborg Amtskommune	1.200,00
Kulturministeriet	2.200,00
Salg af 1977-Skivebogen	15.250,00
Salg af ældre årgange – Skivebogen	105,00
Renter	158,71
Indtægter ialt	26.613,71
Kassebeholdning pr. 1.8. 1977	7.624,62
	34.238,33

Udgifter:

Trykning, annoncer m.m. – Skivebogen 1977	23.578,00
Kontingenter	743,91
Forsendelsesomkostninger	1.686,70
Bestyrelsesmøder – Historisk Vandring	429,45
Diverse udgifter	700,85
Udgifter ialt	27.138,91
Kassebeholdning pr. 1.8. 1978	7.099,42
	34.238,33

Skive, den 4. august 1978.

Helge Stavnsbjerg

NAVNEREGISTER

Tallene henviser til sidetal

A

Abildgaard, Anders Nielsen
66, 67
Abildgaard, Dorthe Nielsdatter
66, 67
Abildgaard, Else Pedersdatter 75
Abildgaard, Peter Andersen 75
Andersdatter, Gertrud 82
Andersdatter, Kirsten 82
Andersdatter, Johanne 81
Ane Marie (g.m. Jens Væver) 13
Anne Marie (sønnedatter til
J.V.) 13

B

Bang, Erik Nielsen, sognepræst
79
Bang, Herman 79
Bang, Niels Eriksen, sognepræst
79
Banner, Erik Andersen, rigsmarsk 54
Banner, Magdalene 53, 54, 57
Banner, Margrete Andersdatter
57
Bartholin, Christane, Charlotte
75
Bartholin, Christopher
67, 69, 70, 72, 73, 74, 75
Bartholin, Magdalene 76
Bartholin, Thomas, professor
dr. med. 69
Basse, Niels 61
Batum, Jens Andersen, købmand i Skive 75
Bertelsdatter, Ida Margrete
(Tang) 80
Bertelsen, Bertel, gårdfæster 80
Bertelsen-Pedersen, vodbinder,
Lundø 14
Bille, Eske 59
Bircherod, Jens, biskop i
Aalborg 76
Bjerre, Anne Marie, præstekone
93

Bjerre, Hans, overlæge dr. med.
93-98
Bjerre, Jacob, valgmenighedspræst, Rødding 93
Bjerre, Lise 94
Bjerre, Nanna 94
Bjerre, Siliam, installatør 119
Bjerre, Solvejg 93, 97
Blak, L. P. L., lærer 13, 23,
24, 26
Bleg, Peder 62
Bligaard, Maren Lauridsdatter
83
Blik, Christoffer 62
Blik, Envold 62
Blik, Erik til Holmgaard 62, 64
Borch Jacobsen, C. V., overretssagfører
Brahe, Steen 55, 56
Brandt, Anne Pedersdatter 77
Brodthagen, skuespiller 126,
127, 128
Bruun, Anders 77

C

Casparsdatter, Cordelia 61
Christensdatter, Ane Birte 82
Christensdatter, Bodil 88
Christensdatter, Maren 83
Christensdatter, Mette Marie
87, 88
Christensdatter, Sidsel 75
Christensen, Carl H., borgmester, Nyk. M. 40, 46
Christensen, Caspar 124
Christensen, I. C., minister 126
Christensen, Lars, Vinde 83
Christensen, Palle, forpagter 73
Chr. d. X 17-18
Clausen, læge, Vihøj 101
Conradt, løjtnant, landmåler 81
Cortsen, Holger, politimester 45

D

Dahlgård, Kr., grd. 36
 Dath, P. 13
 Dorschæus, Peder, by- og
 herredsfoged 78
 Due, Jørgen Skeel til Hegnet 65
 Dyres, Claus 62

E

Ebbers, Johanne Marie 74
 Elsnab, kromand, Højslev 121
 Endorph, Marie Pedersdatter 77
 Espersen, Peder, Vium mølle
 77-78
 Espersen, Villads, fæster 57
 Eriksen, Peter Erik, amtsborg-
 mester 40

F

Farstrup, Albert Jensen, sogne-
 præst 67
 Fogh, Bernhard, manufaktur-
 handler 123
 Fomsgaard, Gertrud 82
 Fredberg, Jens 61
 Friis, Christen Hansen til
 Lundgaard 77
 Fürst, Peter, kaptajn 75-76, 86

G

Gade, S., inspektør 36
 Gade, S., krambodsvend 15
 Gandorph, Mogens, købmand
 78
 Gedde, Chr., oberst, amtmand
 72-73
 Gedde, Frederik, admiral 72
 Gedde, Ove, rigsadmiral, 71
 Gjedde, Christian, Gl. Skivehus
 71
 Gjõe, Karens Steensdatter 54
 Gjõe, Margrete Mogensdatter
 61
 Gjørup-slægt 83
 Gjørup, Christen Nielsen, køb-
 mand i Skive 82-83, 86
 Gjørup, Niels Nielsen, lærer 82

Glerup, Karen, Kyø, 79
 Grove, Mariane 69-75
 Grove, Peder Jensen, fyr-
 forvalter 69
 Grubbe, Beate, 61
 Grubbe, Ejler 60
 Grubbe, Jørgen 58-60
 Gødskén, oberst 63

H

Hansen, H. P., red. Skive 128
 Hasse, Jacob, købmand 65
 Hastrup, C. A. J., herredsfoged
 og borgmester 18
 Hastrup, Mads til Eskjær 79
 Hegelund, Morten, reformator
 54
 Henrik, prins 36, 46
 Hilligsøe, Agnes, frue 122
 Hilligsøe, Peder, teaterdirektør
 122
 Holck, borgmester i Esbjerg 30
 Holck, Hans 56
 Holck, Kirsten 55-56
 Holck, Manderup 56
 Holst, Christen Poulsen, sogne-
 præst 75
 Holst, Morten Thøgersen, præst
 70
 Holst, Oscar, teaterdir. 122, 124
 Høeg, Christen til Todbøl 61
 Høeg, Erik til Bjørnholm 62
 Høeg, (Banner) Jørgen til Tod-
 bøl 61, 62
 Høg, Jacob, lensmand på Skive-
 hus 57
 Høg, Niels (Banner) til Eskjær
 54
 Højer, Jørgen Michael 88

J

Jacobsen, Christen, sognepræst
 57
 Jacobsen, Holger, gdr. 36
 Jakobsen, elektriker 113
 Jakobsen, Kasper, installatør
 125

Jansson, Walther, skrædder 123
Jensdatter, Birthe 83
Jensen, Ingrid, frk., kontorist
111
Jensen, Jeppesen, J., konsulent,
red. 52
Jensen, Daniel, præst 70
Jensen, Niels 71
Jensen, kutterfører 30
Jensen, Søren, forpagter 75
Jensen, overfaktor 22
Jepsen, sognepræst i Rødding
28
Johanne (væver) 14
Juel, Mikkel, 54
Juel, Villads 54
Jørgensen, Hans Henrik, ejer
af Bajlumgaard 77
Jørgensen, Søren, slotsskriver
og foged 70, 71

K

Kjeldgaard, Lars, gdr. 36
Kjeldsen, Jens, borger og bart-
skær i Skive 70
Kjærulf, Anders til Bjørnsholm
67
Klaus (væver) 14
Klausen, Laurs 7
Knudsdatter, Inger 62
Knudsen, Kristen 89
Knudsen, fru installatør 111
Knudsen, Henning 89
Knudsen, Peder Hansen, ejer
af Bajlumgaard 88, 89
Knudsen, Poul, forpagter 75
Koch, Dorthe Nielsdatter 81
Krabbe-slægten 52, 53
Krabbe, Anne til Baggesvogn 61
Krabbe, Axel og Iver 58
Krabbe, Dorthe 58
Krabbe, Iver til Krabbesholm
53
Krabbe, Iver til Toftum 63
Krabbe, Mette 58
Krabbe, Niels Mikkelsen 52

Krabbe, Niels 52
Krog, Mogens 69
Kristiansen, Axel 35
Kristiansen, Niels 14
Køning, Mourits, Biskop i Aal-
borg 67
Køning, Sophie 67
Kaas, Niels til Birkelse 57, 58,
59

L

Ladefoged, Christen Nielsen 87
Ladefoged, Jens fra Vinde 83
Larsdatter, Else 83, 87
Larsdatter, Mette 86
Larsen, Aksel, skuespiller 122
Larsen, Niels, smedemester 36
Lauritsen, Iver, forvalter på
Hegnet 65
Lauritsen, L. P., købmand 30
Laursen, Jens (væver) 7, 18, 20,
28
Lieth, Dorthea von der 79
Lindenov, Christian, amtmand
65, 66
Lykke, slægt 54
Lykke, Anne 56
Lykke, Erik til Eskjær 56, 58
Lykke, Erik til Skovgaard 56, 57
Lykke, Hans til Haunø 56
Lykke, Hans til Krabbesholm
58
Lykke, Helvig 60
Lykke, Iver 59, 60
Lykke, Johannes 57, 58, 59,
60, 61
Lykke, Jørgen til Rugaard 59,
60
Lykke, Magdalene 61
Lykke, Mette 60
Lykke, Valdemar 60

M

Madsen, Hans, kapelmester 124
Majoner, Hans Jørgen, køb-
mand i Viborg

Mand, Dorthe Marie 17
Mand, Mads 17
Margrethe II, 42
Martensen-Larsen, Fl. stiftamt-
mand 37
Melgaard, Laurids Andersen 80
Melgaard, Touge Lauridsdatter
79
Michelsen, frk. konditorske 117
Mikkelsen, Poul 58
Milner, Per, vejdir. 40
Minden, Henrik Jokum von,
forpagter 74
Mogensen, malermester 125
Mollerup P., fisker, Harboøre
30
Mols, Duval, skuespiller 124
Morsing, Poul Larsen, forpagter
75
Munch P., udenrigsmin. 96
Munk Madsen, exportør 15
Müller, Henrik, amtmand 76
Müller, Selio, amtmand 76, 77
Mølgaard, Johs., billedhugger
22
Møller, Vilbert, skrædermester
36
Mørch, Anna Margrethe
Christensdatter 80
Mørch, Else Margrethe 79
Mørch, Ingfred 79
Mørch, Mathias Olufsen til Kyø
79
Mørch, Otto, MF 37

N

Nielsdatter, Ellen 66, 67
Nielsdatter, Karen 75
Nielsdatter, Maren 71, 70
Nielsen, Ane Sofie 88
Nielsen, Christen, fæster 83
Nielsen, Dorthe 70
Nielsen, Jeppe 75
Nielsen, Niels, gdr. 88
Nielsen, Niels til Hostrup 70

Nielsen, Roald 93
Nielsen, Thomas, forpagter 75
Nørgaard Pedersen, Harald
5, 35, 36

O

Olesen, Anders, gdr. 81
Olesen, Johanne 10
Olesen, Kjeld, trafikmin. 37
Olesen, Laust Peder, vodbinder
10, 23, 24, 26
Olesen, Laurits P., fisker 8, 13
Olesen, Poul, fæster 56
Olsen, Niels, Skive 23

P

Panderup, Peder, ejer af
Bajlungaard 77
Panderup, Peder Jensen, sogne-
præst 72
Parsberg, Regitze 61
Parsberg, Verner til Eskjær 61
Pedersdatter, Johanne 89
Pedersen, Esper, fæster 78
Pedersen, Niels, forpagter 65, 66
Pedersen, P. A., slagter 116
Petersen, K. Helveg, fhv. min.
94
Petersen, C. G. Joh., dr., dir.
33
Pogwisch, Didrik 59
Paaske, Kaj, skuespiller 124
Påske Pedersen, Søren August,
elektriker 110

Q

Quist, Anders, fæster 57
Quist, Jost, fæster 57

R

Ramsgaard, Ingeborg 123
Rasmussen, Anton 36
Rasmussen, B. Højlund, civ.
ing., dr. techn. 40
Reedtz, Karen 67
Riis, Bodil Pedersdatter 83

Riis, Peder Andersen, selvejer
83
Rode, slægt 64
Rode, Andreas 64, 69, 71
Rode, Dortha Steffensdatter 69
Rode, Rudolf 64
Rode, Steffen 64
Roland, Niels Andersen, pro-
kurator 65
Rosborg, Hans 77
Rostrup, Gunde, til Stårup-
gaard 61
Rotfeld 54
Rotfeld, Johanne Nielsdatter 56
Rotfeld, Kirsten Nielsdatter 56
Rotfeld, Margrethe Nielsdatter
Rørbech, Christen Christensen,
sognepræst 65
Rørbech, Christen Nielsen 66,
67
Rørbech, Else Christiansdatter
65

S

Skelmose, Egon 34
Skram, Anna Ovesdatter 61
Skytte, Karl, formand for
Folketinget 94
Springborg, Lars Chr., møller
82
Springborg, Maren 82
Stauning, statsmin. 94
Stiesdatter, Karen 79
Sølling, P. N., kommandør 17,
18
Søndergaard, F. V., borgmester
40, 46
Sørensen, Knud til Holmgaard
62
Sørensen, Lars, degn i Outrup
75
Sørensen, Niels, træhandler,
Lem 16, 20, 22, 23, 24,
29, 30
Sørensen, Wennich, forpagter
på Astrup 67

T

Tang, Ane Sofie 84, 88
Tang, Bertel 80
Tang, Christen Jensen 84, 87,
88
Tang, Ida Margrethe 81, 86
Tang, Jens 80
Tang, Jens Jensen 83, 86, 87
Tang, Jens Nielsen 83
Tang, Maren 80
Tang, Marie Kirstine 80
Tang, Niels 88
Tang, Niels Stefansen 79, 80, 81
Tang, Stefan 80, 81, 82, 86
Tang, Stefan Christensen 79
Tang, Tove Margrethe 81
Tarm, Jep Jepsen, borgmester
62
Thomsen, Alfred, snedker 123
Thyboe, Kirsten Andersdatter
82
Toynbee, Arnold, historiker 5
Torm, Erik Olufsen, mag.,
præst 65
Trappaud, Margrethe Elisabeth
77
Tæbring, Peder Christensen 67
Tønnesen, Peter, overlæge 93

U

Urne, Helle 72
Urne, Magdalene Sibylle 72, 73

W

Wammen, Jens Chr., lærer 86
Westerdahl, Henrik, skræderm.
123
Videbæk, Jens Madsen, sekr.,
red. 21
Villadsen, smed 118
Willumsen, frue, skuespiller 124
Witt, cigarhandler 123
Württemberg, Alexander, hertug
75
Væver, Jens 5 ff.

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>H. Nørgaard Pedersen: Jens Væver og snurrevoddet</i>	5-36
<i>Karen Strøm Hansen: Sallingsund fik bro</i>	37-51
<i>J. Jeppesen Jensen:</i>	
<i>Bajlumgaard - bidrag til dens historie</i>	52-92
<i>Peder Tønnesen og Roald Nielsen:</i>	
<i>Sallingboen, der blev overlæge i Faaborg i 27 år</i>	93-97
<i>Hans Bjerre: Jeppe Aakjærs sultekur i 1910</i>	98-109
<i>Søren August Påske Pedersen: Min barndom i Skive II</i>	110-128

HISTORISK SAMFUNDS BESTYRELSE

Pastor Johannes Bang, Østertorv 4, Skive (formand).

Fhv. førstelærer K. Enna Jensen, Samsøgade 8, Skive.

Arkivar Svend Mortensen, Norgårdsvej 6, Skive.

Forfatteren Kirsten Aakjær, Skovvænget 6, Skive.

Bibliotekar Carl Langholtz, Biblioteket, Skive.

Lærer Rud Kjems, Balling.

Journalist Karen Strøm Hansen, Skive.

Studielektor Helge Stavnsbjerg, Lindevænget 44, Skive (kasserer).

Revisor: direktør Gunnar Pedersen, Skive Markfrøkontor,

og direktør Valdemar Overgaard, Dommerby.

Henvendelse i foreningsanliggender rettes til: Sv. Mortensen,

Norgårdsvej, Skive.

SKIVEBOGEN

Samfundets tillidsmænd i sognene i Salling og Fjends:

Hindborg Herred:

Dølby: W.U. Johannesen, Søndergade, Jebjerg.

Hem: Kristen Clausen, Lundgaard, Hem.

Hindborg: Volmer Pedersen, Hindborg.

Hvidbjerg: Søren Nørgaard, Hvidbjerg.

Resen: Poul Tolstrup, Resen.

Skive landsogn: Jens Vester Kristensen, Skjoldborgvej, Skive.

Volling: Frederik Refsgaard, Ramsing.

Nørre Herred:

Breum-Grinderslev: Harald Knudsen, V. Breum.

Junget-Thorum: Jens Chr. Foged, Hinnerup.

Selde: K. E. Nielsen, Selde.

Harre Herred:

Fur: Magne Breiner Jensen.

Kirkeby: Aage Østergaard, Kirkeby.

Roslev: Hans Kr. Jepsen, Roslev.

Rødning Herred:

Balling: Rud Kjems, Balling.

Håsum: Jakob Refsgard Hansen, Ramsing.

Krejbjerg: Aage Dalgaard Mikkelsen, Krejbjerg.

Lem: Chr. E. Bjerre, Lem.

Ramsing: Gerhard Svenningsen, Ramsing.

Lihme: Hans Eriksen, Lihme.

Fjends Herred:

Feldingbjerg: Pinderup Sørensen, Højslev.

Ørum: Steen Bilstrup, Ørum.

Ørslevkloster: N. Baunhøj, Lund.